

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ
ΕΡΕΥΝΑΣ & ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Πράξη

Έρευνα, Εκπαίδευση και Υποδομές: ο τριγωνισμός των αξόνων
στρατηγικής ανάπτυξης του ΕΚΚΕ (REDI)

**Πακέτο Εργασίας 4 (ΠΕ4): Αειφόρος τουριστική ανάπτυξη: Καταδυτικός
τουρισμός σε Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές (ΘΠΠ) και
Θερμαλισμός σε Περιοχές Ιαματικών Φυσικών Πόρων (ΙΦΠ)**

Ενέργεια Ε4.1: Διαμόρφωση Ερευνητικού Πλαισίου

Π4.1. Ερευνητικό Πλαίσιο-Χαρτογράφηση του υφιστάμενου πλαισίου
διακυβέρνησης για τις ΘΠΠ και τις περιοχές με ΙΦΠ, καθώς και για την
ανάπτυξη επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε αυτές

Μάρτιος 2020

Ομάδα έρευνας

Επιστημονικός Υπεύθυνος

Νίκος Δεμερτζής, Καθηγητής ΕΚΠΑ, Διευθυντής & Πρόεδρος ΔΣ ΕΚΚΕ

Ερευνητές

Δρ. Λυδία Αβράμη, Επιστημονική Συνεργάτις ΕΚΚΕ

Νίκος Γεωργαράκης, Ερευνητής ΕΚΚΕ

Κώστας Θεοδωρόπουλος, Ερευνητής ΕΚΚΕ

Δρ. Αλέξης Κόντης, Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΚΚΕ

Αλίκη Μουρίκη, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Νίκος Σαρρής, Ερευνητής ΕΚΚΕ

Δρ. Ευθυμία Σαραντάκου, Επιστημονική Συνεργάτις ΕΚΚΕ

Δρ. Σοφοκλής Σκούλτσος, Επιστημονικός Συνεργάτης ΕΚΚΕ

Δήμητρα Σύρου, Επιστημονική Συνεργάτις ΕΚΚΕ

Αμαλία Φραγκίσκου, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Εμπειρογνώμονες

Παναγιώτης Παναγιωτίδης, Διευθυντής Ερευνών ΕΛΚΕΘΕ

Πάρις Τσάρτας, Καθηγητής Τουριστικής Ανάπτυξης, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Περιεχόμενα

ΜΕΡΟΣ 1

Θεσμικό πλαίσιο για τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και τον Καταδυτικό Τουρισμό	6
1. Αποτύπωση και αποτίμηση του ελληνικού θεσμικού πλαισίου διαχείρισης και προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος: Προκλήσεις και προοπτικές αειφόρου ανάπτυξης.....	6
1.1. Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές: Ένα εργαλείο για την θαλάσσια πράσινη ανάπτυξη	7
1.2. Το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος στην Ελλάδα (Marine policy)	10
1.3. Θαλάσσιος Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη (Maritime Policy): Ρυθμίζοντας τις οικονομικές δραστηριότητες με γνώμονα την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος (;)	20
1.3.1. Καταδυτικός Τουρισμός - Νομοθετικό πλαίσιο	26
1.4. Χαρτογράφηση του θεσμικού πλαισίου για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος.....	30
1.4.1. Το Εθνικό Σύστημα Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών: Αδυναμίες και προοπτικές.....	31
1.4.1.1 Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου.....	41
1.4.1.2. Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου	42

ΜΕΡΟΣ 2

Θεσμικό πλαίσιο για τους Ιαματικούς Φυσικούς Πόρους και τον Ιαματικό Τουρισμό	44
2.1. Σύντομη ανασκόπηση του θεσμικού πλαισίου για τους Ιαματικούς Πόρους/ Ιαματικές Πηγές και τον Ιαματικό Τουρισμό.....	44
2.2. Ισχύον θεσμικό πλαίσιο	47
2.2.1. Βασικοί ορισμοί.....	47
2.2.2. Κυριότητα ιαματικών φυσικών πόρων	47

2.2.3. Έργο και σύσταση της Επιτροπής Προστασίας Ιαματικών Φυσικών Πόρων (ΕΠΙΦΠ).....	48
2.2.4. Διαδικασία αναγνώρισης ιαματικών φυσικών πόρων	50
2.2.5. Διανομή Ιαματικών Φυσικών Πόρων	51
2.2.6. Προστασία Ιαματικών Πηγών	54
2.2.7. Αδειοδότηση των (υφιστάμενων) επιχειρήσεων ιαματικού τουρισμού.	55
2.2.7.1. Κατηγορίες εγκαταστάσεων ιαματικού τουρισμού	55
2.2.7.2. Ειδικό Σήμα Λειτουργίας.....	57
2.2.8. Μητρώο Ιαματικών Φυσικών Πόρων	59
2.3. Εντοπισμός δυσλειτουργιών	59
2.4. Το υφιστάμενο διεθνές και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο.....	60

ΜΕΡΟΣ 3

Μεθοδολογία Έρευνας	63
3.1. Η περιοχή των Κυκλάδων ως περίπτωση μελέτης	66
3.2. Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης	67
Παράρτημα 1: Κωδικοποίηση της ελληνικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας.....	77
Παράρτημα 2: Αναδρομή θεσμικού πλαισίου για τους Ιαματικούς Πόρους και τον Ιαματικό Τουρισμό.....	82
Παράρτημα 3: Αναγνωρισμένοι Ιαματικοί Φυσικοί Πόροι με τις διατάξεις του ν. 3498/2006	86

Στόχοι της έρευνας και επιδιωκόμενα αποτελέσματα

Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, ο τουρισμός συγκαταλέγεται στους κύριους τομείς προτεραιότητας ενός εθνικού αναπτυξιακού μοντέλου που εκτιμάται ότι δύναται να συμβάλει στην ετήσια αύξηση του ΑΕΠ κατά 55 δις ευρώ και στη διαμόρφωση 520.000 νέων θέσεων εργασίας σε ορίζοντα δεκαετίας. Παρά το γεγονός ότι ο τουρισμός αποτελεί διαχρονικά βασικό πυλώνα της ελληνικής οικονομίας, συμβάλλοντας περίπου στο 20-25% του ΑΕΠ, κρίνεται αναγκαία η ενίσχυση της εξωστρέφειας, της εξειδίκευσης και της ανταγωνιστικότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών, προσελκύνοντας τουρίστες υψηλού εισοδήματος και ενθαρρύνοντας τις επενδύσεις. Τους παραπάνω στόχους εξυπηρετεί η ανάπτυξη των Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού.

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα έρευνα αποσκοπεί στη διεπιστημονική-ολοκληρωμένη μελέτη όχι μόνο των περιβαλλοντικών-επιστημονικών, αλλά και των κοινωνικό-οικονομικών διαστάσεων διαμόρφωσης εξειδικευμένων και υψηλής προστιθέμενης αξίας τουριστικών υπηρεσιών, που συνδέονται άρρηκτα με την αειφόρο εκμετάλλευση των φυσικών πόρων της Ελλάδας. Ειδικότερα, εστιάζει σε δύο περιπτώσεις μελέτης, που αφορούν στην ανάπτυξη Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού σε περιοχές με ειδικά καθεστάτα προστασίας ή/και ειδικά χαρακτηριστικά: α) Καταδυτικός τουρισμός σε Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και β) Θερμαλισμός σε Περιοχές Ιαματικών Φυσικών Πόρων.

Οι κύριοι στόχοι της έρευνας είναι να:

- χαρτογραφηθεί το πλαίσιο διακυβέρνησης και οι εμπλεκόμενοι φορείς,
- αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου και να αναδειχθούν οι αδυναμίες διαχείρισης και αποτελεσματικής εφαρμογής, καθώς τα οφέλη που έχουν προκύψει,
- διαφανούν τα σημεία σύγκλισης και απόκλισης των εμπλεκόμενων φορέων σε ό,τι αφορά τη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης εθνικής στρατηγικής για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη περιοχών με πλούσιους φυσικούς πόρους και να αναζητηθούν πολιτικές και μέτρα που απολαμβάνουν την αποδοχή του συνόλου των εμπλεκόμενων μερών (win-win solutions),

- προσδιοριστούν οι προϋποθέσεις υπό της οποίες μπορούν να συνυπάρχουν αρμονικά οι στόχοι περιβαλλοντικής προστασίας και τουριστικής ανάπτυξης,
- προταθούν δομές χρηστής διακυβέρνησης που θα εξασφαλίζουν την ενεργό συμμετοχή και συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων,
- διατυπωθούν προτάσεις πολιτικής για την προσέλκυση τουριστικών επενδύσεων σχετικών, μεταξύ άλλων, με τον καταδυτικό τουρισμό, τα υδάτινα μουσεία, τον ιαματικό τουρισμό, καθώς και με την καταδυτική δραστηριότητα ΑΜΕΑ,
- καταγραφούν εμπορικά αξιοποιήσιμα δεδομένα, που θα περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την προστιθέμενη αξία, τη δυνητική συμβολή στο ΑΕΠ και την προσέλκυση τουριστικών επενδύσεων

Αποστολή της έρευνας είναι να ανταποκριθεί στους παρακάτω βασικούς στόχους της Εθνικής Στρατηγικής Έρευνας και Καινοτομίας για την Έξυπνη Εξειδίκευση (RIS3) 2014-2020 (2015, σελ. 86 και 94):

- Τη διερεύνηση των αναγκών και δυνατοτήτων οικολογικής αποκατάστασης των θαλάσσιων οικοσυστημάτων σε τουριστικές περιοχές και σε περιοχές σημαντικές για την αλιεία.
- Την παροχή υψηλής ποιότητας περιβαλλοντικών υπηρεσιών για την κοινωνία, την ενίσχυση της διαφάνειας και την άμβλυση των κοινωνικών αντιδράσεων, διευκολύνοντας την εμπλοκή των επιχειρήσεων στη μελέτη και διατήρηση των περιβαλλοντικών πόρων και της βιοποικιλότητας.
- Τη διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων και την ενίσχυση της νέας επιχειρηματικής δραστηριότητας που απορρέει από τη διασύνδεση πολιτισμού και τουρισμού γύρω από τον άξονα «έμπνευση-εξωστρέφεια» με την ανάδειξη νέων ποιοτικών αναγνωρίσιμων προϊόντων και υπηρεσιών.
- Την ανάδειξη του δίπολου πολιτισμού-τουρισμού ως κινητήρια δύναμη της επιχειρηματικότητας με την αξιοποίηση ερευνητικών αποτελεσμάτων για την ανάπτυξη ανταγωνιστικών προϊόντων και υπηρεσιών βασιζόμενων στις τεχνολογίες αιχμής.

ΜΕΡΟΣ 1

Θεσμικό πλαίσιο για τις Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές και τον Καταδυτικό Τουρισμό

1. Αποτύπωση και αποτίμηση του ελληνικού θεσμικού πλαισίου διαχείρισης και προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος: Προκλήσεις και προοπτικές αειφόρου ανάπτυξης

Η Ελλάδα διακρίνεται για την πλούσια βιοποικιλότητα και το θαλάσσιο περιβάλλον, καθώς στα ύδατά της φιλοξενούνται 447 είδη ψαριών, όταν στη Μεσόγειο υπολογίζεται ότι ζουν συνολικά 579 είδη. Ταυτόχρονα, ορισμένα νησιά της αποτελούν παγκοσμίως δημοφιλείς προορισμούς, ενώ οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως ο θαλάσσιος τουρισμός, προσελκύουν ολοένα και περισσότερο το ενδιαφέρον του κοινού. Ως εκ τούτου, θα μπορούσε να έχει πρωτοπόρο ρόλο στη θαλάσσια πράσινη ανάπτυξη, που -δια του παραδείγματος- θα επηρεάσει τη διαμόρφωση και εξέλιξη της ευρωπαϊκής πολιτικής στον εν λόγω τομέα.

Ωστόσο, μέτρια παραμένουν τα παραγόμενα αποτελέσματα της ελληνικής πολιτικής σε ό,τι αφορά τη διαμόρφωση Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών (εφεξής: ΘΠΠ). Παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα παραμένει -τυπικά τουλάχιστον- συνεπής στις συμβατικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τις διεθνείς και περιφερειακές συνθήκες, καθώς και από την ευρωπαϊκή νομοθεσία, μόλις δύο θαλάσσιες περιοχές έχουν χαρακτηριστεί ως «θαλάσσια φυσικά πάρκα», αυτές της Ζακύνθου και της Αλοννήσου. Οι προϋποθέσεις, οι φορείς διαχείρισης και η νομοθετική διαδικασία για τον χαρακτηρισμό και την οριοθέτηση μιας περιοχής ως ΘΠΠ, καθώς και ο καθορισμός των επιτρεπόμενων δραστηριοτήτων ορίζονται, ως επί το πλείστον, στον ν. 3937/2011. Με τον ν. 4519/2018 επεκτείνεται σημαντικά το δίκτυο ΘΠΠ στην Ελλάδα και εντάσσονται όλες οι θαλάσσιες Natura 2000 σε Φορέα Διαχείρισης. Ωστόσο, έντονο προβληματισμό προκαλεί η αναθεώρηση του εν λόγω πλαισίου διαχείρισης εντός δύο ετών από τη θέσπισή του.

Σημαντική τροχοπέδη στην αειφόρο ανάπτυξη και διαχείριση των θαλάσσιων περιοχών εξακολουθεί ν' αποτελεί η μη ουσιαστική διαβούλευση μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων και η ελλιπής πληροφόρηση για το εύρος των περιβαλλοντικών και αναπτυξιακών οφελών που δύναται να αποφέρει ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής ως ΘΠΠ, πόσο δε μάλλον η διαμόρφωση ενός δικτύου ΘΠΠ.

Ωστόσο, η υπαγωγή μιας θαλάσσιας περιοχής σε καθεστώς προστασίας δεν αποτελεί πανάκεια. Ήδη παρατηρούνται σημαντικές καθυστερήσεις για την αειφόρο ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων στις θαλάσσιες περιοχές, όπως ο καταδυτικός τουρισμός. Άλλωστε, εντοπίζονται ουσιαστικές αδυναμίες για την αποτελεσματική διαχείριση των υφιστάμενων προστατευόμενων θαλάσσιων περιοχών, απόρροια πρωτίστως της ελλιπούς χρηματοδότησης και αποσαφήνισης των αρμοδιοτήτων μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων, της ανεπαρκούς χαρτογράφησης των περιοχών που χρήζουν προστασίας (συμπεριλαμβανομένων και των περιορισμών αλιείας), της αδυναμίας -αν όχι έλλειψης πολιτικής θέλησης- για την υιοθέτηση συγκεκριμένων στόχων προστασίας και, ως εκ τούτου, της αναποτελεσματικής παρακολούθησης και ελέγχου εφαρμογής της ευρωπαϊκής και της εθνικής νομοθεσίας.

1.1. Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές: Ένα εργαλείο για την θαλάσσια πράσινη ανάπτυξη

Αναμφίβολα, το θαλάσσιο περιβάλλον αποτελεί πολύτιμη κληρονομιά. Η ανθρώπινη δραστηριότητα και η κλιματική αλλαγή έχουν καταφέρει, ωστόσο, σημαντικό πλήγμα στη βιωσιμότητα του θαλασσίου περιβάλλοντος. Ήδη από τη δεκαετία του '70, η επιστημονική κοινότητα επισημαίνει τις αρνητικές επιπτώσεις των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και τη μη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών ενάλιων πόρων, όπως η εξάντληση των θαλάσσιων ιχθυαποθεμάτων.

Οι ΘΠΠ έχουν αναδειχθεί ως το κύριο εργαλείο της διεθνούς και περιφερειακής πολιτικής για τη διαχείριση και προστασία των θαλάσσιων οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας, καθώς και τη βιώσιμη ανάπτυξη των παράκτιων περιοχών. Αξίζει να σημειωθεί ότι την τελευταία δεκαετία, πρωταρχική προτεραιότητα σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο αποτελεί η διαμόρφωση δικτύων ΘΠΠ, δηλαδή ενός συμπλέγματος μεμονωμένων ΘΠΠ που ευνοεί τη συνέργεια σε διάφορες χωρικές κλίμακες. Εκτιμάται ότι τα δίκτυα αυτά δύναται να επιτύχουν ένα ευρύ φάσμα περιβαλλοντικής προστασίας, αλλά και στόχους που δεν μπορούν να

επιτευχθούν από τις μεμονωμένες ΘΠΠ. Το σημαντικότερο ίσως πλεονέκτημα των ΘΠΠ και των δικτύων ΘΠΠ συνίσταται στη δυνατότητα διατήρησης της βιοποικιλότητας, με την παράλληλη ενθάρρυνση της βιώσιμης ανάπτυξης και τη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Αναμφισβήτητα, η επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας των θαλάσσιων και παράκτιων οικοσυστημάτων παραμένει πρωταρχικός στόχος των ΘΠΠ. Ταυτόχρονα, όμως, οι ΘΠΠ αποτελούν ένα εργαλείο πολιτικής για τη θαλάσσια πράσινη ανάπτυξη, ικανό να εξισορροπήσει τις οικολογικές και αναπτυξιακές προτεραιότητες μιας περιοχής. Πρόκειται για μια παράμετρο που συχνά παραβλέπεται, τόσο κατά την μελέτη αξιολόγησης των εν δυνάμει ΘΠΠ, όσο και κατά τη διαμόρφωση της εθνικής θαλάσσιας στρατηγικής.

Οι ΘΠΠ δύναται να εξυπηρετούν στόχους που εκ πρώτης όψεως φαίνονται αντιφατικοί, όπως ο περιορισμός των εξωγενών παραγόντων που διαταράσσουν το θαλάσσιο οικοσύστημα και η προστασία απειλούμενων ειδών, η προώθηση της επιστημονικής έρευνας, η οικονομική ανάπτυξη (ελεγχόμενη αλιεία-τουρισμός), καθώς και η προαγωγή του πολιτισμικού χαρακτήρα μιας περιοχής¹. Αναγνωρίζοντας το εύρος των δυνατοτήτων μιας ΘΠΠ, γίνονται αντιληπτά τα απτά οφέλη που μπορεί να αποφέρει στον περιβάλλον, αλλά και στην τοπική κοινωνία και οικονομία.

Το επικρατέστερο κριτήριο, όμως, για την ένταξη περιοχών σε καθεστώς προστασίας είναι η υψηλή βιοποικιλότητά τους (biodiversity hot-spots)². Οι περισσότερες μελέτες για την αξιολόγηση παράκτιων περιοχών προκειμένου να χαρακτηριστούν ως ΘΠΠ εστιάζουν σε επιστημονικά/περιβαλλοντικά κριτήρια, όπως η ποικιλότητα ειδών/ενδιαιτημάτων, η αντιπροσωπευτικότητα, η μοναδικότητα και η κρισιμότητα (απειλούμενα είδη/βιότοποι)³. Οι εν λόγω μελέτες παραλείπουν, ωστόσο, να αναλύσουν τα κοινωνικο-οικονομικά κριτήρια, όπως η ελκυστικότητα του υποβρύχιου τοπίου, η προσβασιμότητα και τα τοπικά οικονομικά-αναπτυξιακά συμφέροντα (αλιευτική δραστηριότητα, τουριστικές εγκαταστάσεις). Η προσέγγιση αυτή δεν αναδεικνύει την προστιθέμενη αξία και το εύρος των οφελών που δύναται να αποφέρει μια ΘΠΠ, όχι μόνον για το περιβάλλον, αλλά και την τοπική ανάπτυξη.

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η αποτελεσματική διαχείριση μιας ΘΠΠ προϋποθέτει την συναίνεση και αποδοχή όλων των εμπλεκόμενων μερών. Στο πλαίσιο αυτό, κρίνεται αναγκαία η ολοκληρωμένη μελέτη και αξιολόγηση των περιοχών που πληρούν τις προϋποθέσεις για να

---

¹ Pulina & Meleddu 2012

² Harmelin 2000

³ Σαλωμίδη, Ίσαρης & Pancucci-Παπαδοπούλου 2006

ενταχθούν σε ένα εθνικό δίκτυο ΘΠΠ, λαμβάνοντας κατά σειρά προτεραιότητας υπόψη: α) τα περιβαλλοντικά κριτήρια, β) τις δραστηριότητες που ασκούνται στην περιοχή, γ) τα αντισταθμιστικά οφέλη και δ) τις δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης που μπορεί να αποφέρει.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δυνατότητα λειτουργίας Θαλάσσιου Καταδυτικού Πάρκου εντός των ορίων των ζωνών αποκλιμακωμένου βαθμού προστασίας μιας ΘΠΠ. Από τη μια μεριά, οι καταδύσεις εκτιμάται ότι ευθύνονται για τη θανάτωση βενθικών πληθυσμών⁴. Από την άλλη, ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός και η ορθολογική-ρυθμιζόμενη διαχείριση των ασκούμενων δραστηριοτήτων μπορεί να εξασφαλίζει όχι μόνο την ελαχιστοποίηση των πιέσεων στο οικοσύστημα, αλλά και τη βιώσιμη ανάπτυξη στο πλαίσιο του παγκοσμίως αναπτυσσόμενου καταδυτικού τουρισμού⁵.

---

⁴ Zabala, M. (1999) Recreation in Mediterranean Marine Parks: limits and perspectives, in Briand, F. (ed) Scientific design and monitoring of Mediterranean protected areas, Monaco, CIESM, Workshop Series, 8:51-52.

⁵ Tabata, R.S. (1992) Scuba Diving Holidays, Special Interest Tourism, 29:171-184

1.2. Το νομοθετικό πλαίσιο προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος στην Ελλάδα (Marine policy)

Η ελληνική στρατηγική και το θεσμικό πλαίσιο για την προστασία και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος συνιστούν ένα πλέγμα νομοθετικών ρυθμίσεων και δημόσιων πολιτικών που εδράζονται στις υποχρεώσεις που απορρέουν από την ευρωπαϊκή νομοθεσία και τις διεθνείς συμβάσεις που έχει κυρώσει η Ελλάδα (Βλ Παράρτημα 1). Ο νόμος για τη βιοποικιλότητα ⁶ καθορίζει τις γενικές διατάξεις που ρυθμίζουν όλες τις ενέργειες (ή μη) που είναι αναγκαίες για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, καθώς τον προσδιορισμό και τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών.

Όπως αποτυπώνεται στο Σχήμα 1.1. το **Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών**⁷ προβλέπει τη διαβαθμισμένη προστασία από ανθρωπογενείς δραστηριότητες με τον καθορισμό πέντε κατηγοριών⁸, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το νομοθετικό πλαίσιο παρέχει στους αρμόδιους φορείς μεγάλα περιθώρια ευελιξίας, όσον αφορά την αποτίμηση του βαθμού προστασίας που χρήζει μια περιοχή και τη δυνατότητα εγκατάστασης και ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι στα φυσικά πάρκα (θαλάσσιο πάρκο, εθνικός ή περιφερειακός δρυμός ή γεωπάρκο), που αποτελούν περιοχές μέτριου βαθμού προστασίας, μπορεί να επιτρέπεται η άσκηση ήπιων δραστηριοτήτων όπως η αναψυχή, ο τουρισμός φύσης, η ολοκληρωμένη ή βιολογική γεωργία, η βιολογική καλλιέργεια υδρόβιων οργανισμών, η αλιεία με σαφώς προσδιορισμένα επιλεκτικά εργαλεία, η περιβαλλοντική και πολιτιστική εκπαίδευση και η μεταποίηση τοπικών προϊόντων. Στις περιοχές που υπάγονται στις κατηγορίες 1, 2 και 3(α) του Σχήματος 1.1. δεν επιτρέπεται η χωροθέτηση περιοχών ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης, ενώ στις περιοχές 3, 4, 5 -με την εξαίρεση των υγροτόπων διεθνούς σημασίας (υγρότοποι RAMSAR) και οικοτόπων που έχουν ενταχθεί στο δίκτυο Natura 2000- επιτρέπεται ακόμη και η εγκατάσταση σταθμών παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές.

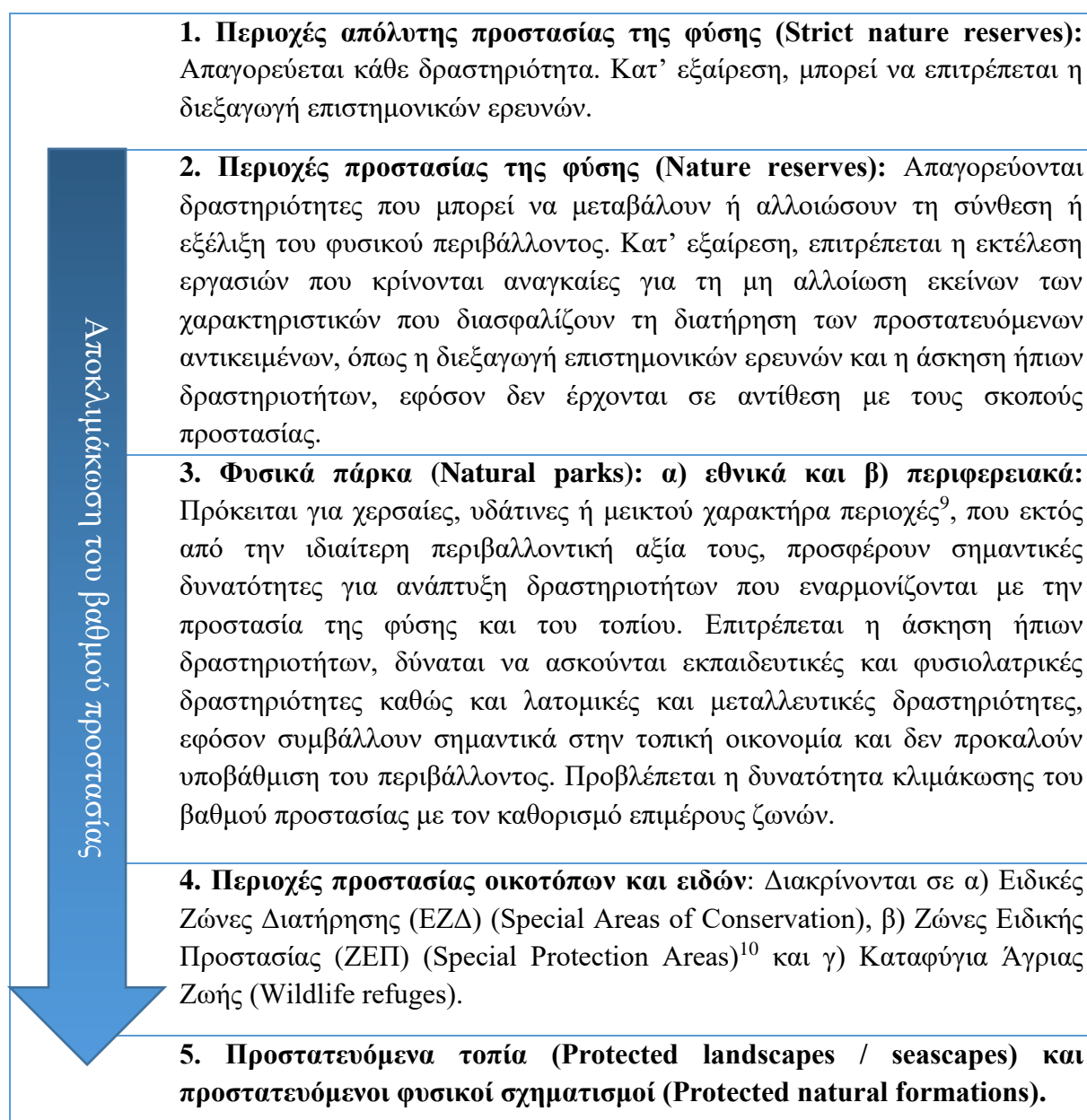
---

⁶ ν. 1650/1986 (ΦΕΚ Α 60/31-3-2011). «Για την προστασία του περιβάλλοντος», (ΦΕΚ Α 160/1610-1986) όπως τροποποιήθηκε με τον ν. 3937/2011 «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις».

⁷ Σύμφωνα με τον ν. 3937/2011 (άρθρο 3), η εποπτεία της λειτουργίας και ο κεντρικός συντονισμός του Εθνικού Συστήματος Προστατευόμενων Περιοχών ανήκει στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, το οποίο τηρεί βάση δεδομένων με όλα τα διαθέσιμα στοιχεία για την οικολογική κατάσταση και τη διαχείριση όλων των προστατευόμενων περιοχών και δίνει τις κατευθύνσεις για την αειφορική διαχείριση των περιοχών αυτών, ύστερα από γνωμοδότηση της Επιτροπής «Φύση 2000».

⁸ Οι κατηγορίες στις οποίες μπορεί να υπάγεται μια προστατευόμενη περιοχή ορίζονται στο άρθρο 19 του ν. 1650/1986, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 του ν. 3851/2010, (ΦΕΚ 85 Α') και, εν συνεχεία, με το άρθρο 5 του ν. 3937/2011.

Σχήμα 1. Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών: Κατηγορίες και επιτρεπόμενες δραστηριότητες

⁹ Όταν το φυσικό πάρκο ή μεγάλο τμήμα του καταλαμβάνει θαλάσσια ή δασική περιοχή ή όταν περιλαμβάνει μεγάλης σημασίας γεωτόπους, μπορεί να ονομάζεται ειδικότερα θαλάσσιο πάρκο, εθνικός ή περιφερειακός δρυμός ή γεωπάρκο, αντίστοιχα.

¹⁰ Σύμφωνα με τον ν. 3937/2011, με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και των εκάστοτε συναρμόδιων υπουργών, ο κατάλογος των περιοχών που εντάσσονται στο δίκτυο Natura 2000 μπορεί να συμπληρώνεται με νέες Ζ.Ε.Π. στην περίπτωση που Ζ.Ε.Π. εμπίπτουν στην αρμοδιότητα φορέα διαχείρισης του άρθρου 15 του ν. 2742/ 1999.

Με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ¹¹ προβλέπεται η εγκαθίδρυση του πανευρωπαϊκού δικτύου περιοχών «Natura 2000» και αναγνωρίζονται οι εκτάσεις του θαλάσσιου βυθού με βλάστηση Ποσειδωνίας ως οικότοποι προτεραιότητας. Στο δίκτυο εντάσσονται δύο κατηγορίες περιοχών: α) «Ζώνες Ειδικής Προστασίας (ΖΕΠ)» (Special Protection Areas - SPA) και β) «Τόποι Κοινοτικής Σημασίας (ΤΚΣ)» (Sites of Community Importance – SCI), για τους οποίους τα κράτη κηρύσσουν «Ειδικές Ζώνες Διατήρησης (ΕΖΔ)» (Special Areas of Conservation - SAC)». Ο εθνικός κατάλογος των περιοχών που εντάσσονται στο δίκτυο Natura 2000 παρατίθεται στο Παράρτημα της κοινής υπουργικής απόφασης των Υπουργών Οικονομικών, Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής Η.Π.37338/1807/Ε.103/1.9.2010¹², με την οποία ενσωματώνεται η Οδηγία 2009/147/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη. Σε αυτήν την απόφαση καθορίζονται, επίσης, τα κριτήρια χαρακτηρισμού μιας περιοχής ως ΖΕΠ, καθώς και τα **απαγορευμένα μέσα, τρόποι και μέθοδοι για την άσκηση της θήρας**. Ειδικότερα, απαγορεύεται η χρήση μηχανοκίνητων πλωτών σε λίμνες, ποταμούς, ελώδεις εκτάσεις και λιμνοθάλασσες, καθώς και σε θαλάσσιες περιοχές σε ακτίνα 300 μέτρων από τις ακτές, καθώς και στην ανοιχτή θάλασσα, τα οποία μπορούν να αναπτύξουν ταχύτητα μεγαλύτερη από 18 χλμ./ώρα.

Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 9 του ν. 3937/2011 ισχύουν οι **ακόλουθοι περιορισμοί στις περιοχές του Δικτύου Natura 2000**:

α) Απαγορεύεται η εγκατάσταση ιδιαιτέρως οχλουσών και επικίνδυνων βιομηχανικών εγκαταστάσεων που εμπίπτουν στις διατάξεις της Οδηγίας 96/82/ΕΚ (L 10).

β) Απαγορεύεται η εγκατάσταση βιομηχανικών εγκαταστάσεων υψηλής όχλησης, όπως αυτές ορίζονται στο Παράρτημα της κοινής υπουργικής απόφασης των Υπουργών Ανάπτυξης, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων 13727/724/2003¹³.

γ) Απαγορεύεται η αλιεία με δίχτυα τράτας, δράγες, πεζότρατες ή παρόμοια δίχτυα και με στατικά δίχτυα πάνω από κοραλλιογενή ενδιαιτήματα και ασβεστοφυκικούς βυθούς.

δ) Απαγορεύεται η εγκατάσταση και λειτουργία ιχθυοκαλλιεργειών σε λιβάδια ποσειδωνίας.

ε) Απαγορεύεται η τοποθέτηση διαφημιστικών πινακίδων, πλην εκείνων που ενημερώνουν τον επισκέπτη για την περιοχή ή προωθούν τις ήπιες φυσιολατρικές δραστηριότητες.

---

¹¹ Εναρμονίστηκε η ελληνική νομοθεσία με την ΚΥΑ 33318/3028/1998, όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ Η.Π. 14849/853/ Ε103.

¹² ΥΑ 7290/2019 (ΦΕΚ 1495/Β/3-5-2019).

¹³ ΥΑ 8551/2018 (ΦΕΚ 1087/Β/26-3-2018).

Βέβαια, προβλέπεται κατ' εξαίρεση η δυνατότητα χωροθέτησης έργων και έγκρισης σχεδίων, των οποίων οι επιπτώσεις έχουν εκτιμηθεί ως πολύ σημαντικές στην αντίστοιχη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, μόνο εάν, στη βάση επαρκούς τεκμηρίωσης, αξιολογηθούν ως επιτακτικού δημόσιου οικονομικού ή κοινωνικού συμφέροντος, δεν υπάρχει εναλλακτική λύση και έχουν προβλεφθεί ικανά για την περίπτωση αντισταθμιστικά μέτρα, ώστε να διασφαλισθεί η συνολική συνοχή του δικτύου προστατευόμενων περιοχών Natura 2000.

Αναπόφευκτα, το νομοθετικό πλέγμα για την **αλιεία** συμπληρώνει το ρυθμιστικό πλαίσιο που αφορά τη διαχείριση και προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Ειδικότερα, ο Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1967/2006 για τη βιώσιμη εκμετάλλευση των αλιευτικών πόρων στη Μεσόγειο ορίζει τις τεχνικές προδιαγραφές των επιτρεπόμενων αλιευτικών εργαλείων, τους περιορισμούς και τα ελάχιστα επιτρεπόμενα μεγέθη των αλιευόμενων ειδών. Επίσης, προβλέπεται η δυνατότητα οριοθέτησης «προστατευόμενων από την αλιεία περιοχών» που ορίζονται ως «οι γεωγραφικά καθορισμένες θαλάσσιες περιοχές στις οποίες απαγορεύονται ή περιορίζονται σε προσωρινή ή μόνιμη βάση όλες ή ορισμένες αλιευτικές δραστηριότητες με στόχο τη βελτίωση της εκμετάλλευσης και διατήρησης των έμβιων υδρόβιων πόρων ή την προστασία θαλάσσιων οικοσυστημάτων».¹⁴

Η Ελλάδα μέχρι το 2018 δεν είχε ορίσει προστατευόμενες περιοχές με στόχο την προστασία των ιχθυοποθεμάτων. Ωστόσο με τις υπουργικές αποφάσεις του 2007, 2016 και 2017 καθορίζονται περιοχές με θαλάσσια βλάστηση *Posidonia oceanica*, που βρίσκονται εντός και εκτός του δικτύου Natura 2000, στις οποίες απαγορεύεται η αλιεία με συγκεκριμένα εργαλεία.¹⁵ Σημειώνεται δε ότι ο παραπάνω Κανονισμός, εκτός των προαναφερθέντων αλιευτικών περιορισμών που ορίζονται στον ν. 3937/2011 και οι οποίοι αφορούν μόνον τις περιοχές του δικτύου Natura, προβλέπει: α) την απαγόρευση αλιείας με δίχτυα τράτας, δράγες, γρι-γρι, γρίπους συρόμενους από σκάφος, πεζότρατες ή παρόμοια δίχτυα, πάνω από βυθούς με θαλάσσια βλάστηση, ιδίως από *Posidonia oceanica* ή άλλα φανερόγαμα και β) την απαγόρευση χρήσης συρόμενων δραγών και διχτυών τράτας σε βάθη μεγαλύτερα των 1000μ. Το 2018 δύο Προεδρικά Διατάγματα προβλέπουν την απαγόρευση αλιείας σε συγκεκριμένες θαλάσσιες περιοχές με στόχο την προστασία συγκεκριμένων ειδών¹⁶.

¹⁴ Άρθρο 2, Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1967/2006.

¹⁵ ΥΑ 167378/14-5-2007, (ΦΕΚ 392Δ/24-8-2007), ΥΑ 2442/51879/28-4-2016 (ΦΕΚ 118Δ), ΥΑ 2826/68784/26-6-2017, (ΦΕΚ 175Δ).

¹⁶ ΠΔ 24/2018 (ΦΕΚ 51 Α/21-03-2018) «Απαγόρευση αλιείας σε θαλάσσια περιοχή νότια της νήσου Θάσου για την προστασία νεαρών ατόμων μπακαλιάρου (*Merluccius merluccius*)» και ΠΔ 9/2018 (ΦΕΚ 15/Α/31-1-2018) «Απαγόρευση αλιείας στη θαλάσσια περιοχή Καλύμνου - Κω».

Επίσης, μέχρι το 2018 είχαν θεσμοθετηθεί μόνο **28 περιοχές προστασίας με φορέα διαχείρισης**¹⁷, οι οποίες δεν ξεπερνούσαν το 25% των προστατευόμενων περιοχών της χώρας που ταυτόχρονα ανήκουν και στο Ευρωπαϊκό δίκτυο Natura 2000¹⁸. Παρά τα προβλήματα λειτουργίας που εντοπίζονται στους φορείς διαχείρισης και τα οποία αναλύονται εκτενέστερα στην ενότητα 1.4., η μη υπαγωγή μιας προστατευόμενης περιοχής σε σαφώς οριζόμενο σύστημα διαχείρισης καθιστά ιδιαίτερος δύσκολη -έως και αδύνατη- την αποτελεσματική εφαρμογή, διαχείριση και έλεγχο των υπόλοιπων περιοχών που εντάσσονται στο δίκτυο Natura.

Ο ν. 4519/2018 έρχεται να καλύψει ακριβώς αυτές τις διαχρονικές αδυναμίες, ενισχύοντας το θεσμικό πλαίσιο για τη λειτουργία και τη διαχείριση των Προστατευόμενων Περιοχών μέσω της επέκτασης της χωρικής αρμοδιότητας των προϋπαρχόντων 28 Φορέων Διαχείρισης και τη δημιουργία οκτώ νέων. Πλέον το ελληνικό δίκτυο Natura 2000 περιλαμβάνει 446 περιοχές¹⁹. Η χερσαία έκταση που εντάσσεται εντός του δικτύου καλύπτει 35.982 km² (27,3% της χερσαίας έκτασης). Η θαλάσσια έκταση καταλαμβάνει 22.796 km²²⁰. Μετά την ψήφιση του Νόμου υπ' αριθμ.4519/2018²¹, όλες οι θαλάσσιες περιοχές Natura 2000 υπάγονται σε Φορέα Διαχείρισης (Χάρτης 1).

Ωστόσο, η Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εκτιμά ότι το δίκτυο των θαλάσσιων περιοχών Natura 2000 παραμένει ανεπαρκές, καθώς καλύπτει μόλις το 30% των θαλάσσιων ειδών και ενδιαιτημάτων που χρήζουν προστασίας.²² Αξίζει να υπογραμμιστεί ότι καταστροφικές συνέπειες δεν επιφέρουν μόνο οι παράνομες αλιευτικές πρακτικές σε θαλάσσια λιβάδια Ποσειδωνίας, τα οποία χαρτογραφήθηκαν -έστω ημιτελώς- το 2015, αλλά και οι νόμιμες πρακτικές, για παράδειγμα η αλιεία με μηχανότρατα πάνω από εύθραυστα θαλάσσια οικοσυστήματα που δεν έχουν χαρτογραφηθεί και δεν έχουν χαρακτηριστεί ως ζώνες απαγόρευσης αλιείας.²³ **Για την πλειονότητα των θαλάσσιων υδάτων έχει επιλεγεί**

¹⁷ Άρθρο 13, ν. 3044/2002 (ΦΕΚ 197/27-8-2002) «Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης και ρυθμίσεις άλλων θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων», ο οποίος περιλαμβάνει και χάρτες με τα εξωτερικά όρια κάθε μίας από τις 25 Προστατευόμενες Περιοχές. Με τους ν. 1650/1986 και 2742/1999 είχαν ήδη ιδρυθεί το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου και το Εθνικό Πάρκο Σχοινιά-Μαραθώνα.

¹⁸ Για τις υπόλοιπες περιοχές δεν υπάρχει κάποιο οργανωμένο σχέδιο, πέρα από κάποιες Ειδικές Περιβαλλοντικές Μελέτες που έχουν εκπονηθεί στα πλαίσια προγραμμάτων LIFE.

¹⁹ ΚΥΑ 50743/2017, (ΦΕΚ 4432/Β/2017).

²⁰ ΕΕΑ (2018) "Natura 2000 Barometer". Διαθέσιμο: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/natura-2000-barometer>

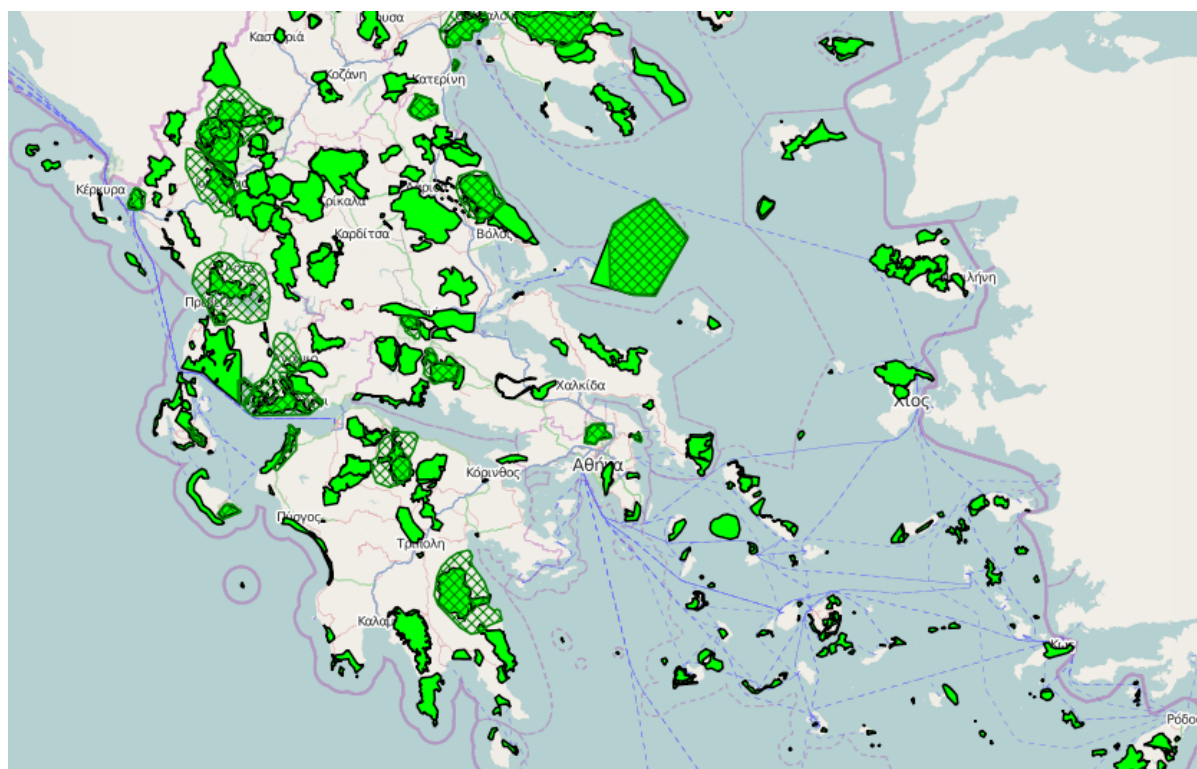
²¹ ν.4519/2018 (ΦΕΚ 25/Α/20-2-2018).

²² European Commission (2017) "Natura 2000 nature and biodiversity", Newsletter n.42, July. Διαθέσιμο: http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000newsl/nat42_en.pdf

²³ Archipelagos, Institute for Marine Conservation (2020) «Αλιεία», Διαθέσιμο: <http://archipelago.gr/ti-kanoume/thalassia-prostasia/aliia/>

το χαμηλό επίπεδο προστασίας των ειδικών ζωνών (ΕΖΔ και ΖΕΠ), παρά το γεγονός ότι οι ζώνες αυτές μπορούν επιπλέον να ενταχθούν σε οποιαδήποτε άλλη κατηγορία προστασίας. Μέχρι σήμερα έχουν θεσμοθετηθεί μόνον δύο εθνικά θαλάσσια πάρκα. Πρόκειται για τα Εθνικά Θαλάσσια Πάρκα της Αλοννήσου και Βορείων Σποράδων²⁴ και της Ζακύνθου²⁵. Το πρώτο αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες σε έκταση ΘΠΠ της Μεσογείου και αποσκοπεί στην προστασία της μεσογειακής φώκιας (*Monachus Monachus*), η οποία αντιμετωπίζει υψηλό κίνδυνο εξαφάνισης. Το δεύτερο στοχεύει στην προστασία του προστατευόμενου είδους θαλάσσιας χελώνας *Caretta* και του φυτού *Posidonia Oceanica* (Βλ. Ενότητα 1.5.1 και 1.5.2).

Χάρτης 1: Προστατευόμενες περιοχές που υπάγονται στο δίκτυο Natura 2000

Πηγή: geodata.gov.gr

Τα κυριότερα εργαλεία για τη διαχείριση της βιοποικιλότητας που έχουν στη διάθεσή τους οι εθνικοί φορείς είναι τα εξής: α) δεκαπενταετής εθνική στρατηγική για τη βιοποικιλότητα (επικαιροποιείται ανά πενταετία),²⁶ β) εθνική απογραφή βιοποικιλότητας (ανά δεκαετία) και

²⁴ ΠΔ 519/1992 (ΦΕΚ 519/Δ/28-5-1992).

²⁵ ΠΔ 906/1999 (ΦΕΚ 906/Δ/22-12-1999).

²⁶ ΥΠΕΚΑ (2014) «Εθνική Στρατηγική για την Βιοποικιλότητα και Σχέδιο Δράσης», Διαθέσιμο: <https://www.cbd.int/doc/world/gr/gr-nbsap-01-el.pdf>

γ) σχέδια επιστημονικής παρακολούθησης σημαντικών οικοτόπων και ειδών με δεκαετή ορίζοντα.²⁷

Επιπλέον, η Οδηγία 2008/56/EK, που ενσωματώθηκε τον Ιούνιο του 2011 στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 3983/2011, προσδιόρισε τα απαιτούμενα στάδια για τη **διαμόρφωση της εθνικής στρατηγικής για την προστασία και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος**. Στο πλαίσιο αυτό, τον Σεπτέμβριο του 2012, η Ελλάδα υπέβαλε έκθεση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σχετικά με : α) τα πορίσματα της αξιολόγησης που εκπόνησε για την περιβαλλοντική κατάσταση των ελληνικών θαλάσσιων υδάτων, καθώς και τον αντίκτυπο των ανθρώπινων δραστηριοτήτων (συμπεριλαμβανομένης και κοινωνικοοικονομικής ανάλυσης), β) τον ορισμό της «καλής περιβαλλοντικής κατάστασης» για τα ελληνικά θαλάσσια ύδατα και γ) τη θέσπιση επιμέρους στόχων.

Η αξιολόγηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τον Φεβρουάριο του 2014 εντοπίζει αρκετές ασάφειες σε ό,τι αφορά τον ορισμό της καλής περιβαλλοντικής κατάστασης, ενώ για τα περισσότερα ποιοτικά κριτήρια η θέσπιση των στόχων που έθεσε η Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως ανεπαρκής. Αντιθέτως, η αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης των θαλάσσιων υδάτων στις περισσότερες περιπτώσεις θεωρείται ολοκληρωμένη.²⁸ Επιπλέον, **η Ελλάδα δεν εκπλήρωσε την υποχρέωση που απορρέει από την ανωτέρω οδηγία** για κατάρτιση προγράμματος παρακολούθησης της προόδου επίτευξης των εθνικών στόχων, καθώς και για τον προγραμματισμό μέτρων και την υποβολή τους στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέχρι τον Μάρτιο 2016. Απόρροια αυτής της ασυνέπειας ήταν η αποστολή προειδοποιητικής επιστολής από την Επιτροπή (υπ. αριθ. 20162090) τον Σεπτέμβριο του 2016. Η εν λόγω υπόθεση παράβασης «έκλεισε» τελικά τον Μάιο του 2017 με την Υπουργική Απόφαση 126635/2016 και την υποβολή της σχετικής Έκθεσης.²⁹ Αν και η αξιολόγηση της έκθεσης αυτής δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί από την Επιτροπή, φαίνεται ότι το πρόγραμμα παρακολούθησης εδράζεται σε μεγάλο βαθμό σε υφιστάμενα προγράμματα παρακολούθησης που καλύπτουν ειδικές πτυχές του θαλάσσιου περιβάλλοντος. Η πρακτική αυτή ενέχει τον κίνδυνο διαιώνισης της αναποτελεσματικότητας των υφιστάμενων δομών, ενώ παράλληλα προϋποθέτει

²⁷ Άρθρο 17, ν. 3937/2011 (ΦΕΚ Α 60/31-3-2011) «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις».

²⁸ Article 12 Technical Assessment of the MSFD 2012 obligations Greece, Διαθέσιμο:

http://ec.europa.eu/environment/marine/eu-coast-and-marine-policy/implementation/reports_en.htm

²⁹ ΥΑ 126635/2016 (ΦΕΚ 3799/Β/25-11-2016) «Έγκριση των προγραμμάτων παρακολούθησης για τη συνεχή εκτίμηση της περιβαλλοντικής κατάστασης των θαλάσσιων υδάτων του άρθρου 11 του ν. 3983/2011 (ΦΕΚ 144/Α/17-6-2011)». Βλ. επίσης, Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2016) “Report on the monitoring programs of Greece for the Implementation of the Article 11 of the Marine Strategy Framework Directive (2008/56/EC)”, Διαθέσιμο: http://cdr.eionet.europa.eu/gr/eu/msfd_mp/msfd4text/envwlnnw/

ιδιαίτερος καλός συντονισμός των εμπλεκόμενων φορέων. **Τα παραπάνω είναι ενδεικτικά της διαχρονικής αδυναμίας της ελληνικής πολιτείας να θέτει συγκεκριμένους στόχους και να παρακολουθεί την υλοποίησή τους.**

Το παραπάνω πλαίσιο συμπληρώνεται από επιμέρους νομοθετικά κείμενα που αφορούν ειδικότερα ζητήματα της προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και, κατά κύριο λόγο, ενσωματώνουν στην ελληνική έννομη τάξη τις προβλέψεις διεθνών συμφωνιών και της ευρωπαϊκής νομοθεσίας. Ειδικότερα, η **πρόληψη και αντιμετώπιση της ρύπανσης από πλοία** ρυθμίζεται από τον ν. 743/1977, όπως κωδικοποιήθηκε με το Π.Δ. 55/1998³⁰, και τον ν. 1269/1982³¹, με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση MARPOL 73/78. Το ρυθμιστικό πλαίσιο σε ό,τι αφορά την ετοιμότητα και τη συνεργασία για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης από πετρέλαιο, επικίνδυνες και επιβλαβείς ουσίες καθορίζεται από τους νόμους 2252/1994, 3100/2003 και το Π.Δ. 11/2002, όπου προβλέπεται και η διαμόρφωση Εθνικού Σχεδίου Έκτακτης Ανάγκης³² και Τοπικών Σχεδίων Έκτακτης Ανάγκης.

Από τον Σεπτέμβριο του 2006 εφαρμόζεται η **διαδικασία της Στρατηγικής Περιβαλλοντικής Εκτίμησης**, που ορίζεται στην ΚΥΑ 107017/2006³³. Η διαδικασία αυτή ακολουθείται πριν από την έγκριση ενός σχεδίου ή προγράμματος εθνικού, περιφερειακού, νομαρχιακού και τοπικού χαρακτήρα ή/και σχετικής νομοθετικής διαδικασίας, τα οποία εκτιμάται ότι θα έχουν σημαντικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Η διαδικασία αυτή ακολουθείται για όλα τα προγράμματα που εφαρμόζονται σε περιοχές του δικτύου Natura 2000 ή/και εμπίπτουν σε μια σειρά τομείς πολιτικής όπως η ενέργεια, η αλιεία και ο τουρισμός, και καθορίζουν το πλαίσιο αδειοδότησης για συγκεκριμένες δραστηριότητες.

Η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καθώς και η διαδικασία και οι προϋποθέσεις για περιβαλλοντικής αδειοδότησης έργων και δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα σε προστατευόμενες περιοχές του δικτύου Natura καθορίζονται από τους νόμους 3010/2002³⁴ και 4014/2011³⁵. Ειδικότερα, προβλέπεται η πραγματοποίηση ειδικής οικολογικής αξιολόγησης ή/και μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ανάλογα με την κατηγορία του έργου. Ενδιαφέρον προκαλεί το σημείο που αναφέρει ότι η αξιολόγηση αυτή «εστιάζει στις συνέπειες

³⁰ ΠΔ 55/1998 (ΦΕΚ Α' 58/20/03/1998).

³¹ ν. 4618/2019 (ΦΕΚ Α' 89/10/06/2019).

³² ΠΔ 11/2002 «Εθνικό Σχέδιο Έκτακτης Ανάγκης για την αντιμετώπιση περιστατικών ρύπανσης από πλοία και άλλες επιβλαβείς ουσίες», Διαθέσιμο: https://www.yen.gr/documents/20182/56719/pd_fek6_02/037d51d6-9dea-4999-b94e-3611891ca791

³³ ΚΥΑ 107017/2006 (ΦΕΚ 1225/Β/5/09/2006).

³⁴ ν.3010/2002 (ΦΕΚ 91/Α/25/04/2002).

³⁵ ν. 4014/2011 (ΦΕΚ 209/Α/21/09/2011).

για την περιοχή βάσει των στόχων διατήρησής της».³⁶ Ωστόσο, όπως διαπιστώθηκε παραπάνω, παραμένει ανεπαρκής ο καθορισμός συγκεκριμένων στόχων για την επίτευξη καλής περιβαλλοντικής κατάστασης των επιμέρους ειδών και τύπων οικοτόπων. Ως εκ τούτου, εύλογα διερωτάται κανείς πώς εφαρμόζεται αποτελεσματικά η διαδικασία αξιολόγησης;

Αναπόσπαστο κομμάτι του ελληνικού νομοθετικού πλαισίου για την προστασία και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος είναι, επίσης, οι νόμοι 855/1978, 1634/1986 και 3497/2006, με τους οποίους κυρώθηκαν η **Διεθνής Σύμβαση της Βαρκελώνης** για την προστασία της Μεσογείου Θάλασσας από τη ρύπανση και τα συνοδευτικά πρωτόκολλα, μεταξύ αυτών και το Πρωτόκολλο για τις ειδικά προστατευόμενες περιοχές. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα δεν έχει κυρώσει ακόμη το Πρωτόκολλο της Σύμβασης της Βαρκελώνης που αφορά την ρύπανση που προέρχεται από την εξερεύνηση και εκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας και του βυθού και του υπεδάφους του (Offshore Protocol), στο οποίο προσχώρησε η Ευρωπαϊκή Ένωση τον Δεκέμβριο του 2012. Επίσης, δεν έχει κυρώσει το Πρωτόκολλο για την ολοκληρωμένη διαχείριση των παρακτίων ζωνών της Μεσογείου, που τέθηκε σε ισχύ το 2011. Οι κυριότεροι λόγοι της μη κύρωσης των παραπάνω Πρωτοκόλλων συνδέονται με ζητήματα οριοθέτησης των ελληνικών θαλάσσιων ζωνών (αιγιαλίτιδας ζώνης και αποκλειστικής οικονομικής ζώνης).

Στην έκθεση αξιολόγησης του Εθνικού Σχεδίου Έκτακτης Ανάγκης, το ελληνικό Ελεγκτικό Συνέδριο (2003) αποφαινεται ότι όλες οι αρχές που εμπλέκονται στην πρόληψη της ρύπανσης από τα πλοία έχουν πολύ καλή γνώση της σχετικής νομοθεσίας, την οποία και εφαρμόζουν επαρκώς. Στις συστάσεις του, όμως, τονίζει ότι «οι περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές και ιδίως εκείνες που συντηρούν σπάνια είδη θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό, έτσι ώστε να εφαρμόζονται σε αυτές αυστηρότεροι έλεγχοι». Προς τον σκοπό αυτό, κρίνει αναγκαία την ενσωμάτωση του νομικού πλαισίου περιβαλλοντικής προστασίας στο εθνικό σχέδιο έκτακτης ανάγκης.³⁷

Ωστόσο, μέχρι και σήμερα το εθνικό σχέδιο έκτακτης ανάγκης δεν έχει αναθεωρηθεί (τουλάχιστον με την έκδοση σχετικού Προεδρικού Διατάγματος ή Υπουργικής Απόφασης). Ως εκ τούτου, οι εθνικές αρχές καλούνται να εφαρμόσουν το εθνικό σχέδιο του 2002, το οποίο

---

³⁶ Άρθρο 10, ν. 4014/2011 (ΦΕΚ 209/Α/21/09/2011) «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος».

³⁷ Ελληνικό Ελεγκτικό Συνέδριο (2003) «Έκθεση Ελέγχου MARPOL: Η ρύπανση της θάλασσας και των λιμανιών από τα πλοία», Διαθέσιμο: https://www.elsyn.gr/sites/default/files/control_report_marpol.doc

δεν ενσωματώνει τις ανωτέρω συστάσεις, αλλά ούτε λαμβάνει υπόψη τις εξελίξεις στον τομέα της ναυσιπλοΐας και τις νέες επιστημονικές μεθόδους για την αντιμετώπιση της θαλάσσιας ρύπανσης στην πηγή.

Το πρόσφατο ατύχημα στο Σαρωνικό και η πετρελαιοκηλίδα που δημιουργήθηκε μετά το ναυάγιο του μικρού δεξαμενόπλοιου «ΑΓΙΑ ΖΩΝΗ ΙΙ» τον Σεπτέμβριο του 2017 έρχεται να προστεθεί στη μακρά λίστα των θαλάσσιων ατυχημάτων στη Μεσόγειο, με την πλειονότητα αυτών (30%) να λαμβάνουν χώρα στις ελληνικές θάλασσες. Σύμφωνα με τη βάση δεδομένων MEDGIS-MAR³⁸ την περίοδο 2012-2016 σημειώθηκαν 46 περιστατικά τα οποία οδήγησαν σε διαρροή πετρελαίου στη θάλασσα.

Ο Σαρωνικός αποτελεί την περιοχή που συγκεντρώνει τα περισσότερα ατυχήματα, λόγω της διέλευσης πολλών επιβατικών πλοίων και δεξαμενόπλοιων, που προσεγγίζουν το λιμάνι του Πειραιά. Ακολουθεί το Αιγαίο, κυρίως λόγω της αυξημένης διέλευσης δεξαμενόπλοιων μέσω των στενών του Βοσπόρου. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Ναυτιλίας και Αιγαίου, τη δεκαετία 2003-2012 σημειώθηκαν στον Σαρωνικό κόλπο 45 θαλάσσια ατυχήματα με διαρροή πετρελαίου.³⁹

Η οικολογική ζημιά που προκλήθηκε στον θαλάσσιο και παράκτιο χώρο του Σαρωνικού, λόγω του πρόσφατου ναυαγίου, είναι δύσκολο ακόμη να εκτιμηθεί. Ωστόσο, η εμφανής ρύπανση από πετρέλαιο στο νότιο παραλιακό μέτωπο της Αττικής (η οποία στη συνέχεια αντιμετωπίστηκε) είναι ενδεικτική της έκτασης της ρύπανσης. Παρά την εμπειρία που εύλογα θα πρέπει να έχουν αποκτήσει οι αρμόδιες αρχές, λόγω της υψηλής συχνότητας ατυχημάτων στον Σαρωνικό κόλπο, το ναυάγιο αυτό κατέδειξε την έλλειψη τεχνικών μέσων για έγκαιρη επέμβαση. Οι οικολογικές οργανώσεις⁴⁰ επισημαίνουν ότι η μη έγκαιρη επέμβαση των αρμόδιων αρχών σε μια περιοχή ελεγχόμενη είναι ενδεικτική της μη ετοιμότητάς τους να αντιμετωπίσουν πολύ πιο απαιτητικά ατυχήματα στο Αιγαίο και το Ιόνιο.

Οι αυξανόμενοι κίνδυνοι για το θαλάσσιο περιβάλλον, τον τουρισμό και την οικονομία των παράκτιων περιοχών, λόγω της πυκνής ναυσιπλοΐας, καθώς και της επικείμενης λειτουργίας

---

³⁸ Mediterranean Integrated Geographical Information System on Marine Pollution Risk Assessment and Response, Διαθέσιμο: <http://medgismar.rempec.org/>

³⁹ WWF Ελλάς (2017) «Ρύπανση στον Σαρωνικό». Διαθέσιμο: https://www.wwf.gr/images/pdfs/ekthesi_saronikos.pdf

⁴⁰ Δηλώσεις του Διευθυντή του Ινστιτούτου Θαλάσσιας Προστασίας «Αρχιπέλαγος», Θεοδωρής Τσιμπίδης, Διαθέσιμο: <http://www.cnn.gr/news/ellada/story/97285/pethainei-o-saronikos-terastia-i-oikologiki-katastrofi-aud>

υπεράκτιων εξεδρών εξόρυξης υδρογονανθράκων στις ελληνικές θάλασσες, θα πρέπει να συνεκτιμηθούν στο πλαίσιο του ελληνικού θαλάσσιου χωροταξικού σχεδιασμού, που ήδη βρίσκεται υπό διαμόρφωση.

1.3. Θαλάσσιος Χωροταξικός Σχεδιασμός και Αειφόρος Ανάπτυξη (Maritime Policy): Ρυθμίζοντας τις οικονομικές δραστηριότητες με γνώμονα την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος (;)

Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης⁴¹ που διαμορφώθηκε το 2008 αποτελεί την πρώτη ουσιαστική προσπάθεια ενσωμάτωσης των περιβαλλοντικών προτεραιοτήτων στον χωροταξικό σχεδιασμό. Αναγνωρίζει ως περιοχές προτεραιότητας για την προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος τις θαλάσσιες και χερσαίες προστατευόμενες περιοχές με φορέα διαχείρισης, καθώς και εκείνες που υπάγονται στο δίκτυο Natura 2000. Επίσης, προβλέπει την ανάπτυξη της παράκτιας αλιείας στο πλαίσιο των αρχών της αειφορίας, με εφαρμογή μέτρων ελέγχου της υπεραλίευσης και προστασίας του παράκτιου θαλάσσιου περιβάλλοντος. Σε ό,τι αφορά βέβαια τον παράκτιο και νησιωτικό χώρο ορίζει την αποφυγή -όχι απαγόρευση- της χωροθέτησης κοντά στην παραλία, εγκαταστάσεων που δεν απαιτούν γειτνίαση με τη θάλασσα, καθώς και αποφυγή εγκαταστάσεων πολύ μεγάλης κλίμακας.

Βάσει του παραπάνω νομοθετικού πλαισίου, διαμορφώθηκαν πέντε Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τους ακόλουθους τομείς: υδατοκαλλιέργειες⁴², τουρισμός⁴³, βιομηχανία⁴⁴, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας⁴⁵ και καταστήματα κράτησης⁴⁶. Στα ειδικά πλαίσια εξειδικεύονται ή/ και συμπληρώνονται οι κατευθύνσεις του γενικού πλαισίου σε ό,τι αφορά τη χωρική διάρθρωση ορισμένων τομέων ή κλάδων παραγωγικών δραστηριοτήτων εθνικής σημασίας, τη χωρική διάρθρωση των δικτύων και υπηρεσιών υποδομής, καθώς ορισμένες ειδικές περιοχές, στις οποίες περιλαμβάνονται και

⁴¹ Απόφαση 6876/4871, (ΦΕΚ Α 128/3/07/2008).

⁴² ΚΥΑ 31722/04-11-2011 (ΦΕΚ 2505/Β/04/11/2011).

⁴³ ΚΥΑ 24208 (ΦΕΚ 1138 Β/11/06/2009, όπως τροποποιήθηκε με το ΦΕΚ 3155/Β/2013).

⁴⁴ ΥΑ 11508 (ΦΕΚ 151 ΑΑΠ/13/04/2009).

⁴⁵ ΥΑ 49828 (ΦΕΚ 2464 Β/03/12/2008 και ν.3851/2010, ΦΕΚ 85/Α/3/6/2010).

⁴⁶ ΚΥΑ 28704/4362/26-11-2001 (ΦΕΚ 1575 Β/28/11/2001).

εκείνες που υπάρχουν σε διεθνείς ή ευρωπαϊκές συμβάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ειδικότερα, στο **Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό του 2009**⁴⁷ καθορίζεται το ρυθμιστικό πλαίσιο για τις ειδικές μορφές τουρισμού, όπως ο καταδυτικός και ο ιαματικός – θεραπευτικός τουρισμός (άρθρο 6). Προς το σκοπό αυτό, προβλέπεται:

- Η καθιέρωση ενός συστήματος ιεράρχησης των περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών που μπορούν να αξιοποιηθούν τουριστικά με κατά περίπτωση κριτήρια που θα αφορούν στις επιτρεπόμενες δραστηριότητες ανά περιοχή.
- Δράσεις ανάδειξης προστατευόμενων περιοχών ως πόλων ανάπτυξης τουρισμού φύσης ευρύτερης ακτινοβολίας. Τέτοιες περιοχές αποτελούν καταρχήν οι προστατευόμενες περιοχές που διαθέτουν Φορέα Διαχείρισης, στις οποίες περιλαμβάνονται και τα Εθνικά Θαλάσσια Πάρκα Ζακύνθου και Βορείων Σποράδων.
- Η αξιοποίηση επιλεγμένων περιοχών προστασίας της φύσης ή του τοπίου (περιοχές Δικτύου Natura 2000, αξιόλογα καταγεγραμμένα φυσικά τοπία, τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, αισθητικά δάση), ως πόλων ανάπτυξης, τοπικής ή ευρύτερης εμβέλειας, ενός ήπιου ρεύματος τουρισμού φύσης.

Ωστόσο, το Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣτΕ) με δύο αποφάσεις του ακύρωσε και τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια για τον Τουρισμό που υιοθετήθηκαν το 2009 και το 2013. Το 2015 ακυρώνεται το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο του 2013, καθώς δεν είχε τηρηθεί η νόμιμη διαδικασία για την έγκρισή του και επανήλθε αυτόματα σε ισχύ το παλαιότερο πλαίσιο του 2009, το οποίο ακυρώθηκε στις αρχές του 2017, καθώς θεωρήθηκε παρωχημένο. Όπως αναφέρει η σχετική απόφαση (519/17) του ΣτΕ «μέχρι την έγκριση νέου που πρέπει πάντως να προχωρήσει σε σύντομο χρονικό διάστημα, εξακολουθεί να είναι δυνατή η ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας στη χώρα με βάση τις προβλέψεις που τυχόν υπάρχουν σε υφιστάμενα περιφερειακά χωροταξικά πλαίσια καθώς και τα κατωτέρου ιεραρχικώς επιπέδου σχεδιασμού».

Κατά συνέπεια, μέχρι και σήμερα η χωροθέτηση τουριστικών εγκαταστάσεων και η αδειοδότηση τουριστικών επενδύσεων στην Ελλάδα εξαρτάται από τα Περιφερειακά Σχέδια Χωροταξικού Σχεδιασμού που είχαν καταρτιστεί πριν από 16 χρόνια και τα οποία προφανώς

---

⁴⁷ ΚΥΑ 24208/2009 (ΦΕΚ 1138 Β/11/06/2009) «Έγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό» και ΚΥΑ 67659/9-12-2013 (ΦΕΚ 3155/Β/9/12/2013) «Έγκριση τροποποίησης Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού».

αδυνατούν να ανταποκριθούν στις εξελίξεις της τουριστικής αγοράς και στα σύγχρονα μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης.

Τα **12 Περιφερειακά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΠΠΧΣΑΑ)**,⁴⁸ που υιοθετήθηκαν το 2003 και 2004, εξειδικεύουν σε επίπεδο περιφέρειας τις κατευθύνσεις του γενικού πλαισίου. Ειδικότερα, παρουσιάζεται η αναπτυξιακή φυσιογνωμία της περιφέρειας, οι ιδιαιτερότητες και διαφορές σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο σε ό,τι αφορά για παράδειγμα την απασχόληση και τους κύριους παραγωγικούς τομείς και αναδεικνύονται -προς αξιοποίηση- οι αναπτυξιακές προοπτικές.

Για παράδειγμα, στο **Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού Νοτίου Αιγαίου**⁴⁹ τα νησιά κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων: α) νησιά μικρής γεωγραφικής έκτασης με σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης, όπως τα Κουφονήσια, η Δονούσα και η Ηρακλεία, β) νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά, ενώ διαθέτουν και άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και εκμεταλλεύσιμους πόρους, όπως η Μήλος και γ) νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, όπως η Σαντορίνη. Ως εκ τούτου, οι εμφανείς ενδοπεριφερειακές κοινωνικοοικονομικές ανισότητες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό, την οριοθέτηση δικτύου θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών και την ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Η αξιολόγηση του Γενικού, των Ειδικών και των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης⁵⁰ που διενήργησε και ολοκλήρωσε το 2015 το Υπουργείο Περιβάλλοντος εντοπίζει τις ασυνέχειες μεταξύ των ανωτέρω σχεδίων και τα περιθώρια βελτίωσης αυτών. Ειδικότερα, στα πορίσματα της αξιολόγησης του Περιφερειακού

---

⁴⁸ ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Κρήτης, (ΦΕΚ 1486 Β/10-10-2003), ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Θεσσαλίας, (ΦΕΚ 1484 Β/10-10-2003), ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, (ΦΕΚ 1470 Β/10-10-2003), ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Ηπείρου, (ΦΕΚ 1451 Β/10-10-2003), ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Νότιου Αιγαίου, (ΦΕΚ 1487 Β/10-10-2003), ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας, (ΦΕΚ 1469 Β/9-10-2003), ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, (ΦΕΚ 1472 Β/9-10-2003), ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Πελοποννήσου, (ΦΕΚ 1485Β/10-10-2003), ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, (ΦΕΚ 1473Β/9-10-2003), ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, (ΦΕΚ 1471 Β/9-10-2003), ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Ιονίων νήσων, (ΦΕΚ 56 Β/19-1-2004).

⁴⁹ ΥΑ 25290/10-10-2003 (ΦΕΚ 1487/Β/10-10-2003) «Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού Νοτίου Αιγαίου».

⁵⁰ Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2020a) «Μελέτες» Διαθέσιμο: <http://www.ypeka.gr/el-gr>

Πλαισίου Νοτίου Αιγαίου⁵¹ εντοπίζονται δύο κύρια σημεία ασυμβατότητας και αναγκαίας προσαρμογής προς το Ειδικό Πλαίσιο για τον τουρισμό:

1. Σοβαρές διαφοροποιήσεις κατηγοριοποίησης του χώρου, άμεσα συναρτώμενες με την αντίληψη και την κατεύθυνση της ανάπτυξης και ειδικότερα της τουριστικής ανάπτυξης και του κυρίαρχου προτύπου αυτής στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Οι διαφοροποιήσεις αυτές αφορούν τόσο στην απόκλιση της κατηγοριοποίησης των νησιών μεταξύ των δύο Πλαισίων, όσο και την ένταση και το είδος/χαρακτήρα των επιτρεπόμενων ή προωθούμενων κατά προτεραιότητα τουριστικών δραστηριοτήτων σε αυτά.
2. Κατευθύνσεις του Ειδικού Πλαισίου για τον τουρισμό που αφορούν στα Σύνθετα Τουριστικά Καταλύματα⁵², Οργανωμένους Υποδοχείς Τουριστικών Δραστηριοτήτων⁵³ και ορισμένες ειδικές-εναλλακτικές μορφές τουρισμού, καθώς και οι εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής δεν αναφέρονται στο ισχύον Περιφερειακό Πλαίσιο.

Επίσης, τονίζεται ότι οι αυξανόμενες τουριστικές δραστηριότητες στην Περιφέρεια, αν και έχουν συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, έχουν δραματικά αποτελέσματα στην καταπόνηση των φυσικών συστημάτων και την αλλοίωσή τους, κυρίως λόγω της έλλειψης τεχνικών υποδομών. Θα προσθέταμε ότι τούτο ενδεχομένως να συνδέεται και με τη μη ρύθμιση συγκεκριμένων τουριστικών δραστηριοτήτων με περιβαλλοντικά κριτήρια.

Ως λύση προκρίνεται η πρόβλεψη των εξωτερικών επιδράσεων και η ανάληψη του σχετικού κόστους από τους ρυπαντές κατά το στάδιο του προγραμματισμού. Με άλλα λόγια, η εφαρμογή της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει» ή, ως είθισται να εφαρμόζεται, «ο έχων ρυπαίνει». Εναλλακτικά, θα μπορούσαν να δοθούν κίνητρα για την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού ή εναλλακτικών μορφών, που συνδέονται άρρηκτα με τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, όπως ο καταδυτικός και ο ιαματικός τουρισμός. Ωστόσο, σχετική αναφορά δεν γίνεται στην ανωτέρω έκθεση αξιολόγησης.

---

⁵¹ Αξιολόγηση, αναθεώρηση και εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, Ιούνιος 2015, Διαθέσιμο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=m7iU8ZXJ8g%3d&tabid=514&language=el-GR>

⁵² ν. 4002/2011 (ΦΕΚ Α 180/22-8-2011) «Τροποποίηση της συνταξιοδοτικής νομοθεσίας του Δημοσίου - Ρυθμίσεις για την ανάπτυξη και τη δημοσιονομική εξυγίανση - Θέματα αρμοδιότητας Υπουργείων Οικονομικών, Πολιτισμού και Τουρισμού και Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης».

⁵³ ν. 4179/2013 (ΦΕΚ Α175/8-8-2013) «Απλούστευση διαδικασιών για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στον τουρισμό, αναδιάρθρωση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού και λοιπές διατάξεις».

Το παραπάνω πλαίσιο τροποποιήθηκε με τον ν. 4269/2014,⁵⁴ πολλές από τις διατάξεις του οποίου έπαψαν να είναι σε ισχύ μόλις δύο χρόνια μετά με τον νέο ν. 4447/2016.⁵⁵ Σύμφωνα με τον τελευταίο νόμο, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης επέχει θέση Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής⁵⁶, η οποία αποτελεί «κείμενο αρχών και περιλαμβάνει βασικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης, τους βασικούς άξονες, τους μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους στόχους χωρικής ανάπτυξης στο επίπεδο της Γενικής Κυβέρνησης και των επιμέρους φορέων της, καθώς και τα προτεινόμενα μέτρα και δράσεις για την υλοποίηση της επιδιωκόμενης ανάπτυξης».

Η Εθνική Χωρική Στρατηγική αποτελεί τη βάση για τον συντονισμό των στρατηγικών Χωροταξικών Πλαισίων, των επιμέρους επενδυτικών σχεδίων και εθνικών προγραμμάτων, που αφορούν, μεταξύ άλλων, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη δικτύωση του εθνικού χώρου, με ιδιαίτερη έμφαση στον θαλάσσιο, νησιωτικό, ορεινό και παράκτιο χώρο. Δεν πρόκειται βέβαια για ένα ολοκληρωμένο χωροταξικό πλαίσιο, γεγονός που αναγνωρίζεται και από την πολιτική ηγεσία. Όπως ανέφερε σχετικά ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Γ. Σταθάκης «ενισχύεται το περιεχόμενο και ο συντονιστικός της ρόλος της [Εθνικής Χωρικής Στρατηγικής], ώστε να αντιμετωπίζεται, *έστω και μερικώς*, η έλλειψη γενικού χωροταξικού πλαισίου»⁵⁷.

Ο νέος νόμος επανακαθορίζει τα Ειδικά Χωροταξικά Πλαίσια και ενισχύει τα Περιφερειακά Χωροταξικά Πλαίσια. Εντάσσει τον αιγιαλό-παραλία, τα ποτάμια, τις λίμνες και τα ρέματα στις προστατευόμενες περιοχές που χρήζουν προστασίας. Ωστόσο, η ελλιπής χαρτογράφηση του θαλάσσιου και χερσαίου εθνικού χώρου αναμένεται να περιορίσει την αποτελεσματική διαχείριση και τον έλεγχο εφαρμογής αυτού του πλαισίου. Μέχρι στιγμής έχει αναρτηθεί το 54% των δασικών χαρτών,⁵⁸ ενώ η οριοθέτηση του αιγιαλού αναμενόταν να οριστικοποιηθεί από τον Γενικό Γραμματέα Δημόσιας Περιουσίας μέχρι τον Δεκέμβριο του 2017.

Σύμφωνα με την Οδηγία 2014/89/EK «Περί θεσπίσεως πλαισίου για τον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό», η Ελλάδα θα πρέπει κατ' αρχάς να ενσωματώσει τις προβλεπόμενες

---

⁵⁴ ν. 4269/2014 (ΦΕΚ Α' 142/28-6-2014) «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη».

⁵⁵ ν. 4447/2016 (ΦΕΚ 241/Α/23-12-2016) «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις».

⁵⁶ Το Γενικό Πλαίσιο παύει να ισχύει, όταν εγκριθεί η νέα Εθνική Χωρική Στρατηγική.

⁵⁷ Ομιλία του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Γιώργου Σταθάκη, στη συνεδρίαση της Διαρκούς Επιτροπής Παραγωγής και Εμπορίου, στις 15-12-2016, με θέμα ημερήσιας διάταξης την επεξεργασία και εξέταση του σχεδίου νόμου «Χωρικός σχεδιασμός - βιώσιμη ανάπτυξη», Διαθέσιμο:

<http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=785&sn%5B524%5D=4539&language=el-GR>

⁵⁸ Ελληνικό Κτηματολόγιο (2020) «Δασικοί Χάρτες και Κτηματολόγιο», Διαθέσιμο:

<https://www.ktimatologio.gr/categories/dasikoi-hartes>

θεσμικές διατάξεις στην εθνική έννομη τάξη μέχρι το τέλος του 2017 και να ολοκληρώσει τη διαμόρφωση Θαλάσσιου Χωροταξικού Σχεδιασμού έως τον Μάρτιο του 2021. Με το ν. 4546/2018 για τον Θαλάσσιο Χωροταξικό Σχεδιασμό⁵⁹ η Ελλάδα εναρμονίζει το εθνικό δίκαιο-έστω καθυστερημένα- με την Οδηγία 2014/89/ΕΕ, η οποία αποσκοπεί στη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού πλαισίου που θα συμβάλλει στη βιώσιμη ανάπτυξη και στην αειφόρο χρήση των θαλάσσιων πόρων.

Σύμφωνα με τον ν. 4546/2018 (Άρθρο 1 παρ. 2) ο «θαλάσσιος χωροταξικός σχεδιασμός εντάσσεται στην ολοκληρωμένη θαλάσσια πολιτική της ΕΕ, ως το διατομεακό μέσο πολιτικής που επιτρέπει στις δημόσιες αρχές και τους ενδιαφερομένους να εφαρμόζουν συντονισμένη, ολοκληρωμένη και διασυνοριακή προσέγγιση και συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων του άρθρου 3, σύμφωνα και με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (Σύμβαση UNCLOS), που κυρώθηκε με το ν. 2321/1995 (Α' 136)».

Στόχοι του ν. 4546/2018 (Άρθρο 4) είναι:

- Η στήριξη και προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της χωρικής συνοχής μεταξύ του θαλάσσιου και του παράκτιου χώρου, μέσα από τη σύνθεση των οικολογικών, περιβαλλοντικών, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών παραμέτρων, λαμβάνοντας υπόψη τις αλληλεπιδράσεις ξηράς-θάλασσας, την οικοσυστημική προσέγγιση και γενικότερα τις αρχές της αειφορικής διαχείρισης
- Η ορθολογική και ολοκληρωμένη χωρική ανάπτυξη δραστηριοτήτων στο θαλάσσιο και παράκτιο χώρο, όπως είναι μεταξύ άλλων οι μεταφορές, η ναυτιλία, ο ενεργειακός τομέας, η εξόρυξη πρώτων υλών, ορυκτών και αδρανών υλικών, η αλιεία, η υδατοκαλλιέργεια και ο τουρισμός, καθώς και η διατήρηση, προστασία και βελτίωση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, λαμβάνοντας υπόψη εν γένει την ενάλια πολιτιστική κληρονομιά. Στο πλαίσιο αυτό επιδιώκεται η αρμονική συνύπαρξη όλων των σχετικών δραστηριοτήτων και χρήσεων και διασφαλίζεται η ανθεκτικότητα στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

---

⁵⁹ ν. 4546/2018 (ΦΕΚ 101/Α/12-6-2018) «Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/89/ΕΕ «περί θεσπίσεως πλαισίου για το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό» και άλλες διατάξεις».

1.3.1. Καταδυτικός Τουρισμός - Νομοθετικό πλαίσιο

Από το 2005 και μετά αρχίζει να αναπτύσσεται σταδιακά το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο για τις καταδύσεις αναψυχής. Ο ν. 3409/2005 υπό τον τίτλο «Καταδύσεις αναψυχής και άλλες διατάξεις»⁶⁰ ορίζει το Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας (Υ.Ε.Ν.) ως αρμόδιο φορέα για την εποπτεία και τον έλεγχο της άσκησης υποβρύχιας δραστηριότητας στη θάλασσα με αναπνευστικές συσκευές ή άλλα υποθαλάσσια μέσα, χάριν αναψυχής ή αθλητικών σκοπών, καθώς και της εκπαίδευσης εκπαιδευτών αυτοδυτών και ερασιτεχνών αυτοδυτών. Αναφέρεται σαφώς ότι η άσκηση των ανωτέρω δραστηριοτήτων επιτρέπεται σε όλη την επικράτεια. Ωστόσο, ήδη από τα πρώτα στάδια ανάπτυξης του εν λόγω νομοθετικού πλαισίου γίνεται σαφής αναφορά στην προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος, καθώς απαγορεύονται οι καταδύσεις αναψυχής σε συγκεκριμένα οικολογικά ευαίσθητα θαλάσσια οικοσυστήματα, σύμφωνα με τους νόμους 1650/1986, 3044/2002 και την ΚΥΑ 33318/3028/1998. Ως εκ τούτου, η οριοθέτηση πραγματοποιείται με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος και Εμπορικής Ναυτιλίας.

Επίσης, ο ν. 3409/2005 και η υπουργική απόφαση 2123/03/2006⁶¹ καθορίζουν τους όρους και τις προϋποθέσεις για την έκδοση άδειας του Παρόχου Καταδυτικών Υπηρεσιών Αναψυχής, τις διαδικασίες ελέγχου και τις απαγορεύσεις άσκησης της δραστηριότητας. Πιο συγκεκριμένα, ο Πάροχος Καταδυτικών Υπηρεσιών Αναψυχής (Καταδυτικά Κέντρα, Σχολές Εκμάθησης Υποβρύχιας Κολύμβησης) είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που παρέχει μία ή περισσότερες από τις παρακάτω υπηρεσίες: α) εκπαίδευσης αυτοδυτών σύμφωνα με το πιστοποιημένο πρόγραμμα εκπαίδευσης Οργανισμού από τον οποίο έχει εξουσιοδοτηθεί, β) οργανωμένης καθοδηγούμενης κατάδυσης, γ) εκμίσθωσης καταδυτικού εξοπλισμού.

Οι καταδύσεις αναψυχής διακρίνονται σε δύο είδη:

α) Η οργανωμένη κατάδυση είναι η υπηρεσία μεταφοράς, υποβρύχιας συνοδείας, επιτήρησης και υποστήριξης, σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης, που προσφέρεται από τον Πάροχο Καταδυτικών Υπηρεσιών Αναψυχής σε αυτοδύτες, οι οποίοι διαθέτουν προσόντα και εμπειρία σε επίπεδο ανάλογο με την καταδυτική δραστηριότητα.

⁶⁰ν.3409/2005 (ΦΕΚ 273/Α/4-11-2005).

⁶¹ΥΑ 2123/2-6-2006 (ΦΕΚ 449/Β/13-4-2006) .

β) Η καθοδηγούμενη κατάδυση είναι η οργανωμένη κατάδυση κατά την οποία οι αυτοδύτες συνοδεύονται από τον Πάροχο Καταδυτικών Υπηρεσιών Αναψυχής, εφόσον έχουν τα προσόντα που προβλέπονται.

Ο ν. 3409/2005 καθόριζε αρχικά τις προϋποθέσεις για τον χαρακτηρισμό μιας περιοχής ως «περιοχή οργανωμένης ανάπτυξης καταδυτικού πάρκου», οι οποίες τροποποιήθηκαν μεταγενέστερα με τον ν. 4296/2014. Ο τελευταίος νόμος ορίζει ότι «με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Εθνικής Άμυνας, Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Ναυτιλίας και Αιγαίου και Τουρισμού είναι δυνατόν θαλάσσια περιοχή μαζί με τον αντίστοιχο αυτής πυθμένα, να χαρακτηριστεί ως Καταδυτικό Πάρκο. Με την ίδια απόφαση μπορεί, επίσης, να παραχωρούνται τμήματα αιγιαλού και παραλίας και να ορίζονται οι τυχόν επιτρεπόμενες επί αυτών κατασκευές για την εξυπηρέτηση του καταδυτικού πάρκου, σύμφωνα με τους ουσιαστικούς περιορισμούς των διατάξεων του ν. 2971/2001». ⁶²

Ως «Καταδυτικό Πάρκο» νοείται η χαρακτηρισμένη περιοχή, στην οποία πραγματοποιούνται κατ' αποκλειστικότητα καθοδηγούμενες καταδύσεις αναψυχής, καθώς και συναφείς υποβρύχιες δραστηριότητες, όπως η υποβρύχια φωτογράφιση, η υποβρύχια κινηματογράφηση και η περιβαλλοντική εκπαίδευση. Υπό προϋποθέσεις επιτρέπεται και η επιστημονική έρευνα εντός του Πάρκου. Η διαχείριση του Καταδυτικού Πάρκου ανήκει στον φορέα διαχείρισης αυτού, ο οποίος μπορεί να είναι φυσικό πρόσωπο, νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου ή σύμπραξη αυτών». ⁶³

Το συνολικό εμβαδό της επιφάνειας Καταδυτικού Πάρκου δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από δύο (2) τετραγωνικά χιλιόμετρα. Απαγορεύεται να οριοθετούνται Καταδυτικά Πάρκα σε απόσταση μικρότερη των τριών (3) ναυτικών μιλίων από κηρυγμένους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους. Κατ' εξαίρεση της ανωτέρω απαγόρευσης, με κοινή απόφαση των Υπουργών Πολιτισμού και Εμπορικής Ναυτιλίας, κηρυγμένοι ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι μπορούν να χαρακτηρίζονται ως **υποβρύχια μουσεία**, στα οποία επιτρέπεται καθοδηγούμενη κατάδυση, πάντα με συνοδεία δυτών φυλάκων αρχαιοτήτων ή αρχαιολόγων.⁶⁴ Εντός της οριοθετημένης θαλάσσιας περιοχής του Καταδυτικού Πάρκου:

⁶² Άρθρο 10, ν. 4296/2014 (ΦΕΚ Α' 214/02.10.2014)

⁶³ Οπ.π.

⁶⁴ Άρθρο 10, ν. 4296/2014 (ΦΕΚ Α' 214/02.10.2014), Άρθρο 11, ν. 3409/2005 (ΦΕΚ 273/Α/4-11-2005) «Καταδύσεις αναψυχής και άλλες διατάξεις».

α. Επιτρέπεται η ναυσιπλοΐα αποκλειστικά και μόνο στα σκάφη, στα πλωτά και υποβρύχια μέσα του φορέα διαχείρισης και σε όσα χρησιμοποιούνται προς εξυπηρέτηση των επισκεπτών, καθώς, επίσης, στα πλωτά και υποβρύχια μέσα των αρμόδιων ελεγκτικών αρχών.⁶⁵

β. Απαγορεύεται η αγκυροβολία. Η πρόσδεση των ως άνω σκαφών και πλωτών μέσων γίνεται αποκλειστικά σε ειδικά ναύδετα, που φέρουν κατάλληλη σήμανση και των οποίων η πόντιση γίνεται με την ελάχιστη δυνατή όχληση προς το υποβρύχιο περιβάλλον.

γ. Απαγορεύονται κάθε μορφή αλιείας, της υποβρύχιας συμπεριλαμβανόμενης, η σύλληψη της πανίδας και η συλλογή της χλωρίδας της περιοχής του Πάρκου, κάθε αθλητική ή άλλη θαλάσσια δραστηριότητα, καθώς και κάθε δραστηριότητα που παρακωλύει τις καταδύσεις ή τις πράξεις διαχείρισης του Πάρκου.

δ. Επιτρέπεται η πόντιση πλοίων, ναυαγίων, πλωτών ναυπηγημάτων ή άλλων τεχνητών κατασκευών για τη βελτίωση της υποθαλάσσιας χλωρίδας και πανίδας ή της ελκυστικότητας του υποβρύχιου τοπίου.

Θέματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού στην Ελλάδα ρυθμίζονταν επίσης και από το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό του 2009 και του 2013.⁶⁶ Το **Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο του 2009** αναφέρει ρητά ότι η ανάπτυξη καταδυτικών πάρκων μπορεί να συνδυαστεί με την ύπαρξη προστατευόμενων θαλάσσιων πάρκων, ενώ το **αναθεωρημένο πλαίσιο του 2013** θέτει πλέον σαφώς τις στρατηγικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης.

Το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο του 2013, παρά το γεγονός ότι εντός δύο ετών ακυρώθηκε, επέφερε δύο σημαντικές τροποποιήσεις όσον αφορά την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού. Πρώτον, **προβλέπει τη δημιουργία καταδυτικών πάρκων**, τα οποία οριοθετούνται σε θαλάσσιες περιοχές εφραπτόμενες ή μη της ακτής, προστατευμένες από την αλιεία και από άλλες θαλάσσιες και υποθαλάσσιες δραστηριότητες, εντός των οποίων αναπτύσσονται και διεξάγονται καταδυτικές δραστηριότητες για λόγους αναψυχής. Δεύτερον, δίνεται η **δυνατότητα ανάπτυξης υποθαλάσσιων μουσείων** με στόχο την αναψυχή, σε θαλάσσιες περιοχές με κατάλληλο ενάλιο απόθεμα, υπό τους όρους και τις δεσμεύσεις που αφορούν τη νομοθεσία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Θα πρέπει να

---

⁶⁵ Οι όροι και προϋποθέσεις ασφαλούς ναυσιπλοΐας πάσης φύσεως σκαφών εντός και, εφόσον απαιτείται, πέριξ των καταδυτικών πάρκων, καθορίζεται με Ειδικό Κανονισμό Λιμένα που εκδίδεται σύμφωνα με την περίπτωση β' του άρθρου 156 του Ν.Δ. 187/1973 «Περί Κώδικα Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου».

⁶⁶ Εθνικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό 2009 (ΦΕΚ 1138/2009), Νέο Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον Τουρισμό 2013 (ΦΕΚ 3155/2013).

σημειωθεί ότι το προγενέστερο πλαίσιο αναφερόταν μόνον στη δυνατότητα κατασκευής χερσαίων εγκαταστάσεων υποστήριξης της υποβρύχιας δραστηριότητας (μουσείων, ενυδρείων κ.λπ.).

Ο ν. 4582/2018 για τον θεματικό τουρισμό και τις ειδικές μορφές τουρισμού δεν επιφέρει ουσιαστικές τροποποιήσεις στο νομοθετικό πλαίσιο για τον καταδυτικό τουρισμό. Ουσιαστικά συνοψίζει το ρυθμιστικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε τα προηγούμενα χρόνια, καθώς ο καταδυτικός τουρισμός αναφυχής ορίζεται ως η «υποβρύχια περιήγηση σε προστατευόμενους υποθαλάσσιους χώρους, καταδυτικά πάρκα και υποβρύχια μουσεία που επιλέγουν οι επισκέπτες τουρίστες συνδυάζοντας τις διακοπές τους με ατομικές ή οργανωμένες καταδύσεις με συγκεκριμένο εξοπλισμό και τεχνικές καθώς και η εκμάθηση ή η καθοδήγηση κατάδυσης με σκοπό την εξερεύνηση του υποβρύχιου βυθού με τους ζώντες οργανισμούς και την υποθαλάσσια γεωμορφολογία του για λόγους αναφυχής, άσκησης και απόκτησης γνώσεων και εμπειριών».

Ο ορισμός αυτός τροποποιείται με τον **νέο νόμο για τον καταδυτικό τουρισμό** (ν.4688/2020)⁶⁷, το οποίο αποσαφηνίζει ότι η υποβρύχια περιήγηση μπορεί να πραγματοποιείται «σε κάθε υδάτινη περιοχή της ελληνικής επικράτειας» και προσθέτει ότι καταδύσεις αναφυχής μπορούν να πραγματοποιούνται σε «ναυάγια νεοτέρων ή μεγαλύτερων των 50 ετών από τη βύθισή τους (μνημεία) και Ελεύθερα Τεχνητά Υποβρύχια Αξιοθέατα».

Ειδικότερα, **θεσμοθετούνται οι επισκέψιμοι ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι (EEAX)**, όπου επιτρέπεται αποκλειστικά η καθοδηγούμενη κατάδυση ή περιήγηση επιφανείας και παρατήρηση του βυθού με μάσκα και αναπνευστήρα (snorkeling) με συνοδεία προσωπικού νομίμως αδειοδοτημένων παρόχων καταδυτικών υπηρεσιών αναφυχής, η περιήγηση και παρατήρηση του βυθού με πλοία διαφανούς πυθμένα ή άλλα μέσα παρατήρησης του βυθού, καθώς και η αρχαιολογική ή άλλη, διενεργούμενη υπό τους όρους του π.δ. 67/1981 (Α' 23) και των λοιπών οικείων διατάξεων.

Επιπλέον, επιτρέπεται, η πόντιση σε θαλάσσιους χώρους, πλοίων, ναυαγίων, πλωτών ναυπηγημάτων ή άλλων τεχνητών κατασκευών ή έργων τέχνης και δίνονται κίνητρα για χορηγίες από φυσικά ή νομικά πρόσωπα προς φυσικά ή νομικά πρόσωπα για τη χωροθέτηση, αδειοδότηση, ίδρυση, κατασκευή και λειτουργία EEAX, καταδυτικών πάρκων και ελεύθερων τεχνητών θαλάσσιων αξιοθέατων. Πρόσθετο οικονομικό κίνητρο αποτελεί το γεγονός ότι οι

---

⁶⁷ Ν. 4688/2020 «Ειδικές μορφές τουρισμού, διατάξεις για την τουριστική ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» ΦΕΚ 101/Α/24/5/2020.

επενδύσεις αυτές πλέον θεωρούνται αναπτυξιακού, τουριστικού, πολιτιστικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα και μπορούν να επιδοτούνται από Εθνικά, Ευρωπαϊκά και διεθνή χρηματοδοτικά προγράμματα. Επίσης, παρέχεται πλέον η δυνατότητα για τη **διενέργεια καταδυτικής κρουαζιέρας** από καταδυτικά σκάφη με δυνατότητα διαμονής και διανυκτέρευσης ή/και διατροφής των καταδυόμενων επάνω σε αυτά.

Σε θεσμικό επίπεδο, συστήνεται το **Συμβούλιο Καταδυτικού Τουρισμού**, με σκοπό την «ενημέρωση του Υπουργού Τουρισμού για ζητήματα αειφόρου ανάπτυξης του καταδυτικού τουρισμού, καθώς και τη μέριμνα για την προώθηση και προβολή των αξιοθέατων καταδυτικού τουρισμού της Χώρας». Η σύσταση είναι πολυκλαδική και ενθαρρύνει τις συμμετοχικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Πιο συγκεκριμένα, εκτός από τους εκπροσώπους των εμπλεκόμενων Υπουργείων, συμμετέχει και ένας πάροχος καταδυτικών υπηρεσιών αναψυχής. Οι αρμοδιότητες του Συμβουλίου είναι α) γνωμοδοτικές, β) σχετίζονται με την ανάδειξη και την ενίσχυση του καταδυτικού τουρισμού και γ) αφορούν στη συνεργασία του Συμβουλίου με επιμέρους φορείς και υπηρεσίες δημοσίου και ιδιωτικού χαρακτήρα για την προαγωγή και την ανάπτυξη του καταδυτικού τουρισμού.

1.4. Χαρτογράφηση του θεσμικού πλαισίου για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος

Για τον σχεδιασμό και την εκπόνηση της εθνικής στρατηγικής για τη διαχείριση της βιοποικιλότητας, της εθνικής απογραφής βιοποικιλότητας, καθώς και των επιστημονικών σχεδίων παρακολούθησης καθ' ύλην αρμόδια είναι η Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής, σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και τη Γενική Διεύθυνση Αλιείας του Υπουργείου Θαλασσιών Υποθέσεων, Νήσων και Αλιείας. Μάλιστα, η εθνική στρατηγική εγκρίνεται με πράξη υπουργικού συμβουλίου, κατόπιν γνώμης της Επιτροπής «Φύση 2000».⁶⁸

Με τον ν. 4447/2016 διασφαλίζεται ο ρόλος και το κύρος του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας, το οποίο είναι πλέον αρμόδιο για τη διατύπωση γνώμης επί της εθνικής στρατηγικής και των Ειδικών Χωροταξικών Πλαισίων, καθώς και για σημαντικά ζητήματα

---

⁶⁸Άρθρο 17, ν. 3937/2011(ΦΕΚ Α60/31-3-2011) «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις».

ευρύτερης χωρικής πολιτικής, με πρωτοβουλία του προέδρου ή έπειτα από αίτημα του 50% των μελών του.⁶⁹

1.4.1. Το Εθνικό Σύστημα Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών: Αδυναμίες και προοπτικές

Σημαντικό τμήμα της έκτασης της χώρας υπάγεται σε κάποια από τις κατηγορίες προστατευόμενων περιοχών. Ωστόσο, είναι προφανές ότι δεν αρκεί η ανακήρυξη μιας περιοχής ως προστατευόμενης για να επιτευχθούν οι προσδοκώμενοι περιβαλλοντικοί στόχοι. Ως εκ τούτου, κρίνεται αναγκαία η αποσαφήνιση του πλέγματος των διοικητικών σχέσεων και αρμοδιοτήτων όλων των υπηρεσιών και φορέων που απαρτίζουν το εθνικό σύστημα διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών.

Ουσιαστικές θεσμικές αδυναμίες εμποδίζουν μέχρι και σήμερα τον θεσμό των προστατευόμενων περιοχών να εξυπηρετήσει τους σκοπούς για τους οποίους δημιουργήθηκε. Ειδικότερα, μέχρι το 2018 μόνο 25% περίπου των προστατευόμενων περιοχών της χώρας, που ταυτόχρονα ανήκουν και στο Ευρωπαϊκό δίκτυο Natura 2000, υπάγονταν σε κάποιον από τους 28 Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών (ΦΔΠΠ), το μόνο σχήμα διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών που λειτουργεί στην Ελλάδα μέχρι σήμερα. Ακόμη και αυτοί οι φορείς διαχείρισης, ωστόσο, δεν λειτουργούσαν αποτελεσματικά.

Όπως έχουν επισημάνει επανειλημμένως εκπρόσωποι διαχειριστικών και ερευνητικών φορέων, το Εθνικό Σύστημα Προστατευόμενων Περιοχών παραμένει εδώ και πολλά χρόνια ημιτελές.⁷⁰ Διαχρονικά αναγνωρίζεται από την πολιτική ηγεσία η ανάγκη για ένα ολοκληρωμένο και αποτελεσματικό σχήμα διαχείρισης.

Πιο συγκεκριμένα, οι **νόμοι 2742/1999 και 3937/2010** θέτουν το πλαίσιο για τη δημιουργία και λειτουργία φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών⁷¹. Πρόκειται για νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου που έχουν την έδρα τους μέσα ή κοντά στις προστατευόμενες περιοχές, είναι κοινωφελούς χαρακτήρα και εποπτεύονται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος. Οι άμισθοι πρόεδροι των φορέων διαχείρισης είναι πρόσωπα με επιστημονικές γνώσεις και εμπειρία σε θέματα προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό, με τον **ν.**

⁶⁹ ν. 4447/2016 (ΦΕΚ 241/Α/23-12-2016) «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις».

⁷⁰ Επιτροπή «Φύση 2000» (2012) «Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών μη υπαγόμενων σε φορείς διαχείρισης». Διαθέσιμο:

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=bDm9i%2bMVQHk%3d&tabid=764&language=el-GR>

⁴³ Άρθρο 15, ν. 2742/1999 (ΦΕΚ Α'207/7-10-1999) «Χωροταξικός σχεδιασμός και αιφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις και ν. 4519/2018 (ΦΕΚ 25/Α/20-2-2018) «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις».

3044/2002 συστάθηκαν 25 Φορείς Διαχείρισης, οι οποίοι μαζί με τους δύο προγενέστερα συσταθέντες φορείς του Πάρκου Ζακύνθου και Σχοινιά – Μαραθώνα, καθώς και του μεταγενέστερα συσταθέντος Φορέα Διαχείρισης του Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων διαμορφώνουν τη βάση του Εθνικού Συστήματος Προστατευόμενων Περιοχών. Με Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις (ΚΥΑ) συγκροτήθηκαν τα Διοικητικά Συμβούλια των 28 Φορέων Διαχείρισης, τα οποία στελεχώθηκαν στη συνέχεια με Υπουργικές Αποφάσεις ⁷².

Το **1998 συστάθηκε η Επιτροπή «Φύση 2000»**⁷³ με κύρια αρμοδιότητα τον έλεγχο τήρησης και αποτελεσματικής εφαρμογής των διατάξεων της Οδηγίας για τους οικοτόπους (92/43/ΕΟΚ), όπως ενσωματώθηκε στο ελληνικό δίκαιο, για το σύνολο των περιοχών του δικτύου Natura 2000 της χώρας (Τόποι Κοινοτικής Σημασίας και Ζώνες Ειδικής Προστασίας), αλλά και για το σύνολο του Εθνικού χώρου (πέραν του δικτύου Natura 2000). Η Επιτροπή «Φύση 2000» ενεργεί και ως Εθνική Επιτροπή Προστατευόμενων Περιοχών με σκοπό τον συντονισμό, την παρακολούθηση και αξιολόγηση των διαδικασιών προγραμματισμού, οργάνωσης και λειτουργίας του Εθνικού Συστήματος Διοίκησης και Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών⁷⁴, ασκώντας για τον σκοπό αυτό μια σειρά αρμοδιοτήτων. Μεταξύ αυτών καταγράφει, ταξινομεί, συντονίζει, ελέγχει και αξιολογεί το έργο και τις δραστηριότητες των φορέων διαχείρισης, εισηγείται στα αρμόδια Υπουργεία τα γενικότερα μέτρα και τις δράσεις που πρέπει να πραγματοποιηθούν για την προστασία της φύσης και τη βιώσιμη ανάπτυξη των υπό προστασία περιοχών και εισηγείται πώς θα κατανεμηθούν οι πόροι στους φορείς διαχείρισης ώστε να εκπληρώσουν τον σκοπό τους.⁷⁵

Στις θεσμικές αδυναμίες του συστήματος διαχείρισης συγκαταλέγεται η ασυνεχής λειτουργία της Επιτροπής «Φύση 2000». Συγκροτήθηκε για πρώτη φορά το 2002 και λειτούργησε για περίπου δύο χρόνια. Συγκροτήθηκε εκ νέου το 2010 και ολοκλήρωσε την τριετή θητεία της το 2013. Η επόμενη Επιτροπή «Φύση 2000» συγκροτήθηκε τον Φεβρουάριο 2014 και επανασυγκροτήθηκε το 2016 προκειμένου να ολοκληρώσει τη θητεία της, με πρόεδρο το

---

⁷² Νομικό Πλαίσιο για τους 28 Φορείς Διαχείρισης, Διαθέσιμο: <http://www.ypeka.gr>

⁷³ Άρθρο 5, ΚΥΑ 33318/3028/1998 (ΦΕΚ 1289 Β'/28-12-1998). Οι αρμοδιότητες της τροποποιήθηκαν ή συμπληρώθηκαν ακολούθως με τους νόμους 2742/1999, 3044/2002, 3937/2011 και την ΚΥΑ 37338/1807/Ε.103/2010. Τα μέλη της δεν αμείβονται για τις υπηρεσίες που παρέχουν και η θητεία τους διαρκεί τρία χρόνια.

⁷⁴ Άρθρο 17, ν. 2742/1999 (ΦΕΚ Α207/7-10-1999) «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις».

⁷⁵ ν. 3044/2002 (ΦΕΚ 197/27-8-2002) «Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης και ρυθμίσεις άλλων θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων».

Βασίλειο Λυκούση, Διευθνή του Ινστιτούτου Ωκεανογραφίας του Ελληνικού Κέντρου Θαλασσίων Ερευνών και αναπληρωτή πρόεδρο την Ιόλη Χριστοπούλου από το WWF.⁷⁶

Την αναποτελεσματικότητα του συστήματος διαχείρισης έρχεται να φωτίσει και να επισφραγίσει η έκθεση αξιολόγησης της εφαρμογής του θεσμού των φορέων διαχείρισης που συνέταξε το 2011 η Επιτροπή «Φύση 2000».⁷⁷ Η αξιολόγηση βασίστηκε στη συλλογή δεδομένων μέσω ερωτηματολογίου το οποίο συμπλήρωσαν 27 από τους 28 ΦΔΠΠ. Από αυτή την έρευνα προέκυψαν τα εξής:

Ο μεγαλύτερος αριθμός προστατευόμενων περιοχών υπό την εποπτεία Φορέα Διαχείρισης δεν θωρακίστηκε θεσμικά, καθώς ελάχιστες είναι χαρακτηρισμένες με Προεδρικό Διάταγμα (ΠΔ). Οι υπόλοιπες είτε δεν έχουν πλαίσιο, είτε έχουν μερικό και πεπαλαιωμένο, είτε το υπάρχον καταπίπτει στα δικαστήρια. Σε ό,τι αφορά τη λειτουργία του Διοικητικού Συμβουλίου, στο 45% των φορέων διαχείρισης συστηματικά απουσιάζει ο εκπρόσωπος του Υπουργείου Περιβάλλοντος. Το 90% των φορέων κρίνουν ότι είναι απαραίτητος ένας μηχανισμός προετοιμασίας των μελών του ΔΣ ώστε να αναλάβουν το έργο και τις ευθύνες τους. Πέραν του προέδρου, πολύ λίγα από τα υπόλοιπα μέλη του ΔΣ είναι ενεργά. Μόνον 2 φορείς δήλωσαν ότι πολλά μέλη του ΔΣ συμμετέχουν στη διαμόρφωση εισηγήσεων και αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για νέα έργα και δράσεις. Τα περισσότερα μέλη του ΔΣ δεν αντιλαμβάνονται ότι εκπροσωπούν έναν φορέα προστασίας της φύσης και δεν συμπεριφέρονται ανάλογα.

Προσωπικό τακτικό ή εποχικό, επιστημονικό ή άλλο, διαθέτουν οι 26 από τους 27 ΦΔΠΠ. Συνολικά απασχολούνται σε αυτούς 276 άτομα. Κατά μέσο όρο, ανά φορέα απασχολούνται 10 άτομα, αλλά οι διαφορές μεταξύ τους είναι πολύ μεγάλες. Ο ελάχιστος αριθμός είναι 3 άτομα σε δύο φορείς, ενώ ο μέγιστος 32 άτομα σε έναν φορέα. Εφαρμόζονται πλήρως οι κανονισμοί και τηρούνται οι προβλεπόμενες διαδικασίες για την πλειονότητα των φορέων (78%). Οι μισοί περίπου φορείς (48%) επιμορφώνουν σπάνια ή καθόλου το νέο προσωπικό για το έργο και τις ευθύνες που θα αναλάβει.

Οι περισσότεροι πρόεδροι των φορέων διαχείρισης κατέχουν την απαιτούμενη επιστημονική γνώση, αλλά δεν δύνανται να ανταπεξέλθουν στις διοικητικές απαιτήσεις, ιδίως όταν το

---

⁷⁶ Υπουργείο Περιβάλλοντος και ενέργειας (2020b) «Επιτροπή Φύση 2000», Διαθέσιμο: <http://www.ypeka.gr/el-gr>

⁷⁷ Επιτροπή «Φύση 2000» (2011) «Ο Θεσμός των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών (10 χρόνια)». Διαθέσιμο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=PckRvxTB9Yw%3d&tabid=764&language=el-GR>

στελεχιακό δυναμικό του φορέα είναι περιορισμένο. Όπως επισημαίνει η Επιτροπή Φύση στην έκθεσή της «επιλογές του παρελθόντος - στα όρια παράβασης του νόμου - με τοποθέτηση στη θέση του προέδρου αιρετών (Δημάρχου, Νομάρχη, Περιφερειάρχη), ενώ εξασφάλιζαν τη διοικητική επάρκεια, έπασχαν έντονα από πλευράς γνώσης του αντικειμένου, των στόχων δημιουργίας των ΦΔΠΠ και του ρόλου τους».⁷⁸

Στην ίδια έκθεση επισημαίνεται δε ότι ο θεσμός των άμισθων προέδρων θα μπορούσε να λειτουργήσει αποτελεσματικά μόνον εφόσον οι ΦΔΠΠ διέθεταν πλήρες στελεχιακό δυναμικό, όπως προβλέπεται από το νόμο. Ως εκ τούτου, για να ανταποκριθεί επαρκώς ο «εθελοντής» πρόεδρος στα καθήκοντά του απαιτείται συχνά πλήρης και αποκλειστική απασχόληση. Εφόσον είναι ενεργός επαγγελματικά, είναι αναμενόμενο ότι δεν θα μπορέσει να ανταπεξέλθει αποτελεσματικά και για μεγάλο διάστημα σε αυτές τις απαιτήσεις.

Το ευρύτατο φάσμα των θεσμικών αδυναμιών συμπληρώνει το γεγονός ότι το 2011 μόνον ένας φορέας διαχείρισης είχε εγκεκριμένο σχέδιο διαχείρισης από το Υπουργείο Περιβάλλοντος. Δεν εφαρμόζεται κανένα σύστημα επιστημονικής παρακολούθησης για είδη στο 60% των ΦΔΠΠ και για τύπους οικοτόπων στο 80% των ΦΔΠΠ. 66% των ΦΔΠΠ δεν ακολουθούν κάποιο πρωτόκολλο συστηματικής οργάνωσης των δεδομένων, 44% δεν τηρούν αρχείο χωρικών δεδομένων και 37% δεν τηρούν ούτε ηλεκτρονικό αρχείο δεδομένων. Η πλειονότητα των ΦΔΠΠ (>50%) δηλώνουν ότι έχουν εντάξει λίγο ή καθόλου στα τεχνικά τους δελτία τα προβλεπόμενα στην Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη (ΕΠΜ) ή στο Διαχειριστικό Σχέδιο της προστατευόμενης περιοχής (εγκεκριμένο ή μη) μέτρα, δράσεις και έργα. Οι περισσότεροι ΦΔΠΠ (>60%) έχουν αξιολογήσει τις απειλές και πιέσεις που αντιμετωπίζει η περιοχή τους, αλλά σε μεγάλο βαθμό δεν τις έχουν λάβει υπόψη στον σχεδιασμό και την εφαρμογή της παρακολούθησης ειδών και οικοτόπων.

Επιπλέον, εντοπίζονται τεράστια προβλήματα στη χρηματοδότηση των φορέων. Η μεγάλη πλειονότητα των ΦΔΠΠ επιχορηγούνται αποκλειστικά από Προγράμματα ΕΣΠΑ για την κάλυψη των αναγκών τους. **Οι δυσλειτουργίες αυτές δεν φαίνεται να αντιμετωπίζονται από το ν. 3937/2011, ο οποίος μάλλον περιπλέκει το παραπάνω σύστημα διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών, προβλέποντας τη σύσταση επτά Διευθύνσεων Συντονισμού Προστατευόμενων Περιοχών⁷⁹ σε επίπεδο Αποκεντρωμένης Διοίκησης με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Ενέργειας και**

⁷⁸ Οπ. π. Επιτροπή «Φύση 2000» (2011), σελ. 20.

⁷⁹ ν. 3937/2011 (ΦΕΚ Α60/31-3-2011) «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις».

Κλιματικής Αλλαγής και Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης. Οι διευθύνσεις αυτές ιδρύονται με αρμοδιότητα την εποπτεία και διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών που υπάγονται στη χωρική αρμοδιότητα των οικείων αποκεντρωμένων διοικήσεων, τον συντονισμό της φύλαξης από τα χωρικά αρμόδια σώματα ασφαλείας, καθώς και τον σχεδιασμό και την εφαρμογή μέτρων και δράσεων διαχείρισης, έρευνας, προστασίας και ενημέρωσης. Ουσιαστικά αυτές οι Διευθύνσεις έχουν αρμοδιότητες ανάλογες με εκείνες των φορέων διαχείρισης, ενώ προβλέπεται και η δυνατότητα να επικουρούνται στο έργο τους από άμισθη συμβουλευτική επιτροπή.

Η Επιτροπή Φύση εκτιμά ότι οι αποκεντρωμένες διευθύνσεις μπορούν να καλύψουν το θεσμικό κενό που προκαλείται από την απουσία φορέα διαχείρισης για την πλειονότητα των προστατευόμενων περιοχών της χώρας. Ειδικότερα, προτείνει να διατηρηθούν διακριτοί Φορείς Διαχείρισης μόνο για τα Εθνικά Πάρκα και για οποιαδήποτε άλλη περιοχή κρίνεται αναγκαίο στη βάση συγκεκριμένων κριτηρίων, με τις Διευθύνσεις Συντονισμού Προστατευόμενων Περιοχών να ασκούν σε αυτούς υψηλή εποπτεία.⁸⁰ Δεδομένου ότι οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις υπάγονται στο Υπουργείο Εσωτερικών, ενώ για τις προστατευόμενες περιοχές είναι αρμόδιο το Υπουργείο Περιβάλλοντος, ένα τέτοιο σχήμα διαχείρισης προϋποθέτει τον πολύ καλό συντονισμό των δύο Υπουργείων.

Επιπλέον, προστατευόμενες περιοχές υπαγόμενες στις Διευθύνσεις αυτές θα μπορούσαν να περάσουν στη δικαιοδοσία άλλων σχημάτων διαχείρισης, όπως υφιστάμενες δημόσιες υπηρεσίες ή σε ειδικές υπηρεσίες που συνιστώνται για το σκοπό αυτόν, σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης και των δύο βαθμίδων, σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.) και δημόσια ερευνητικά κέντρα ή άλλα νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα του ευρύτερου δημόσιου τομέα, καθώς και σε μη κερδοσκοπικά νομικά πρόσωπα του ιδιωτικού τομέα, που έχουν διακριθεί για το έργο τους στον τομέα της προστασίας της φύσης και διαθέτουν την κατάλληλη τεχνική και επιστημονική υποδομή, καθώς και αποδεδειγμένη εμπειρία στην υλοποίηση ανάλογων έργων.⁸¹

Αντ' αυτού, με τον ν. 4109/2013 προβλέπεται η συγχώνευση των 28 υφιστάμενων φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών σε 13 (ένας ανά διοικητική περιφέρεια). Η

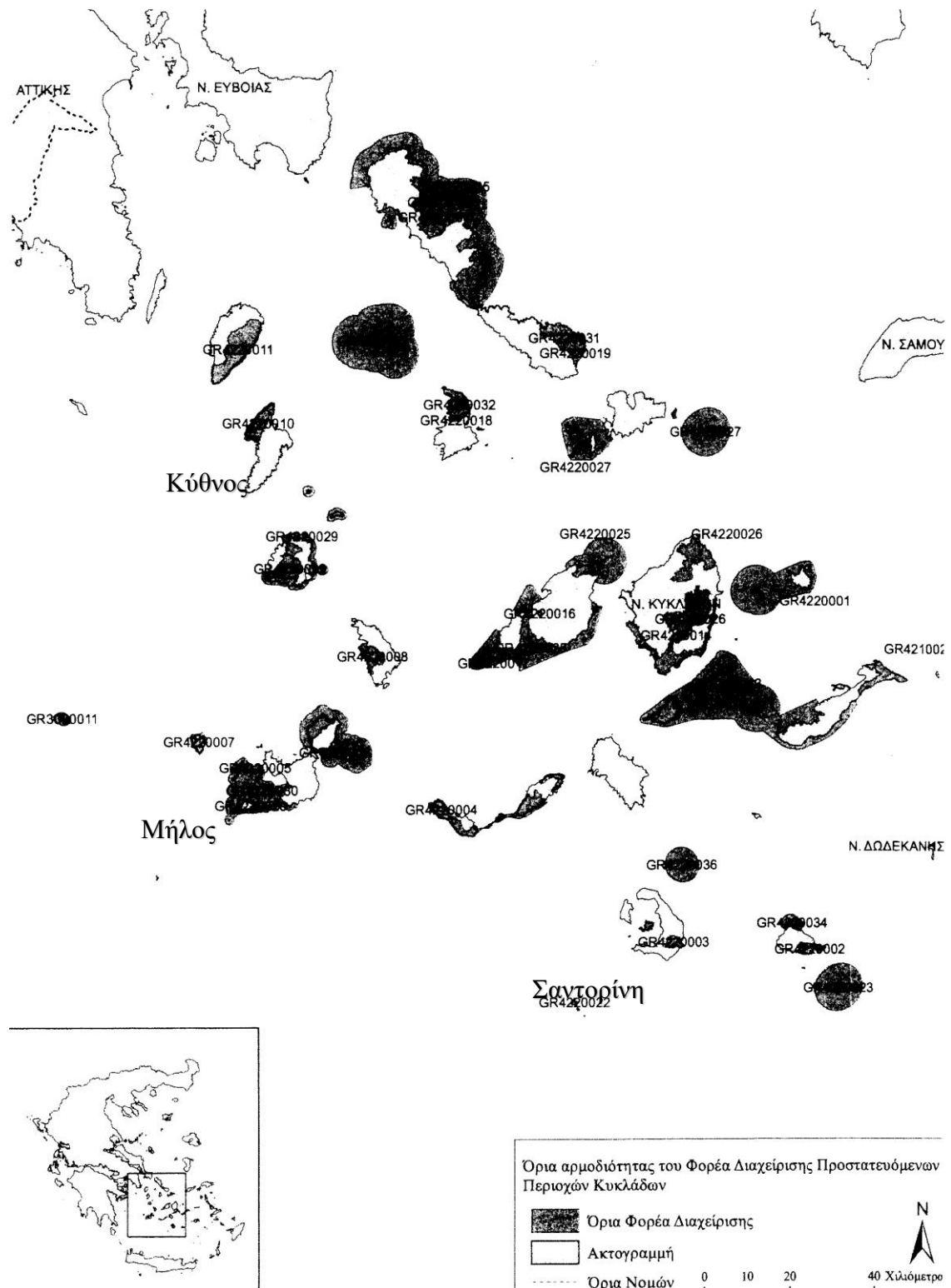
⁸⁰ Επιτροπή Φύση (2012) «Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών μη υπαγόμενων σε φορείς διαχείρισης»

⁸¹ Άρθρο 15, ν. 2742/1999 (ΦΕΚ Α' /207/7-10-1999) «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις», Επιτροπή Φύση (2012).

επικείμενη συγχώνευση δεν υλοποιήθηκε, καθώς τρία χρόνια μετά ξεκίνησαν οι διαβουλεύσεις για επέκταση των θαλάσσιων περιοχών που εντάσσονται στο δίκτυο Natura.

Ο **ν. 4519/2018** επιχειρεί για πρώτη φορά να αντιμετωπίσει τις διαχρονικές δυσλειτουργίες του εθνικού συστήματος διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών. Κατ' αρχάς **διευρύνει τη χωρική αρμοδιότητα των 28 Φορέων Διαχείρισης και προβλέπει τη σύσταση 8 ακόμη Φορέων Διαχείρισης**, καλύπτοντας έτσι το σύνολο των περιοχών Natura 2000. Στα πλαίσια του παραπάνω νόμου ιδρύθηκε ο «Φορέας Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Κυκλάδων» με έδρα τη Σύρο, στην αρμοδιότητα του οποίου εμπίπτουν περιοχές του δικτύου Natura 2000 έκτασης 322.885ha (Χάρτης 2). Ο νέος νόμος ανταποκρίθηκε στην ανάγκη ένταξης του συνόλου των περιοχών Natura υπό καθεστώς διαχείρισης, ενώ λύνει το ζήτημα χρηματοδότησης των φορέων διαχείρισης, προβλέποντας ότι οι πόροι των Φορέων Διαχείρισης θα προέρχονται από τον κρατικό προϋπολογισμό του ΥΠΕΝ. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι με τον νόμο αυτό οριοθετούνται απλώς οι ΘΠΠ, χωρίς να ορίζονται οι ζώνες προστασίας και το διαχειριστικό πλαίσιο για κάθε περιοχή.

Χάρτης 2: Όρια Φορέα Διαχείρισης Κυκλάδων

Πηγή: ν. 4519/2018 (ΦΕΚ 25Α/20-02-2018) «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις», σελ. 5540.

Στο πλαίσιο της διαβούλευσης του παραπάνω νόμου, οι περιβαλλοντικές ΜΚΟ εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για την επίλυση ορισμένων διαχρονικών προβλημάτων στη διαχείριση των ΘΠΠ, όπως η χρηματοδότηση του εθνικού συστήματος προστατευόμενων περιοχών. Ωστόσο, εκτιμούν ότι το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο δεν επιλύει ορισμένα λειτουργικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι φορείς διαχείρισης κατά τα 15 και πλέον χρόνια λειτουργίας τους. Ο προβληματισμός τους εστιάζει κυρίως:

- Στη μη διασφάλιση της στελέχωσης των φορέων διαχείρισης με επαρκές και κατάλληλο τακτικό προσωπικό για να ανταποκριθούν στο απαιτητικό έργο τους.
- Στο γεγονός ότι δεν περιγράφεται σαφώς ο ρόλος του νέο-συσταθέντος και κατ' εφαρμογή του ν. 3937/2011 Τμήματος Προστατευόμενων Περιοχών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, ως κεντρικού συντονιστή του συστήματος που παρέχει υποστήριξη, κατευθυντήριες γραμμές και σχετικές προδιαγραφές, καθώς και ουσιαστική αξιολόγηση της λειτουργίας των προστατευόμενων περιοχών.
- Στον μη σαφή προσδιορισμό των αρμοδιοτήτων των Φορέων Διαχείρισης, γεγονός που παρατείνει τη σύγχυση σε σχέση με άλλες αρχές που είναι συναρμόδιες, όπως οι δασικές υπηρεσίες, στις οποίες απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά. Ειδικά για το θέμα της φύλαξης / επιτήρησης των προστατευόμενων περιοχών, που αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της προστασίας, όχι μόνο δεν έχουν δοθεί σαφείς αρμοδιότητες, αλλά απουσιάζει οποιαδήποτε ρητή αναφορά.⁸²

Παρά τις όποιες ελλείψεις, ο ν. 4519/2018 δεν μπορεί παρά να θεωρηθεί η πρώτη προσπάθεια για τη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου διαχείρισης των ΘΠΠ, δημιουργώντας ευκαιρίες για ανάληψη δράσεων που προωθούν τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη, όπως ο καταδυτικός τουρισμός. Ωστόσο, έντονο προβληματισμό προκαλεί ο **νέος νόμος 4685/2020 υπό τον τίτλο «Εκσυγχρονισμός περιβαλλοντικής νομοθεσίας»**, με το οποίο προβλέπεται η κατάργηση των νεοϊδρυθέντων ΦΔΠΠ, η υποκατάστασή τους από μονάδες διαχείρισης και τοπικά τμήματα και η υπαγωγή της διαχείρισης των ΘΠΠ σε έναν οργανισμό εποπτευόμενο από το Υπουργείο Περιβάλλοντος.

Στα κύρια αδύναμα σημεία του νέου νόμου συγκαταλέγονται:

---

⁸² «Συμμετοχή περιβαλλοντικών οργανώσεων στη δημόσια διαβούλευση επί του σχεδίου νόμου «Οργάνωση και λειτουργία φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών», Νοέμβριος 2017. Το κείμενο των παρατηρήσεων κατατέθηκε από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις Αρκτούρος, ΑΡΧΕΛΩΝ, Δίκτυο Μεσόγειος SOS, Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης, Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία, Εταιρεία Προστασίας Πρεσπών, Καλλιστώ, ANIMA, MEDASSET, MOm και WWF Ελλάς.

1. Η **αναθεώρηση της περιβαλλοντικής αδειοδότησης**, αποσκοπώντας στην απλοποίηση και επιτάχυνση της διαδικασίας, που αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την προώθηση των επενδύσεων. Ωστόσο, θεσμοθετείται μια διαδικασία έγκρισης των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ) ιδιαίτερα πολύπλοκη και αδιαφανής. Πιο συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι ο έλεγχος πληρότητας του φακέλου για τις ΜΠΕ θα πρέπει να πραγματοποιείται από την αρμόδια περιβαλλοντική αρχή εντός 5 ημερών και η άπρακτη παρέλευση αυτής της προθεσμίας έχει ως συνέπεια να θεωρείται ο φάκελος πλήρης. Οι γνωμοδοτήσεις των αρμόδιων δημόσιων φορέων αν δεν υποβληθούν εντός ορισμένης προθεσμίας θεωρούνται θετικές, ενώ αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια της εκάστοτε περιβαλλοντικής αρχής να κρίνει αν αυτές οι γνωμοδοτήσεις που δεν υπεβλήθησαν είναι ουσιώδεις και πρέπει να συγκροτηθεί το νεοϊδρυθέν Κεντρικό Συμβούλιο Περιβαλλοντικής Αδειοδότησης (ΚΕΣΠΑ). Επιπλέον, στις περιπτώσεις που η αρμόδια αρχή δεν αποφανθεί εντός συγκεκριμένης προθεσμίας, η αρμοδιότητά της μεταβιβάζεται στον Γενικό Γραμματέα του ΥΠΕΝ ή του υπουργείου που είναι αρμόδιο για την έκδοση της άδειας.

Ως εκ τούτου, αντί να αντιμετωπίζεται ουσιαστικά η διαπιστωμένη αδυναμία της εκάστοτε αρμόδιας περιβαλλοντικής αρχής να εφαρμόσει εντός εύλογου χρόνου τη διαδικασία αδειοδότησης, ακολουθείται η λογική της αφαίρεσης της αρμοδιότητάς της και της μεταβίβασής της σε άλλον φορέα. Επιπλέον, για πρώτη φορά η αρμόδια αρχή μπορεί να επιλέξει η ίδια τον ιδιώτη Πιστοποιημένο Αξιολογητή και να του αναθέσει τη διεκπεραίωση ορισμένων ή όλων των σταδίων της διαδικασίας έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (άρθρο 7).

2. Το «Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης» (ΕΚΠΑΑ) μετονομάζεται σε «**Οργανισμός Φυσικού Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής**» (ΟΦΥΠΕΚΑ). Εποπτεύεται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος και είναι ο αρμόδιος φορέας για την εφαρμογή της πολιτικής που χαράσσει το ΥΠΕΝ για τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών στην Ελλάδα, την προώθηση και υλοποίηση δράσεων βιώσιμης ανάπτυξης και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Συστήνονται **24 Μονάδες Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών (ΜΔΠΠ)** σε επίπεδο Τμήματος, οι οποίες εποπτεύονται από τη Γενική Διεύθυνση Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών. Οι αρμοδιότητες των ΜΔΠΠ είναι οι ίδιες με εκείνες των Φορέων Διαχείρισης, που καταργούνται με τον ίδιο νόμο. Κατά συνέπεια, η αναθεώρηση του θεσμικού πλαισίου υλοποιεί ουσιαστικά τη συγχώνευση των Φορέων Διαχείρισης, που είχε προταθεί στο παρελθόν, για παράδειγμα με τον ν. 4109/2013. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο Φορέας

Διαχείρισης ΠΠ Κυκλάδων και Δωδεκανήσου «συγχωνεύονται», καθώς η χωρική τους αρμοδιότητα μεταφέρεται στην ΜΔΠΠ Κεντρικού Αιγαίου.

Συγκροτούνται τοπικές Επιτροπές Διαχείρισης συμβουλευτικού χαρακτήρα για την υποστήριξη της κάθε ΜΔΠΠ, στις οποίες θα συμμετέχουν, μεταξύ άλλων, εκπρόσωποι της δημόσιας διοίκησης, περιβαλλοντικών οργανώσεων και συλλογικών φορέων των βασικότερων παραγωγικών τομέων της περιοχής. Η λειτουργία των Επιτροπών Διαχείρισης αποτελεί ευθύνη του εκάστοτε Προϊσταμένου της ΜΔΠΠ, η οποία αναλαμβάνει τη διοικητική και γραμματειακή υποστήριξή της. Ως εκ τούτου, περιορίζεται σημαντικά η συμμετοχή των τοπικών φορέων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και αποκτά συμβουλευτικό χαρακτήρα.

Στα θετικά συμπεριλαμβάνεται η χρηματοδότηση του ΟΦΥΠΕΚΑ και των ΜΔΠΠ από τον κρατικό προϋπολογισμό, η διατήρηση της ένταξης όλων των προστατευόμενων περιοχών σε καθεστώς διαχείρισης και η πρόσληψη του προσωπικού των ΜΔΠΠ μέσω ΑΣΕΠ.

Παρά το γεγονός ότι πρόκειται για τη δεύτερη αναθεώρηση του πλαισίου διαχείρισης των ΘΠΠ εντός 2 ετών, δεν υπάρχει πρόβλεψη για μεταβατική περίοδο εφαρμογής (άρθρο 43). Αυτή η νομοθετική πρωτοβουλία είναι ενδεικτική της ασυνέχειας που χαρακτηρίζει διαχρονικά τη χάραξη και εφαρμογή της περιβαλλοντικής πολιτικής στην Ελλάδα και μαρτυρά μια από τις παθογένειές της.

Επιπλέον, η αναθεώρηση του θεσμικού πλαισίου δεν εγγυάται την αποτελεσματικότητά του. Η διαχείριση του φυσικού πλούτου της χώρας παραμένει αποσπασματική, χωρίς συστηματική χρηματοδότηση και στρατηγικό σχεδιασμό. Χαρακτηρίζεται από ελλιπή συμμετοχή των εμπλεκόμενων μερών και στερείται παρακολούθησης και συστηματικής καταγραφής των οικολογικών, αλλά και κοινωνικοοικονομικών παραμέτρων. Ενδεικτικό αυτού είναι η παραπομπή της Ελλάδας στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για ανεπαρκή προστασία της βιοποικιλότητας το 2019⁸³ καθώς και οι προγενέστερες καταδικαστικές αποφάσεις του ΔΕΚ για παραβίαση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας που αφορά τις ΘΠΠ (βλ. ενότητα 1.4.1.1).

---

⁸³ WWF Ελλάς (2019) «Παραπομπή της Ελλάδας στο Δικαστήριο της Ε.Ε. για ανεπαρκή προστασία της βιοποικιλότητας», Διαθέσιμο: <https://www.wwf.gr/news/2293-parapompi-tis-elladas-sto-dikastirio-tis-e-e-gia-aneparki-prostasia-tis-viopoikilotitas>

1.4.1.1 Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου

Το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου (Ε.Θ.Π.Ζ.) ιδρύθηκε τον Δεκέμβριο του 1999 με Προεδρικό Διάταγμα⁸⁴, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το Προεδρικό Διάταγμα του 2003⁸⁵.

Η λειτουργία του Ε.Θ.Π.Ζ στοχεύει στην προστασία των παραλιών ωστοκίας της χελώνας Caretta, του βιοτόπου και του πληθυσμού της μεσογειακής φώκιας, της ορνιθοπανίδας, της χλωρίδας, του θαλάσσιου οικοσυστήματος και των ιχθυοαποθεμάτων, με παράλληλη προώθηση δραστηριοτήτων για την ανάπτυξη της περιοχής, που εναρμονίζονται με την προστασία της φύσης, του τοπίου και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Αποκαλυπτική της αναποτελεσματικής εφαρμογής της ισχύουσας νομοθεσίας είναι η υπόθεση παραβίασης της ευρωπαϊκή νομοθεσίας, που αφορά την παράνομη λειτουργία χώρου υγειονομικής ταφής εντός του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέφρασε για πρώτη φορά τις ανησυχίες της, αποστέλλοντας προειδοποιητική επιστολή τον Οκτώβριο του 2011, ενώ τον Ιανουάριο του 2012 έστειλε αιτιολογημένη γνώμη.⁸⁶ Επισήμανε ότι η λειτουργία του χώρου υγειονομικής ταφής και, ειδικότερα, η διαρροή απορριμμάτων και επικίνδυνων ουσιών δεν αποτελεί απειλή μόνο για τη δημόσια υγεία και το περιβάλλον αλλά και για τη χελώνα Caretta, στην προστασία της οποίας αποσκοπεί το Πάρκο. Τονίζει μάλιστα ότι η εξάπλωση πλαστικών σακουλών προσελκύει γλάρους που ληλατούν τους απογόνους των χελωνών.

Οι ελληνικές αρχές αναγνώρισαν το πρόβλημα και την ανάγκη δημιουργίας άλλου χώρου υγειονομικής ταφής, διαμορφώνοντας σχετικό σχέδιο δράσης και χρονοδιάγραμμα ενεργειών. Ωστόσο, λόγω σοβαρών καθυστερήσεων, ο νέος χώρος δεν είχε τεθεί σε λειτουργία μέχρι το 2014, ενώ εγκαταλείφθηκαν και τα σχέδια για μια μεταβατική περίοδο, κατά την οποία τα απόβλητα θα αποστέλλονταν σε κινητές μονάδες μέχρι να αρχίσουν να λειτουργούν οι νέοι χώροι υγειονομικής ταφής. Ως αποτέλεσμα, η Επιτροπή αποφάσισε να παραπέμψει την Ελλάδα στο Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.⁸⁷

---

⁸⁴ΠΔ 906/1999 (ΦΕΚ 906Δ, 22 -12- 999).

⁸⁵ ΠΔ 29/2003 (ΦΕΚ 1272Δ, 27-11-2003).

⁸⁶European Commission (2012) "Environment Commission urges Cyprus and Greece to clean up wastes and landfills", Διαθέσιμο: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-66_EN.htm

⁸⁷ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-324_EN.htm Η απόφαση του Δικαστηρίου Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (C-504/14 - Commission v Greece, 28/03/2014) είναι διαθέσιμη εδώ <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=EN&num=C-504/14>

1.4.1.2. Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου

Η χερσαία και θαλάσσια περιοχή των Βορείων Σποράδων χαρακτηρίστηκε ως Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο το 2003 με την κοινή υπουργική απόφαση 23537/2003,⁸⁸ ενώ το 2011 εγκρίθηκε η ανά-οριοθέτηση του ενάλιου αρχαιολογικού χώρου Βορείων Σποράδων – Αλοννήσου.⁸⁹

Το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου Βορείων Σποράδων, είναι το πρώτο Θαλάσσιο Πάρκο της Ελλάδας, και η μεγαλύτερη προστατευμένη θαλάσσια περιοχή στην Ευρώπη (περίπου 2,220 km²). Αποσκοπεί στην προστασία του οικοσυστήματος των Βορείων Σποράδων όπου ζει και αναπαράγεται ο μεγαλύτερος παγκοσμίως πληθυσμός της μεσογειακής φώκιας (Monachus). Εκτός από τη θαλάσσια περιοχή, το Πάρκο περιλαμβάνει τη νήσο Αλόννησο, 6 μικρότερα νησιά (Περιστέρα, Κυρά Παναγιά, Ψαθούρα, Πιπέρι, Σκάτζουρα και Γιούρα), καθώς και 22 βραχονησίδες. Είναι Μέλος του MedPAN (Network of Marine Protected Areas in the Mediterranean).

Ο πληθυσμός της Αλοννήσου, παρουσιάζει τις τελευταίες δεκαετίες μικρή αλλά σταθερή άνοδο, χωρίς όμως να ξεπερνά τους 2.000 μόνιμους κατοίκους. Οι κύριες ασχολίες τους είναι η γεωργία, η κτηνοτροφία και η αλιεία, ενώ ο τουρισμός παρουσιάζει άνθιση τα τελευταία χρόνια. Η ίδρυση του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ. εκτιμάται ότι έχει συνεισφέρει στην αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής, προσφέροντας νέες ευκαιρίες απασχόλησης, με παράλληλη υποστήριξη των παραδοσιακών επαγγελμάτων.

Ο Φορέας Διαχείρισής του, που ιδρύθηκε το 2003, χρηματοδοτείται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον και Αειφόρος Ανάπτυξη» (ΕΠΠΕΡΑΑ) και είναι υπεύθυνος, για την προετοιμασία και εφαρμογή του Διαχειριστικού Σχεδίου του ΕΘ.ΠΑ.Β.Σ. Σύμφωνα με την απόφαση της 6ης / 28.7.2011 Συνεδρίασης του Δ.Σ. του Φορέα Διαχείρισης του Ε.Θ.Π.Α.Β.Σ., για διαχειριστικούς λόγους, η υποβρύχια αλιεία επιτρέπεται μόνο στις περιοχές που ορίζονται με το ΦΕΚ 1741/3-8-2011 ως:

- Περιοχή 1: Ακτογραμμή βόρεια της Στενής Βάλας της Νήσου Αλοννήσου, από το ακρωτήριο Απύθμενος έως τον χώρο που βρίσκεται αμέσως βόρεια από την παραλία του Αγ. Δημητρίου της Νήσου Αλοννήσου.
- Περιοχή 4: Όρμος Σπαρτίνα της Νήσου Αλοννήσου.

⁸⁸ΚΥΑ 23537/06-05-2003 (ΦΕΚ 621/Δ/19- 6- 03).

⁸⁹Υ.Α. ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/ 60806/2748 (ΦΕΚ 1741/3- 8- 2011).

- Περιοχή 11: Όρμος Κλήμα της Νήσου Περιστεράς.
- Περιοχή 13: Ακτογραμμή ανατολικά της Νήσου του Μεγάλου Αδελφίου.

Στις ζώνες του πάρκου που είναι προσβάσιμες στο κοινό επιτρέπεται η ελεύθερη κατάδυση και η υποβρύχια παρατήρηση, αν και δεν λειτουργεί μέχρι στιγμής οργανωμένο καταδυτικό πάρκο.

ΜΕΡΟΣ 2

Θεσμικό πλαίσιο για τους Ιαματικούς Φυσικούς Πόρους και τον Ιαματικό Τουρισμό

2.1. Σύντομη ανασκόπηση του θεσμικού πλαισίου για τους Ιαματικούς Πόρους/ Ιαματικές Πηγές και τον Ιαματικό Τουρισμό

Ο ιαματικός τουρισμός αποτέλεσε και την πρώτη συστηματική προσπάθεια τουριστικής ανάπτυξης του ελληνικού κράτους. Σε αυτή τη κατεύθυνση υπήρξαν από τις αρχές του 20ου αιώνα οι πρώτες ουσιαστικές νομοθετικές πρωτοβουλίες για την ένταξη των σχετικών δραστηριοτήτων σε ένα κανονιστικό πλαίσιο με τον ν. 2188/1920 που καθορίζει τον χαρακτηρισμό, την ανακήρυξη, την κυριότητα και λειτουργία των ιαματικών πηγών της χώρας⁹⁰. Με τα Β.Δ. 7/21.8.1920, Β.Δ./ 18.8.1920, Β.Δ.23/4 και 3.5.1923⁹¹ καθορίστηκαν μεταξύ άλλων η διαδικασίες παραχώρησης των ιαματικών πηγών του Κράτους, παροχής άδειας εκμετάλλευσης των υδροθεραπευτηρίων καθώς και οι υποχρεώσεις των επιχειρήσεων εκμετάλλευσης των πηγών. Τέλος, με τον Ν. 4844/3092 ορίζεται, γύρω από την κάθε ιαματική πηγή, ζώνη προστασίας σε ακτίνα χιλίων μέτρων.

Την επόμενη δεκαετία, ο Αναγκαστικός Νόμος (Α.Ν.) 2531/5/7.9.1940 καταργεί όλο το έως τότε θεσμικό πλαίσιο για τις ιαματικές πηγές, προβλέποντας τη συγκρότηση επιτροπών για μελέτη ειδικών θεμάτων τουρισμού. Μερικά χρόνια αργότερα, ο Α.Ν. 828/1948 τροποποιεί, διαλύει ή αναμορφώνει όλες τις συμβάσεις εκμετάλλευσης δημοσίων ιαματικών πηγών. Ο Α.Ν. 1813/1951 αποτελεί συμπλήρωση του προηγούμενου νόμου και ορίζει τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.) ως φορέα εποπτείας και ελέγχου των ιαματικών πηγών της χώρας. Ακολουθούν τροποποιήσεις με το Ν.Δ.3016/154 και κυρίως με τον ν.4086/1960 που κατατάσσει τις ιαματικές πηγές: α) σε Τουριστικής Σημασίας, οι οποίες υπάγονται στην άμεση αρμοδιότητα του Ε.Ο.Τ. και β) σε Τοπικής Σημασίας που η λειτουργία τους τελεί υπό την αρμοδιότητα του Υπουργείου Εσωτερικών ασκούμενη από τον οικείο Νομόρχο.

---

⁹⁰ Μεταξύ των άλλων αναφέρεται συγκεκριμένα ότι οι ιαματικές πηγές το πρώτον αναβλύζουσες και αυτές που δεν τελούσαν σε εκμετάλλευση κατά την 1.1.1920 ανήκουν στο Κράτος ανεξάρτητα κυριότητας του εδάφους. Οι ιαματικές πηγές που τελούσαν σε εκμετάλλευση πριν την τη δημοσίευση του Νόμου αυτού παραμένουν στον ιδιοκτήτη του εδάφους στο οποίο αναβλύζουν. Επίσης, αναφέρεται ότι η διαχείριση, εκμετάλλευση των πηγών ανατίθεται στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας.

⁹¹ «Περί αδείας ανοίγματος και εκμεταλλεύσεως καταστημάτων Ιαματικών Πηγών, υδροθεραπείας φυσικής και παραπλήσιας θεραπείας».

⁹² ν. 4844/30 «Περί διατάξεων αφορωσών την εκμετάλλευσιν των ιαματικών πηγών».

Από τη δεκαετία του 1980 και εντεύθεν οι οικονομικοκοινωνικές μεταβολές, οι αναπτυξιακές προτεραιότητες (ήλιος και θάλασσα) και οι αλλαγές στις προτιμήσεις των ταξιδιωτών δημιούργησαν συνθήκες που οδήγησαν στον περιορισμό της ελκυστικότητας του θερμαλισμού και συνέτειναν σε μια σταθερή πτωτική πορεία των ελληνικών λουτροπόλεων. Προκειμένου να αντιμετωπιστεί αυτή η αρνητική τροχιά η πολιτεία, ο ν. 3498/2006, επιχείρησε την άμβλυνση του προβλήματος και ειδικά του πολυκερματισμού της σχετικής νομοθεσίας αλλά και της αντιμετώπισης των σύνθετων χαρακτηριστικών ενός πολυσχιδούς πεδίου όπως η ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού. Με τον καθορισμό εννοιών, δομών και διαδικασιών σχηματίστηκε ένα λειτουργικό πλέγμα με σκοπό την αξιοποίηση του υδάτινου πεδίου στο πλαίσιο του τουρισμού. Το αποτέλεσμα δεν δύναται να θεωρηθεί επιτυχές δεδομένου ότι στον χρόνο που μεσολάβησε δεν προέκυψαν ιδιαίτερα θετικές εξελίξεις στον τομέα. Ειδικότερα, οι περιοχές που αναπτύχθηκαν κυρίως από την εκμετάλλευση των ΙΦΠ το προηγούμενο χρονικό διάστημα παρουσίασαν αρκετά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα όπως, εσωτερική μετανάστευση, μείωση του εισοδήματος και της απασχόλησης, μείωση της πολιτιστικής δυναμικής, κ.λπ.

Χάρτης 3. Η κατανομή και διάκριση των Ιαματικών Πηγών με βάση τις διατάξεις του Ν.2188/1920

Πηγή: Σύνδεσμος Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας

2.2. Ισχύον θεσμικό πλαίσιο

2.2.1. Βασικοί ορισμοί

Ιαματική πηγή είναι φυσική ανάβλυση ή άντληση ιαματικού φυσικού πόρου με τεχνικό έργο, όπως από γεώτρηση, φρέαρ, τάφρο ή σήραγγα (φυσική ή τεχνητή) ή φυσική δημιουργία ιαματικού πηλού. Ως ιαματικοί φυσικοί πόροι (ΙΦΠ) θεωρούνται φυσικά νερά (ψυχρά ή θερμά), ατμοί, φυσικά αέρια ή πηλοί, που έχουν ιαματικές ιδιότητες, αναγνωρισμένες σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος Τμήματος. Ιαματικός τουρισμός είναι ειδική μορφή παροχής τουριστικών υπηρεσιών σε περιοχές των οποίων κύριο χαρακτηριστικό αποτελεί η χρήση αναγνωρισμένων ιαματικών φυσικών πόρων σε ειδικές εγκαταστάσεις (ν. 3498/2006)⁹³.

2.2.2. Κυριότητα ιαματικών φυσικών πόρων

Όπως απορρέει από το άρθρο 18, παράγραφος 1 του Συντάγματος: «Ειδικοί νόμοι ορίζουν τα σχετικά με την ιδιοκτησία και τη διάθεση των μεταλλείων, ορυχείων, σπηλαίων, αρχαιολογικών χώρων και θησαυρών, ιαματικών, ρεόντων και υπόγειων υδάτων και γενικά του υπόγειου πλούτου».

Στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο, το κρίσιμο χρονικό σημείο για την κυριότητα των Ιαματικών Πηγών έχει τεθεί από τον ν. 2188/1920 (άρθρο 2) και είναι η 1η Ιανουαρίου 1920. Ιαματικές Πηγές που τελούσαν «εν εκμεταλλεύσει» κατά την 1/1/1920 ανήκουν κατά κυριότητα στον ιδιοκτήτη του εδάφους, από το οποίο αναβλύζουν. Όσες πηγές δεν τελούσαν αποδεδειγμένα «εν εκμεταλλεύσει» την 1/1/1920 ή ανακηρύχθηκαν ως ιαματικές μετά την ημερομηνία αυτή ανήκουν κατά κυριότητα στον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού, ανεξάρτητα από την κυριότητα του εδάφους, από το οποίο αναβλύζουν. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 11 του ν. 4844/1930 περί Ιαματικών Πηγών (ΦΕΚ 268/Α/4.8.1930) οι εκτάσεις γύρω από τις Ιαματικές Πηγές, σε ακτίνα 500 μέτρου από αυτές, εφόσον ανήκουν στο Δημόσιο ή σε μονές, αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα αυτών και διατίθενται για την εκμετάλλευση και αξιοποίηση τους.

---

93 (ΦΕΚ 230 Α') «Ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού και λοιπές διατάξεις»

Σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 4086/196094 οι Ιαματικές Πηγές Τοπικής σημασίας κυριότητας του ΕΟΤ, παραχωρούνται υποχρεωτικά και χωρίς αντάλλαγμα στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, για εκμετάλλευση και αξιοποίηση, η οποία διενεργείται είτε με αυτεπιστασία είτε με εκμίσθωση σε ιδιώτες, σύμφωνα με τον εκάστοτε ισχύοντα Κώδικα Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Αντίθετα, οι Ιαματικές Πηγές Τουριστικής σημασίας, κυριότητας ΕΟΤ, παρέμεναν στην άμεση αρμοδιότητα του ΕΟΤ. Ήδη όμως, δυνάμει των ν. 2636/1998 (ΦΕΚ 198/Α/27.8.1998) και 2837/2000 (ΦΕΚ 178/Α/3.8.2000), η διοίκηση, διαχείριση και αξιοποίηση των Ι. Π. Τουριστικής σημασίας, ιδιοκτησίας ΕΟΤ, περιήλθε στην Ανώνυμη Εταιρία «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΑΚΙΝΗΤΑ Α.Ε.» (ΕΤΑ Α.Ε.). Η εποπτεία των Ι. Π. Τοπικής σημασίας ασκείται από τις κατά τόπους Νομαρχίες.

Μετά την ισχύ του ν. 3498/2006 η κυριότητα αναγνωρισμένων ιαματικών φυσικών πόρων που ανήκει στο Δημόσιο περιέρχεται αυτοδικαίως στον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού (Ε.Ο.Τ.)⁹⁵, ενώ και οι ιαματικοί φυσικοί πόροι, που αναγνωρίζονται κατά τις διατάξεις του νόμου ανήκουν κατά κυριότητα στον Ε.Ο.Τ. ανεξαρτήτως της κυριότητας του εδάφους επί του οποίου εμφανίζονται, αντλούνται ή αξιοποιούνται με οποιονδήποτε τρόπο, εκτός αν αυτοί ευρίσκονται σε κοινόχρηστους χώρους αιγιαλού και παραλίας οι οποίοι ανήκουν κατά κυριότητα στο Δημόσιο, ενώ η χρήση και η εκμετάλλευση ανήκει στον Ε.Ο.Τ.

Με τον νόμο υπ' αρ. 3986/2011 (ΦΕΚ Α' 152/1.7.2011) με τον οποίο συνίσταται η ανώνυμη εταιρία "Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ Α.Ε.)" και αρκετοί Ι.Φ.Π. μεταβιβάζονται στο ΤΑΙΠΕΔ

2.2.3. Έργο και σύσταση της Επιτροπής Προστασίας Ιαματικών Φυσικών Πόρων (ΕΠΙΦΠ)

Η Επιτροπή Προστασίας Ιαματικών Φυσικών Πόρων (ΕΠΙΦΠ) που προβλεπόταν από τον ν. 4844/1930 συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Τουρισμού (βάσει του άρθρου 10 του ν. 3498/2006, ΦΕΚ 230/Α/24.10.2006), η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Με την ίδια απόφαση ορίζονται και οι αναπληρωτές των μελών της, καθώς και ο γραμματέας της Επιτροπής με τον αναπληρωτή του.

---

94 (ΦΕΚ 112 Α') περί Ιαματικών Πηγών

95 Από το νόμο αυτόν δεν θίγονται ιδιωτικά δικαιώματα κυριότητας επί αναγνωρισμένων ιαματικών πηγών που υφίσταντο κατά την 1.1.1920 σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 2188/1920. Το δικαίωμα κυριότητας ιδιωτών επί ιαματικών πηγών ασκείται εντός των ορίων της κείμενης νομοθεσίας.

Η ΕΠΙΦΠ γνωμοδοτεί για όσα θέματα ορίζονται στο νόμο και για κάθε σχετικό θέμα που παραπέμπεται σε αυτήν από τον Υπουργό Τουρισμού ή τον Ε.Ο.Τ. Έργο της Επιτροπής είναι να εξετάζει τον πλήρη φάκελο και τα υποβληθέντα δικαιολογητικά και να συντάσσει γνωμοδότηση σύμφωνα με τα άρθρα 5 και 9 του Ν. 3498/2006 για την αναγνώριση του φυσικού πόρου ως ιαματικού. Η γνωμοδότηση της Επιτροπής διαβιβάζεται στο Υπουργείο Τουρισμού. Η ΕΠΙΦΠ υπάγεται στο Υπουργείο Τουρισμού και το έργο της υποστηρίζεται από μόνιμη γραμματεία καθώς και από το προσωπικό του Τμήματος Ειδικών Μορφών Τουρισμού της Διεύθυνσης Στρατηγικού Σχεδιασμού του Υπουργείου Τουρισμού (Βάσει του Π.Δ. 127/2017 96). Το αρμόδιο τμήμα επίσης ελέγχει την πληρότητα των φακέλων των δικαιολογητικών που συνοδεύουν την αίτηση αναγνώρισης ενός φυσικού πόρου ως ιαματικού και τον διαβιβάζει στην Επιτροπή Προστασίας Ιαματικών Φυσικών Πόρων.

Τα μέλη που απαρτίζουν την ΕΠΙΦΠ ορίζονται στο άρθρο 10 του ν. 3498/2006 ως εξής:

- Ένα μέλος Δ.Ε.Π. ή ομότιμο καθηγητή Ανώτατου Πανεπιστημιακού Ιδρύματος με ειδικότητα σχετική με τους ιαματικούς πόρους, ως Πρόεδρο.
- Ένα μέλος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους ή δικηγόρο.
- Έναν Προϊστάμενο υπηρεσίας του Ε.Ο.Τ. που είναι αρμόδια για τους ιαματικούς φυσικούς πόρους. Πλέον, βάσει τροποποίησης της απόφασης ορισμού των μελών της ΕΠΙΦΠ, ο Προϊστάμενος του Τμήματος Ειδικών Μορφών Τουρισμού του Υπ. Τουρισμού.
- Έναν υπάλληλο του Γενικού Χημείου του Κράτους, με βαθμό Α΄, με ειδικότητα χημικού ή χημικού μηχανικού Α.Ε.Ι.
- Έναν υπάλληλο του Ινστιτούτου Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών (Ι.Γ.Μ.Ε.) με βαθμό Α΄, πτυχιούχο Α.Ε.Ι.
- Έναν υπάλληλο του Υπουργείου Ανάπτυξης με βαθμό Α΄, πτυχιούχο Α.Ε.Ι., από την υπηρεσία μεταλλείων, με ειδικότητα μεταλλειολόγου Α.Ε.Ι.
- Έναν υπάλληλο του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας με βαθμό Α΄, πτυχιούχο Α.Ε.Ι., από την υπηρεσία που είναι αρμόδια για τη διαχείριση και προστασία των υδάτων ή από την υπηρεσία χωροταξίας.
- Έναν υπάλληλο του Υπουργείου Τουρισμού με βαθμό Α΄, πτυχιούχο Α.Ε.Ι. ή Τ.Ε.Ι. (Κατηγορίας ΠΕ Μηχανικών)

- Έναν υπάλληλο του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης με βαθμό Α΄, πτυχιούχο Α.Ε.Ι., της Διεύθυνσης Δημόσιας Υγιεινής ή της Διεύθυνσης Υγειονομικής Μηχανικής και Υγιεινής Περιβάλλοντος.
- Έναν ειδικό επιστήμονα ως εκπρόσωπο του Συνδέσμου Δήμων και Κοινοτήτων Ιαματικών Πηγών Ελλάδας.
- Έναν ειδικό επιστήμονα που ορίζεται από τον Υπουργό Τουρισμού (συνήθως με ειδικότητα νομικού ή μηχανικού).

Ο Υπουργός Τουρισμού επιλέγει τον Πρόεδρο, το νομικό μέλος της Επιτροπής και τους αναπληρωτές τους, ενώ τα λοιπά μέλη προτείνονται από τους καθ' ύλην αρμόδιους φορείς τους με τους αναπληρωματικούς τους. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται η σύμφωνη γνώμη των αρμόδιων οργάνων και των εμπλεκόμενων φορέων στη διαδικασία αναγνώρισης και προστασίας των ιαματικών φυσικών πόρων.

2.2.4. Διαδικασία αναγνώρισης ιαματικών φυσικών πόρων

Ο Ν. 3498/2006 (άρθρο 4) επιβάλλει την τυπική αναγνώριση των ΙΦΠ με Απόφαση του Υπουργού Τουρισμού μετά από σύμφωνη γνώμη της Επιτροπής Προστασίας Ιαματικών Πόρων και πρόταση του αρμόδιου φορέα (ΕΟΤ / Υπ. Τουρισμού). Η διαδικασία αναγνώρισης μπορεί να κινηθεί αυτεπαγγέλτως από το Υπουργείο Τουρισμού ή και από τον κύριο, τον επικαρπωτή ή τον μισθωτή του ακινήτου στο οποίο αναβλύζει ή αντλείται ο φυσικός πόρος και του ΟΤΑ πρώτου ή δεύτερου βαθμού, στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται το ακίνητο, στο οποίο αναβλύζει ή αντλείται ο ιαματικός φυσικός πόρος. Η καινοτομία του Ν. 3498/2006 είναι ότι καταργεί τη διάκριση σε ιαματικές πηγές τοπικής και τουριστικής σημασίας και καθορίζει επιστημονικά δεδομένα τα οποία πρέπει να αναφέρονται στην απόφαση αναγνώρισης.

Με εξουσιοδότηση που δίνει ο Ν. 3498/2006 εκδόθηκαν η υπ' αρ. 16665/2006 Υ.Α. (ΦΕΚ Β' 1932) και οι τροποποιητικές αυτής Υ.Α. 17414/2009 (ΦΕΚ Β' 2215) και 1721/04.02.2013 (ΦΕΚ 188 Β) Υ.Α. που καθορίζουν τον τύπο, το περιεχόμενο της αίτησης αναγνώρισης ιαματικών φυσικών πόρων, τα απαιτούμενα δικαιολογητικά και η διαδικασία που ακολουθείται. Στα απαιτούμενα δικαιολογητικά περιλαμβάνονται τοπογραφικό διάγραμμα του χώρου που βρίσκεται η ιαματική πηγή, υδρογεωλογική μελέτη, ραδιολογική έκθεση, μικροβιολογικές, φυσικές και χημικές αναλύσεις, καθώς και υγειονομική έκθεση για τις

ενδείξεις και αντενδείξεις των ιδιοτήτων του ιαματικού φυσικού πόρου. Καθορίζονται επίσης τα αρμόδια όργανα για την σύνταξη-διενέργεια των απαιτούμενων μελετών και αναλύσεων.

Η αναγνώριση φυσικών πόρων ως ιαματικών αίρεται (Άρθρο 8 του Ν. 3498/2006) εάν εκλείψουν οι αναγνωρισμένες ιαματικές ιδιότητες του ιαματικού πόρου ή αλλοιωθούν τα χαρακτηριστικά του ιαματικού φυσικού πόρου ή δεν διασφαλίζεται πλέον η δημόσια υγεία.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του ΙΓΜΕ (Γκιώνη-Σταυροπούλου, 1983· Ορφανός, 1985· Σφέτσος, 1988), η Ελλάδα διαθέτει 470 συνολικά θερμομεταλλικές πηγές. Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο μέρος αυτών εντοπίζεται στον παράκτιο χώρο και τα νησιά, ένα μικρότερο μέρος στην πεδινή ενδοχώρα και ένα ακόμη πιο μικρό στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας (ΣΔΚΙΠΕ, 2006). Από αυτές έχουν κατατεθεί στο Υπουργείο Τουρισμού 113 φάκελοι αναγνώρισης φυσικών πόρων ως ιαματικών και 63 από αυτούς έχουν πάρει το σχετικό ΦΕΚ (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ) (επικαιροποίηση 8/2019).

2.2.5. Διανομή Ιαματικών Φυσικών Πόρων

Η διαδικασία διανομής των ιαματικών φυσικών πόρων ορίζεται στο άρθρο 14 του Ν.3498/2006. Έτσι, οι ιαματικοί φυσικοί πόροι που βρίσκονται σε επαρκείς ποσότητες διανέμονται κατά προτεραιότητα σε εγκαταστάσεις ιαματικής θεραπείας, κέντρα ιαματικού τουρισμού - θερμαλισμού ή κέντρα θαλασσοθεραπείας ή αναζωογόνησης της περιοχής που αναβλύζουν ή αντλούνται, υπό την προϋπόθεση ότι κατά τη διανομή δεν αλλοιώνονται τα χαρακτηριστικά τους και ιδίως οι ιαματικές τους ιδιότητες. Το πρόσωπο στο οποίο ανατίθεται η διανομή ιαματικών φυσικών πόρων αναλαμβάνει την κατασκευή, συντήρηση, παρακολούθηση και λειτουργία των αναγκαίων για τη διανομή εγκαταστάσεων και δικτύων και έχει δικαίωμα να εισπράττει οικονομικό αντάλλαγμα από τα πρόσωπα στα οποία διανέμεται ο φυσικός πόρος. Μπορεί επίσης να προβεί στα αναγκαία τεχνικά έργα για την άντληση ή τη διατήρηση ή βελτίωση της απόδοσης υφιστάμενων έργων υδροληψίας ή την αύξηση της ποσότητας και διατήρηση της ποιότητας των ιαματικών φυσικών πόρων ή την προστασία αυτών, καθώς και να εγκαθιστά δίκτυο διανομής διερχόμενο από κοινόχρηστους χώρους. Έργα υδροληψίας, μεταφοράς, αποθήκευσης, επεξεργασίας, βελτίωσης απόδοσης υφιστάμενων έργων, έρευνας, κατασκευής δικτύου μεταφοράς, διανομής και προστασίας ιαματικών φυσικών πόρων εγκρίνονται από την ΕΤΑΔ Α.Ε., αφού χορηγηθούν οι προβλεπόμενες από την κείμενη νομοθεσία αδειοδοτήσεις. Εφόσον ιαματικοί φυσικοί πόροι

διανέμονται μέσω δικτύου, ο χρήστης αποκτά κυριότητα στο διατιθέμενο σε αυτόν φυσικό πόρο και καταβάλλει αντάλλαγμα ανάλογο με το είδος, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τις συγκεκριμένες ιαματικές ιδιότητες, το κόστος άντλησης και διανομής και την ποσότητα του χρησιμοποιούμενου φυσικού πόρου. Ο διανομέας ιαματικών φυσικών πόρων δεν επιτρέπεται να είναι και χρήστης.

Τα κριτήρια με τα οποία πρέπει να γίνεται η διανομή των ιαματικών φυσικών πόρων σε περισσότερες εγκαταστάσεις, ο τρόπος διανομής, οι προδιαγραφές των αναγκαίων για τη διανομή δικτύων, καθώς και οι προδιαγραφές για τη συντήρηση και ασφαλή λειτουργία των δικτύων διανομής και των αναγκαίων τεχνικών έργων, ο τρόπος και οι διαδικασίες ανάθεσης του έργου της διανομής σε τρίτους, καθώς και ο τρόπος υπολογισμού του ανταλλάγματος του κυρίου του διατιθέμενου ιαματικού φυσικού πόρου, καθώς και του διανομέα για τις υπηρεσίες του και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια ορίζονται με απόφαση του Υπουργού Τουρισμού η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (άρθρο 14 του ν. 3498/2006)

Βάσει του άρθρου 14 συγκροτήθηκε με την υπ' αρ. 14979/29-8-2017 απόφαση του Γ.Γ. Τουριστικής Πολιτικής και Ανάπτυξης του Υπ. Τουρισμού, η οποία συμπληρώθηκε από την υπ' αρ. 21649/12-11-2017 Υ.Α., ομάδα εργασίας για τον καθορισμό των κριτηρίων διανομής ιαματικών φυσικών πόρων. Στη συνέχεια, βάσει των προτάσεων που υπέβαλε η εν λόγω ομάδα εκδόθηκε από τον Υπουργό Τουρισμού η υπ' αρ. 12961/2019 (B 2898) Υ.Α.

Η διάθεση ιαματικών φυσικών πόρων για άλλες χρήσεις είναι δυνατή υπό την προϋπόθεση ότι καλύπτονται πλήρως οι ανάγκες ανάπτυξης του ιαματικού τουρισμού. Με απόφαση του Υπουργού Τουρισμού, η οποία εκδίδεται κατόπιν εισηγήσεως του Ε.Ο.Τ. και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται τα κριτήρια και ο τρόπος διανομής ιαματικών φυσικών πόρων σε περισσότερες εγκαταστάσεις ιαματικού τουρισμού ή κέντρα θαλασσοθεραπείας ή αναζωογόνησης, καθώς και η διάθεση ιαματικών φυσικών πόρων για άλλες χρήσεις, όπως η εκμετάλλευση της γεωθερμικής ενέργειας (άρθρο 3 του ν. 3498/2006).

Κατ' εξουσιοδότηση του αρθ.3 του ν. 3498/2006 εκδόθηκε η Απόφαση Υπουργού Τουρισμού υπ' αρ. 12961/2019 (B 2898) τα κριτήρια διανομής ιαματικών φυσικών πόρων σε περισσότερες εγκαταστάσεις, τον τρόπο διανομής τους, τις προδιαγραφές κατασκευής των δικτύων διανομής, τις προδιαγραφές για τη συντήρηση και ασφαλή λειτουργία τους και των αναγκαίων τεχνικών έργων, τον τρόπο και τη διαδικασία ανάθεσης της διανομής σε τρίτους, καθώς και τον τρόπο υπολογισμού του ανταλλάγματος του κυρίου διατιθέμενου ιαματικού φυσικού πόρου και του διανομέα για τις υπηρεσίες του. Το άρθρο 1 της ως άνω απόφασης

ορίζει τα κριτήρια διανομής ιαματικών φυσικών πόρων σε περισσότερες εγκαταστάσεις και συγκεκριμένα ορίζει ότι ο ιαματικός φυσικός πόρος θα πρέπει να είναι αναγνωρισμένος σύμφωνα με τις διατάξεις του ν.3498/2006, θα πρέπει να βρίσκεται σε επαρκείς ποσότητες και να διασφαλίζεται η προτεραιότητα σε εγκαταστάσεις ιαματικής θεραπείας, κέντρα ιαματικού τουρισμού - θερμαλισμού ή κέντρα θαλασσοθεραπείας ή αναζωογόνησης της περιοχής, προκειμένου ο αρμόδιος φορέας διαχείρισης/ εκμετάλλευσης να μπορεί να προχωρήσει στην διαδικασία διάθεσης/ διανομής του. Το άρθρο 2 ορίζει τον τρόπο διανομής ιαματικών φυσικών πόρων και τις προδιαγραφές για την κατασκευή δικτύων διανομής τα οποία είναι αναγκαία για την άντληση και μεταφορά του ιαματικού φυσικού πόρου, ενώ το άρθρο 3 τις προδιαγραφές για την συντήρηση και ασφαλή λειτουργία των δικτύων διανομής και των αναγκαίων τεχνικών έργων. Το άρθρο 4 ορίζει τον τρόπο και τις διαδικασίες ανάθεσης του έργου διανομής σε τρίτους διευκρινίζοντας ότι ο κύριος ή φορέας διαχείρισης του ιαματικού φυσικού πόρου είναι υπεύθυνος να αναθέσει το έργο διανομής σε τρίτο μέσω σύμβασης ανάθεσης της διανομής, η διάρκεια και οι όροι της οποίας ορίζονται με διαγωνισμό, ενώ καθορίζει και ορισμένες γενικές προδιαγραφές για την διαδικασία του διαγωνισμού. Το άρθρο 5 “τρόπος υπολογισμού του ανταλλάγματος του κυρίου διατιθέμενου ιαματικού φυσικού πόρου και του διανομέα για τις υπηρεσίες του” αναφέρει ότι το αντάλλαγμα ορίζει ο κύριος ή ο φορέας διαχείρισης του ιαματικού φυσικού πόρου σύμφωνα με τις οικονομικές αρχές της Οδηγίας 2000/60/EK για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων, καθώς και ότι σε περίπτωση αδυναμίας καθορισμού, η αποτίμηση της αξίας ανατίθεται σε ανεξάρτητο εκτιμητή από το Μητρώο Πιστοποιημένων Εκτιμητών του Υπουργείου Οικονομικών.

Ο ν. 4602/2019 (Α' 45) “Έρευνα, εκμετάλλευση και διαχείριση του γεωθερμικού δυναμικού της Χώρας, σύσταση Ελληνικής Αρχής Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών, ιδιοκτησιακός διαχωρισμός δικτύων διανομής φυσικού αερίου και άλλες διατάξεις”, ο οποίος δημοσιεύτηκε τον Μάρτιο του 2019 από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας τροποποιεί μια σειρά ζητήματα που αφορούν στην ιαματική χρήση των γεωθερμικών πεδίων. Σύμφωνα με το άρθρο 18 του νόμου, η ιαματική χρήση των γεωθερμικών πεδίων αποτελεί προτεραιότητα, ενώ προβλέπει ότι ειδικότερα θέματα που αφορούν τη δίαιτα, την παροχή ή την ποιότητα του ύδατος αναγνωρισμένων φυσικών πόρων δύνανται να ρυθμίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος και Ενέργειας και Τουρισμού. Στο ίδιο άρθρο επίσης ορίζεται ότι εάν υπάρχει διαθεσιμότητα γεωθερμικού δυναμικού σε ήδη ή μελλοντικά αναγνωρισμένους ιαματικούς φυσικούς πόρους, οι εγκαταστάσεις των ιαματικών λουτρών

προηγούνται στην ενεργειακή αξιοποίηση αυτού. Στον ίδιο νόμο και συγκεκριμένα στο άρθρο 24, τροποποιούνται οι διατάξεις του 3498/2006 που αφορούν σε ιαματικούς πόρους που βρίσκονται σε γεωθερμικά πεδία. Επιπλέον ορίζεται ότι για την (μελλοντική) αναγνώριση φυσικού πόρου ως ιαματικού, που βρίσκεται εντός χαρακτηρισμένου γεωθερμικού πεδίου, απαιτείται κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος και Ενέργειας και Τουρισμού, μετά από σύμφωνη γνώμη της Επιτροπής Προστασίας Ιαματικών Φυσικών Πόρων και εισήγηση της Ε.Α.Γ.Μ.Ε. (πρώην ΙΓΜΕΜ) και του αρμόδιου Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης ως προς τη διαθέσιμη παροχή και θερμοκρασία ενώ ταυτόχρονα απαιτείται σαφής και πλήρως αιτιολογημένος καθορισμός της απαιτούμενης ποσότητας και θερμοκρασίας στην πράξη αναγνώρισης. Στην Επιτροπή Προστασίας Ιαματικών Φυσικών Πόρων ορίζεται επιπλέον μέλος από την Γενική Διεύθυνση Ορυκτών Πρώτων Υλών του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, κατηγορίας ΠΕ Γεωτεχνικών ειδικότητας γεωλόγου ή κατηγορίας ΠΕ Μηχανικών ειδικότητας μεταλλειολόγου ή μηχανικού Ορυκτών Πόρων. Τέλος, ορίζεται ότι η Απόφαση Υπουργού Τουρισμού που αφορά στην διανομή ιαματικών πόρων αφορά μόνο αυτούς που βρίσκονται εκτός γεωθερμικού πεδίου.

2.2.6. Προστασία Ιαματικών Πηγών

Οι κυριότερες διατάξεις περί προστασίας των Ιαματικών Πηγών περιλαμβάνονται στο Ν. 4844/1930. Σύμφωνα με αυτές σε ακτίνα 1.000 μ. γύρω από κάθε Ιαματική Πηγή σχηματίζεται περιοχή προστασίας στην οποία απαγορεύεται οποιαδήποτε δραστηριότητα που θα μπορούσε να επιφέρει βλάβη στις πηγές. Η σχετική γνωμοδότηση ανατίθεται σε ειδική προς τούτο Επιτροπή, η οποία ορίζεται στο άρθρο 13 του ίδιου νόμου. Επιπλέον, στο άρθρο 14 του Ν. 4086/1960 ορίζεται ότι για έγκριση ή τροποποίηση σχεδίου πόλης σε ακτίνα 1.000 μ. από Ι. Π. τουριστικής σημασίας, απαιτείται γνωμοδότηση του ΕΟΤ. Βάσει των διατάξεων αυτών έχει εκδοθεί η απόφαση αρ. 34510/7766/199997 του ΥΠΕΧΩΔΕ, για την έγκριση προδιαγραφών εκπόνησης υδρογεωλογικών μελετών για την προστασία Ι. Π. σε πολεοδομούμενες περιοχές.

Σύμφωνα με το αρ.9 του Ν. 3498/2006, ο ΕΟΤ (πλεον Υπ. Τουρισμού) έχει την αρμοδιότητα προστασίας της ποιότητας, της ποσότητας και των φυσικών, χημικών και βιολογικών χαρακτηριστικών των ιαματικών φυσικών πόρων. Σε περίπτωση που οι φυσικοί ιαματικοί

πόροι εμπíπτουν σε κοινόχρηστους χώρους αιγιαλού παραλίας, αρμόδιος για την προστασία αυτών είναι ο Υπουργός Οικονομίας και Οικονομικών.

Με προεδρικό διάταγμα, το οποίο εκδίδεται μετά από πρόταση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Τουρισμού (πλέον ΥΠΕΝ), καθορίζονται ζώνες προστασίας των ιαματικών φυσικών πόρων ανάλογα με τα υδρογεωλογικά δεδομένα και το περιβάλλον κάθε ιαματικής πηγής. Με το ίδιο διάταγμα καθορίζονται τα ειδικότερα μέτρα προστασίας για κάθε ζώνη, ιδίως οι περιορισμοί στις χρήσεις γης εντός της έκτασης κάθε ζώνης προστασίας.

Στο ίδιο άρθρο γίνεται πρόνοια για την προσαρμογή του χωροταξικού σχεδιασμού και του σχεδιασμού χρήσεων γης ώστε να μην αναιρούν ή παραβιάζουν την προστασία των ιαματικών φυσικών πόρων. Επίσης προβλέπεται ότι με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος και Ενέργειας και Τουρισμού είναι δυνατόν να λαμβάνονται τα κατά περίπτωση κατάλληλα μέτρα για την προστασία αναγνωρισμένων ιαματικών φυσικών πόρων και να εξειδικεύονται οι επιτρεπόμενες ή μη δραστηριότητες και οι επιβαλλόμενοι περιορισμοί ανά ζώνη προστασίας.

- Από το 2017 το Υπ. Τουρισμού επεξεργάστηκε και κατέθεσε στο ΥΠΕΝ προτάσεις καθορισμού ζωνών και ειδικών μέτρων προστασίας ενός αριθμού ΙΦΠ, χωρίς ωστόσο η διαδικασία να έχει προχωρήσει (επικαιροποίηση 12/2019)

2.2.7. Αδειοδότηση των (υφιστάμενων) επιχειρήσεων ιαματικού τουρισμού.

2.2.7.1. Κατηγορίες εγκαταστάσεων ιαματικού τουρισμού

Η με αριθ. Τ/4400/24.11.1997 Κοινή Απόφαση Υπουργών Ανάπτυξης και Περιβ/ντος, Χωροταξίας & Δημόσιων Έργων «Προδιαγραφές Εγκαταστάσεων Αξιοποίησης Ιαματικών Πηγών για την υπαγωγή τους στο καθεστώς κινήτρων του ν.1892/90, όπως ισχύει» αφορά στα «Κέντρα Υδροθεραπείας Ιαματικού Ύδατος - Κ.Υ.Ι.Υ.» και καθορίζει τις ελάχιστες προδιαγραφές για τη δημιουργία τους ενώ παράλληλα περιγράφει τη διαδικασία αδειοδότησής τους, με τα επιμέρους στάδια εγκρίσεων και τα απαιτούμενα δικαιολογητικά. Τα ΚΥΙΥ ορίζονται ως «εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής» (παρ. 2.1) που «ανεγείρονται είτε αυτοτελώς είτε σε συνδυασμό με Ξενοδοχείο Κλασσικού Τύπου ΑΑ΄ ή Α΄ τάξης ή Τύπου Επιπλωμένων Διαμερισμάτων Α΄ τάξης ή Μικτής Λειτουργικής Μορφής και υπό την

προϋπόθεση, ότι αυτά ανεγείρονται με βάση τις ισχύουσες προδιαγραφές του ΕΟΤ ή έχουν ανεγερθεί στο παρελθόν με τις τότε ισχύουσες για τη δυναμικότητα και την τάξη τους τεχνικές προδιαγραφές» (παρ. 2.2.α.).

Μετά την θέσπιση του Ν. 3498/200698, οι εγκαταστάσεις ιαματικού τουρισμού εξειδικεύονται σε:

- *Μονάδες ιαματικής θεραπείας (ΜΙΘ)*. Αποτελούν ειδικές εγκαταστάσεις με κατάλληλη υποδομή και εξοπλισμό στις οποίες γίνεται χρήση ιαματικών φυσικών πόρων υπό ιατρική παρακολούθηση για λόγους υγείας (προληπτικούς ή θεραπευτικούς), φυσικής αποκατάστασης ή και αναζωογόνησης ιδίως με υδροθεραπεία, ποσιθεραπεία, εισπνοθεραπεία, ρινοπλύσεις, ατμόλουτρα, πηλοθεραπεία, καταιονισμούς ή άλλες επιστημονικώς αναγνωρισμένες μεθόδους.
- *Κέντρα ιαματικού τουρισμού (ΚΙΤ)*, - θερμαλισμού, τα οποία αποτελούν ειδικές τουριστικές εγκαταστάσεις παροχής υπηρεσιών ιαματικού τουρισμού με κατάλληλη υποδομή και εξοπλισμό, στις οποίες εντάσσονται μονάδες ιαματικής θεραπείας ή και εγκαταστάσεις θαλασσοθεραπείας, στις οποίες γίνεται οπωσδήποτε χρήση ιαματικών φυσικών πόρων.
- *Κέντρα θαλασσοθεραπείας*, τα οποία αποτελούν ειδικές εγκαταστάσεις με κατάλληλη υποδομή και εξοπλισμό, στις οποίες γίνεται χρήση θερμαινόμενου θαλασσινού νερού, άμμου, λάσπης, φυκιών και άλλων θαλάσσιων ουσιών για λόγους υγείας, προληπτικούς ή θεραπευτικούς, υπό ιατρική παρακολούθηση και σε συνδυασμό με το θαλάσσιο περιβάλλον.
- *Κέντρα αναζωογόνησης (spa)*, ειδικές εγκαταστάσεις με κατάλληλη υποδομή και εξοπλισμό στις οποίες γίνεται χρήση ή ιαματικών φυσικών πόρων ή θερμαινόμενου θαλασσινού νερού ή θερμού φυσικού νερού με προσθήκες ιαματικών φυσικών πόρων ή ζεστού φυσικού νερού με την προσθήκη πηλών, βοτάνων, φυτών, αρωμάτων, ηφαιστειακής ή χαλαζιακής άμμου, φωτός, θερμότητας, μασάζ, ατμόλουτρων διαφόρων τύπων, με σκοπό την παροχή υπηρεσιών αναζωογόνησης, ευεξίας και αισθητικής του σώματος.

Τα κέντρα ιαματικού τουρισμού - θερμαλισμού και τα κέντρα θαλασσοθεραπείας δύνανται να περιλαμβάνουν εγκαταστάσεις αναζωογόνησης ή και ειδικές εγκαταστάσεις φυσικής αποκατάστασης και προετοιμασίας αθλητών.

Το 2018 μετά από καθυστέρηση πολλών ετών- το Υπουργείο Τουρισμού εξέδωσε κατ'εξουσιοδότηση του Ν. 3498/2006 την υπ' αρ. 2704/2018 Απόφαση Υπουργού Τουρισμού με τίτλο "Καθορισμός τεχνικών και λειτουργικών προδιαγραφών ανέγερσης, μετατροπής και επέκτασης Μονάδων Ιαματικής Θεραπείας και Κέντρων Ιαματικού Τουρισμού - Θερμαλισμού και διαδικασία χορήγησης ειδικού σήματος λειτουργίας (Ε.Σ.Λ.)". (ΦΕΚ Β' 603) με την οποία καθορίζονται οι όροι οι προϋποθέσεις ορίζει η διαδικασία, και τα απαραίτητα δικαιολογητικά και κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για την απόκτηση του ειδικού σήματος λειτουργίας από τις επιχειρήσεις αφορά τις τεχνικές προδιαγραφές των εγκαταστάσεων ιαματικού τουρισμού

Σύμφωνα με την παρ.2, αρθ.31 του ν. 4582/2018, "Με κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας και Τουρισμού καθορίζονται οι ειδικότεροι όροι, οι προϋποθέσεις, οι τεχνικές προδιαγραφές, ο εξοπλισμός, η σύνθεση του ιατρικού, νοσηλευτικού και λοιπού προσωπικού και οι όροι εργασίας τους, οι δικαιούχοι, το ωράριο λειτουργίας, ο τρόπος παραπομπής των ληπτών υπηρεσιών ιαματικού τουρισμού στα «ιατρεία ιαματικού τουρισμού», η σύνθεση και το έργο των επιτροπών ελέγχου, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα. Τα εν λόγω «ιατρεία ιαματικού τουρισμού» υφίστανται υποχρεωτικά στις Μονάδες Ιαματικής Θεραπείας (Μ.Ι.Θ.), Κέντρα Ιαματικού Τουρισμού – Θερμαλισμού (Κ.Ι.Τ.-Θ.) και Κέντρα Θαλασσοθεραπείας (Κ.Θ.), σύμφωνα με τις διατάξεις του ίδιου νόμου, για τα οποία η αδειοδότηση, λειτουργία και εποπτεία, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και η επιβολή κυρώσεων, διέπεται από το π.δ. 84/2001 (Α' 70), το άρθρο 85 του ν. 4472/2017 (Α' 74) και τις κείμενες διατάξεις που αφορούν τους φορείς πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας.

2.2.7.2. Ειδικό Σήμα Λειτουργίας

Ο Ν. 3498/2006 ορίζει τις εγκαταστάσεις ιαματικού τουρισμού ως εγκαταστάσεις ειδικής τουριστικής υποδομής και προβλέπει τη λειτουργία τους με Ειδικό Σήμα Λειτουργίας (ΕΣΛ). Στο άρθρο 17 παρ. 3 του νόμου αυτού, ορίζεται προθεσμία ενός έτους στις υφιστάμενες επιχειρήσεις ιαματικού τουρισμού για την κατάθεση αίτησης και δικαιολογητικών, προκειμένου να τύχουν ΕΣΛ, ενώ στην παρ. 1 του άρθρου 23 «Υφιστάμενες εγκαταστάσεις»

απαιτείται η εντός τριετίας προσαρμογή των υφιστάμενων επιχειρήσεων στις διατάξεις του Ν.3498/2006.

Στην πράξη, από το 2006 οι εγκαταστάσεις ιαματικού τουρισμού λειτούργησαν χωρίς ΕΣΛ με προσωρινές βεβαιώσεις, γιατί όπως προέκυψε, τόσο οι επιχειρήσεις όσο και το κράτος δεν ήταν ώριμοι ώστε να ολοκληρώσουν και να εφαρμόσουν τις σχετικές διατάξεις του 3498/2006. Από το 2006 έως και σήμερα με αλληπάλληλες ρυθμίσεις/ τροπολογίες χορηγείται παράταση των προθεσμιών που τίθενται κυρίως για την παροχή στις εγκαταστάσεις/επιχειρήσεις αυτές του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας⁹⁹.

Για τη χορήγηση Ειδικού Σήματος Λειτουργίας (ΕΣΛ)¹⁰⁰ σε εγκαταστάσεις ιαματικού τουρισμού έχουν ισχύ οι διατάξεις της υπ' αριθμ. 9833/26.05.2009 απόφασης Υπουργών Περιβάλλοντος και Ενέργειας και Τουρισμού «Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων λειτουργίας των Μονάδων Ιαματικής Θεραπείας, των Κέντρων Ιαματικού Τουρισμού και των Κέντρων Θαλασσοθεραπείας, καθώς και των οικονομικών επιβαρύνσεων, της διαδικασίας και των απαραίτητων δικαιολογητικών για την απόκτηση του ειδικού σήματος λειτουργίας τους» (Β' 1055) όπως ισχύει, που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση της παρ. 2 του άρθρου 17 του Ν.3498/2006. Με το άρθρο 22 της απόφασης, ορίζονται ως προϋποθέσεις χορήγησης ΕΣΛ στις παραπάνω εγκαταστάσεις: α) η αναγνώριση του ιαματικού φυσικού πόρου, β) η έγκριση των αρχιτεκτονικών μελετών από τον ΕΟΤ και γ) η διενέργεια αυτοψίας στις εγκαταστάσεις της επιχείρησης για τη διαπίστωση της εφαρμογής των εγκεκριμένων μελετών και την τήρηση των προδιαγραφών, ενώ στο άρθρο 23 καθορίζονται τα απαιτούμενα δικαιολογητικά μεταξύ των οποίων έγκριση Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων από την αρμόδια υπηρεσία. Να σημειώσουμε ότι οι εγκαταστάσεις ιαματικού τουρισμού κατατάσσονται, ως προς τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον, στην κατηγορία Α2 (ή Α1 όταν βρίσκονται σε περιοχές προστασίας) και για την περιβαλλοντική τους αδειοδότηση απαιτείται η έκδοση ΑΕΠΟ από τον αρμόδιο περιβαλλοντικό φορέα κατά τις διατάξεις του Ν. 4014/2011.

---

⁹⁹ Όπως προκύπτει και από την αιτιολογική έκθεση της σχετικής ρύθμισης, (Ν. 4374/2016 (ΦΕΚ 50Α) άρθρο12) η αναγκαιότητα της χορήγησης της νέας προθεσμίας προκύπτει από την εκκρεμότητα» στην έκδοση των υπουργικών αποφάσεων που προβλέπουν τις τεχνικές προδιαγραφές κατηγοριοποίησης των Μονάδων Ιαματικής Θεραπείας και Κέντρων Ιαματικού Τουρισμού/Θερμαλισμού και προκειμένου να μην υπάρχει κενό στην αδειοδότηση των επιχειρήσεων εκμετάλλευσης ιαματικών πηγών» και από την «αντικειμενική δυσκολία στην ανάθεση των αναγκαίων Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, οι οποίες ισχύουν μέχρι και σήμερα».

¹⁰⁰ Με την ΥΑ 147//2011 (ΥΑ 14759 ΦΕΚ Β 2657 2011): Χορήγ. Ειδ. Σήματος Λειτουργίας σε Μονάδες Ιαματ. Θεραπείας, Κέντρα Ιαματ. Τουρισμού & Θαλασσοθερ. & μέσω ΕΚΕ (556961)δίνεται η δυνατότητα χορήγησης ΕΣΛ μέσω ΕΚΕ.

2.2.8. Μητρώο Ιαματικών Φυσικών Πόρων

Για την ορθή καταγραφή όλων των επιστημονικών δεδομένων και ως προϋπόθεση για την προστασία και αξιοποίησή τους, προβλέπεται από τον Ν. 3498/2006 (Άρθρο 7) η ίδρυση Γενικού Μητρώου Ιαματικών Φυσικών Πόρων, στο οποίο καταχωρίζονται οι αποφάσεις αναγνώρισης με τα δικαιολογητικά που τις συνοδεύουν. Στο Μητρώο καταχωρίζονται επίσης τοπογραφικά διαγράμματα του ακινήτου επί του οποίου αναβλύζει ιαματική πηγή ή αντλείται ιαματικός φυσικός πόρος, τίτλοι κυριότητας του ακινήτου, πάσης φύσεως αναλύσεις, ιατρικές εκθέσεις, υδρογεωλογικές μελέτες, αναλυτικά σχέδια υφιστάμενων ή μελλοντικών εγκαταστάσεων άντλησης ή εκμετάλλευσης, σχέδια μέτρων προστασίας, εκθέσεις ελέγχων διαφόρων αρχών, εκθέσεις ελέγχων του Υπουργείου Τουρισμού, αντίγραφα αδειών για τις εγκαταστάσεις εκμετάλλευσης, αποφάσεις επιβολής μέτρων προστασίας ή αναθεωρήσεως αρχικών αδειών, αποφάσεων ή συμβάσεων παραχώρησης της εκμετάλλευσης ή άλλων συμβάσεων συνδεδεμένων με τη διαχείριση ή εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, τυχόν απόφαση άρσης της αναγνώρισης και κάθε είδους στατιστικά στοιχεία σχετικά με την αξιοποίηση του ιαματικού φυσικού πόρου. Κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 7, παρ.3 του Ν.3498/2006, εκδόθηκε η ΥΑ 18582/2008 (ΦΕΚ Β 1926), στην οποία ρυθμίζονται οι λεπτομέρειες της τήρησης του Γενικού Μητρώου Ιαματικών Φυσικών Πόρων.

Μέχρι και σήμερα (2017) δεν υπάρχει στο Υπ. Τουρισμού πλήρες αρχείο με τον ακριβή αριθμό των ΙΦΠ. Ωστόσο στον ιστότοπο του Υπουργείου Τουρισμού εμφανίζεται από το 2018 χάρτης με τις αναγνωρισμένες πηγές. Σύμφωνα με παλιότερη λίστα του Τμήματος Ιαματικών Πηγών του ΕΟΤ (2008), αυτές ανέρχονται σε περίπου 93. Παρ' όλα αυτά, αξίζει να σημειωθεί ότι σε εφαρμογή των διατάξεων του Ν.3498/06, προβλέπεται η εκ του μηδενός σύσταση Μητρώου Ιαματικών Πηγών, γεγονός που σημαίνει ότι όλες οι ιαματικές πηγές της χώρας (ακόμη και αυτές που ήδη ήταν χαρακτηρισμένες ως τέτοιες) θα πρέπει να επανεξεταστούν (χημική σύσταση) και οι υπεύθυνοι για αυτές να επανυποβάλλουν αίτημα προκειμένου να ενταχθούν στο Μητρώο.

2.3. Εντοπισμός δυσλειτουργιών

Όπως προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση του θεσμικού πλαισίου που ισχύει για τις ιαματικές πηγές και τον ιαματικό τουρισμό καταγράφεται ένα πλέγμα χρόνιων δυσλειτουργιών:

Α. Διοικητική: η ιδιαίτερα χρονοβόρα διαδικασία αναγνώρισης των ΙΦΠ ως ιαματικών, η αποδυνάμωση σε επίπεδο αρμοδιοτήτων και ανθρώπινου δυναμικού των αρμόδιων δομών (Ε.Ο.Τ., Υπουργείο Τουρισμού, ΥΠΕΝ), η ελλιπής ενίσχυση των εν λόγω περιοχών μέσω του κοινωνικού τουρισμού.

Β. Νομοθετική: η έκδοση των σχετικών προεδρικών διαταγμάτων για τον καθορισμό ζωνών προστασίας των φυσικών πόρων, το «προβληματικό» καθεστώς αδειοδότησης των μονάδων υδροθεραπείας, το νομοθετικό κενό σε σημαντικό αριθμό διαδικασιών (κατανομή του διαθέσιμου υδάτινου δυναμικού, ελεγκτικού μηχανισμού, συστήματος κυρώσεων κ.λπ.).

Γ. Οικονομική: η μείωση των εσόδων (πτώση της ζήτησης για λούσεις και σχετικές θεραπείες), η μείωση των επενδύσεων και της απασχόλησης.

Δ. Χωροταξική: η μη προσήκουσα συσχέτιση με τα εθνικά, τομεακά και περιφερειακά χωροταξικά σχέδια.

Ε. Πολιτιστική: η αδυναμία ουσιαστικής διασύνδεσης του πλούσιου πολιτιστικού υπόβαθρου των ιαματικών πηγών με την τουριστική ανάπτυξη.

ΣΤ. Τοπική διακυβέρνηση: αδυναμία διαμόρφωσης ευρύτερων συναινέσεων για την ανάπτυξη του θερμαλισμού-ιαματικού τουρισμού. Ειδικότερα, το αδιαμόρφωτο καθεστώς προστασίας των ζωνών γύρω από τους ΙΦΠ έχει δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα με τις τοπικές κοινωνίες σε σχέση με την αξιοποίησή τους με άλλες χρήσεις όπως, αγροτική παραγωγή/ γεωτρήσεις, οικιστική ανάπτυξη/ ανοικοδόμηση, γεωθερμική εκμετάλλευση κ.λπ. Σημειώνεται ότι είναι ευρέως αποδεκτή η παραδοχή ότι η αποτελεσματική διαχείριση των ΙΦΠ απαιτεί τη συναίνεση και αποδοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων και δρώντων.

2.4. Το υφιστάμενο διεθνές και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο

Διεθνώς δραστηριοποιείται η Παγκόσμια Ομοσπονδία Υδροθεραπείας και Κλιματοθεραπείας- World Federation of hydrotherapy and climatotherapy (F.E.M.T.E.C) που λειτουργεί υπό την αιγίδα του παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας. Η Ομοσπονδία απαρτίζεται από κρατικούς οργανισμούς που ασχολούνται με ανάλογα θέματα και από ενώσεις θερέτρων υγείας και ευεξίας. Η δράση της αφορά την ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών και την διεθνή συνεργασία.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχουν επίσης αναπτυχθεί συλλογικά όργανα για την ανάπτυξη και προώθηση του θερμαλισμού. Οι σημαντικότεροι είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση Spa (ESPA) που εστιάζει τη δράση της στην εναρμόνιση των κοινών προγραμμάτων και κατάρτισης, στη δημιουργία και βελτίωση των προτύπων, την παρακολούθηση των κέντρων υγείας στην Ευρώπη καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιστημονική Επιτροπή Θερμαλισμού (E.S.C.O.T), μια μη κερδοσκοπική οργάνωση που αποσκοπεί στη διενέργεια και ανταλλαγή μελετών και ερευνών.

Τα τελευταία χρόνια η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε), υπό την πίεση και των παραπάνω, έχει αναλάβει πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της διασυνοριακής υγείας. Με την ολοκλήρωση της σχετικής διαβούλευσης και των κοινοτικών διαδικασιών εκδόθηκε η Οδηγία 2011/24/ΕΕ «περί εφαρμογής των δικαιωμάτων των ασθενών στο πλαίσιο της διασυνοριακής υγειονομικής περίθαλψης» που συμπλήρωσε τους κανονισμούς 883/2004 και 987/2009 αλλά και τις ρυθμίσεις σχετικά με την κάρτα ασφάλισης ασθενείας (European health insurance card). Οι εξελίξεις αυτές προσδίδουν μία νέα δυναμική στην ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού αφού υπολογίζεται να αυξηθούν σημαντικά ροές των ασφαλισμένων των κρατών-μελών καθώς θα υφίσταται θεσμικό πλαίσιο για την κάλυψη των σχετικών δαπανών.

Ο σκοπός της Οδηγίας ήταν η θέσπιση ενός σαφούς, ενιαίου και διαφανούς θεσμικού πλαισίου για όλους τους πολίτες της Ε.Ε που θα κατέτεινε στη μείωση της νομικής αβεβαιότητας και στην καθιέρωση κοινών και σαφών κανόνων στο δικαίωμα πρόσβασης των ασθενών σε υγειονομική περίθαλψη σε άλλες χώρες μέλη. Η ολοκλήρωση της διαδικασίας αποτέλεσε την αφορμή για την έναρξη συζητήσεων σε θεσμικό και επιστημονικό επίπεδο για τις νέες προοπτικές και τις προκλήσεις για την εύρυθμη λειτουργία της Οδηγίας. Για παράδειγμα, η Παγκόσμια Οργάνωση Θερμαλισμού (OMTh) διοργάνωσε υψηλού κύρους διεθνές συνέδριο το 2013 στο Τρέντο της Ιταλίας με τίτλο: «New frontiers in the European health care system. The implementation of the EU legislation no.2011/24 on patient rights for cross border traditional and thermal healthcare». Οι παγκόσμιες συνθήκες υποδεικνύουν την ανάδειξη τάσεων όπως:

- η ενοποίηση του διεθνούς οικονομικού χώρου,
- μεταβολές στα προγράμματα των ασφαλιστικών οργανισμών σε σχέση με την υγεία και την κοινωνική πραγματικότητα,
- αλλαγές στο παγκόσμιο θερμαλιστικό σύστημα.

ΜΕΡΟΣ 3

Μεθοδολογία Έρευνας

Η ελλιπής πληροφόρηση εμποδίζει την άμβλυνση των αντιδράσεων των εμπλεκόμενων οργανωμένων και ανοργάνωτων-άτυπων συμφερόντων και την επίτευξη συναίνεσης για τη διαμόρφωση ενός συνεκτικού και αποτελεσματικού δικτύου ΘΠΠ. Για παράδειγμα, η δημιουργία θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών όχι μόνο δεν περιορίζει την απελευθέρωση των καταδύσεων, αντίθετα δίνει τη δυνατότητα στους επισκέπτες να περιηγηθούν εντός της οργανωμένου θεσμικού πλαισίου. Παράλληλα, η διαμόρφωση «υποβρύχιων μουσείων» αποτελεί πόλο έλξης για εν δυνάμει επισκέπτες μιας περιοχής.

Ωστόσο, οι περισσότερες μελέτες εστιάζουν κυρίως στα περιβαλλοντικά κριτήρια για τον καθορισμό των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών, παραλείποντας να ενσωματώσουν τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις. Η απουσία ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού που να απαντά στις ανάγκες της πράσινης ανάπτυξης και η μη καταγραφή των -μέχρι σήμερα- αποτελεσμάτων εφαρμογής από τη λειτουργία των ΘΠΠ και την αξιοποίηση των ΙΦΠ, δεν επιτρέπουν την εκμετάλλευση όλων των δυνατοτήτων και οφελών που δύναται να αποφέρουν. Κατά συνέπεια, κρίνεται αναγκαία η εις βάθος και συστηματική διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της λειτουργίας των υφιστάμενων ΘΠΠ και της αξιοποίησης των ΙΦΠ καθώς και των δυνατοτήτων περαιτέρω αξιοποίησής τους ως πλαίσιο ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Η μεθοδολογία της έρευνας, όπως περιγράφεται αναλυτικά παρακάτω, εξασφαλίζει την πραγματοποίηση μιας διεπιστημονικής-ολοκληρωμένης μελέτης που λαμβάνει υπόψιν τα επιστημονικά-περιβαλλοντικά, αλλά και τα οικονομικά-κοινωνικά κριτήρια. Τα παραγόμενα ερευνητικά αποτελέσματα θα συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη και τη θαλάσσια πράσινη ανάπτυξη, σε απάντηση όχι μόνο των εθνικών οικονομικών και περιβαλλοντικών αναγκών, αλλά και των ευρωπαϊκών προτεραιοτήτων.

- **Διεξαγωγή έρευνας πεδίου (E4.2)** σε εκπροσώπους κοινωνικών εταίρων και φορέων-ομάδων συμφερόντων (stakeholders).

A) *Διεξαγωγή συνεντεύξεων στην περιοχή της Ζακύνθου*, όπου έχει οροθετηθεί ΘΠΠ και έχει θεσμοθετηθεί Θαλάσσιο Πάρκο καθώς *και στην Αιδηψό*, μια περιοχή με ανεπτυγμένο ιαματικό τουρισμό. Ειδικότερα, θα διεξαχθούν συνεντεύξεις με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (περιβαλλοντικές οργανώσεις, τουριστικές επιχειρήσεις, δημόσιοι φορείς, επιστημονικοί φορείς) προκειμένου να διαφανούν τα οφέλη που έχουν προκύψει από τη ΘΠΠ ή την αξιοποίηση των ΙΦΠ, καθώς και οι αδυναμίες διαχείρισής τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα καταστεί δυνατή η αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων ΘΠΠ, καθώς και της αξιοποίησης των ΙΦΠ.

B) *Διεξαγωγή συνεντεύξεων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, εστιάζοντας στη περιοχή των Κυκλάδων και ειδικότερα σε τρία νησιά (Μήλος, Σαντορίνη και Κύθνος)* με πλούσια θαλάσσια βιοποικιλότητα και ιαματικούς φυσικούς πόρους, όπου έχουν οριοθετηθεί ΘΠΠ, δεν έχει αναπτυχθεί ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο, ούτε έχουν αξιοποιηθεί οι δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Στόχος είναι να καταγραφούν και να διερευνηθούν οι κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, απόρροια της διαμόρφωσης δικτύου ΘΠΠ και της αξιοποίησης των ΙΦΠ, αλλά και τα εν δυνάμει αντισταθμιστικά οφέλη από την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού (όπως ο καταδυτικός και ο ιαματικός τουρισμός).

Κύριοι στόχοι της Έρευνας Πεδίου – Περιοχές Μελέτης

Θεματική Ενότητα	Στόχος	Περιοχής Μελέτης	Μέθοδος συλλογής δεδομένων
ΙΦΠ-Θερμαλισμός	Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του υφιστάμενου πλαισίου.	Αιδηψός	Συνεντεύξεις
ΘΠΠ-Καταδυτικός Τουρισμός	Αδυναμίες διαχείρισης και αποτελεσματικής εφαρμογής, καθώς οφέλη που έχουν προκύψει.	Ζάκυνθος	Συνεντεύξεις
ΙΦΠ-Θερμαλισμός	Σημεία σύγκλισης και απόκλισης των εμπλεκόμενων φορέων και να	Νησιά Κυκλάδων:	Συνεντεύξεις

ΘΠΠ- Καταδυτικός Τουρισμός	αναζητηθούν πολιτικές και μέτρα που απολαμβάνουν την αποδοχή του συνόλου των εμπλεκόμενων μερών	<ul style="list-style-type: none"> • Μήλος • Σαντορίνη • Κύθνος 	Συνεντεύξεις Τηλεφωνική Έρευνα
----------------------------------	---	--	---------------------------------------

- **Τηλεφωνική έρευνα (E4.3)** αντιπροσωπευτικού δείγματος του πληθυσμού της περιοχής μελέτης (phonesurvey) και ειδικότερα της Μήλου, της Σαντορίνης και της Κύθνου, προκειμένου να καταγραφούν τα σημεία σύγκλισης και απόκλισης των απόψεων της κοινής γνώμης σχετικά με τη δημιουργία δικτύου ΘΠΠ.

- **Διαμόρφωση βάσης δεδομένων (E4.4) που θα είναι προσβάσιμη στο κοινό μέσω του αποθετηρίου ερευνών του ΕΚΚΕ**, η οποία θα επιτρέπει την πρόσβαση και αναζήτηση δεδομένων που αφορούν στα ιδιαίτερα περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά των υφιστάμενων και προτεινόμενων ΘΠΠ και ΙΦΠ, κοινωνικο-οικονομικούς δείκτες, καθώς και δεδομένα που θα προκύψουν από τις έρευνες πεδίου σε ό,τι αφορά τις κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις και τα οφέλη από την οριοθέτηση ΘΠΠ και την αξιοποίηση των ΙΦΠ. Η πλατφόρμα θα είναι φιλική προς τον χρήστη και θα λειτουργήσει ως ένα χρήσιμο εργαλείο για τη διεξαγωγή μελλοντικών ερευνών και τη διάδοση των αποτελεσμάτων του ΠΕ4 με το ευρύτερο κοινό (φοιτητές, τοπική κοινωνία, επιχειρηματική κοινότητα, περιβαλλοντικές οργανώσεις).

- **Μελέτη οικονομικών και χωροταξικών επιπτώσεων (E4.5):** Θα πραγματοποιηθούν δύο δευτερογενείς μελέτες που θα διερευνήσουν τις οικονομικές επιπτώσεις, καθώς και τις πιθανές δυναμικές σχέσεις του υπό διαμόρφωση δικτύου ΘΠΠ και αξιοποίησης των ΙΦΠ με το δίκτυο οικισμών και αστικών υποδομών της περιοχής τόσο από την άποψη της διαθεσιμότητας των απαραίτητων προϋποθέσεων για την εξυπηρέτηση της νέας τουριστικής/παραθεριστικής ζήτησης όσο και από την άποψη των δευτερογενών επιπτώσεων αυτής της ζήτησης στη μελλοντική ανάπτυξη και χωροταξική δομή του οικιστικού δικτύου. Από τις παραπάνω πρωτογενείς και δευτερογενείς έρευνες (E4.2,E4.3, E4.5) θα γίνει συνδυαστική καταγραφή και ανάλυση των κοινωνικο-οικονομικών επιπτώσεων, αλλά και των εν δυνάμει αντισταθμιστικών οφελών που προκύπτουν από τη διαμόρφωση δικτύου ΘΠΠ και την αξιοποίηση των ΙΦΠ.

- **Ανάλυση των αποτελεσμάτων (Ε4.6):** Ανάλυση και σύγκριση των αποτελεσμάτων που προκύπτουν από τις δύο διακριτές έρευνες πεδίου που θα διεξαχθούν για κάθε περίπτωση μελέτης, προκειμένου να εντοπιστούν η δυναμική και οι αδυναμίες εφαρμογής των ΘΠΠ στην Ελλάδα καθώς και της αξιοποίησης των ΙΦΠ και να καθοριστούν τα βασικά κριτήρια για έναν εθνικό στρατηγικό σχεδιασμό που θα ανταποκρίνεται στους περιβαλλοντικούς στόχους, αλλά και τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας.

3.1. Η περιοχή των Κυκλάδων ως περίπτωση μελέτης

Προκειμένου να αναδειχθεί αν και σε ποιο βαθμό δύναται να συνυπάρχουν αρμονικά οι στόχοι περιβαλλοντικής προστασίας και τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα, η παρούσα έρευνα θα εστιάσει στη διερεύνηση των αναγκών και δυνατοτήτων διαμόρφωσης ενός συνεκτικού δικτύου ΘΠΠ σε τουριστικές περιοχές και περιοχές σημαντικές για την αλιεία καθώς και των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων για τις εμπλεκόμενες κοινωνικοοικονομικές ομάδες με έμφαση στα δυνητικά οφέλη από την ανάπτυξη καταδυτικού τουρισμού.

Στο πλαίσιο αυτό, λαμβάνοντας υπόψιν τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής και τα επιστημονικά πορίσματα που προκύπτουν από τις υπάρχουσες μελέτες σε ό,τι αφορά τη βιοποικιλότητα και τα θαλάσσια οικοσυστήματα των νησιών που θα μπορούσαν να ενταχθούν στο εθνικό δίκτυο ΘΠΠ, επιλέχθηκε ως περίπτωση μελέτης η περιοχή των Κυκλάδων και ειδικότερα τα νησιά Μήλος, Σαντορίνη και Κύθνος.

Πρόκειται για ένα νησιωτικό σύμπλεγμα με έντονες ενδοπεριφερειακές κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, ουσιαστική διαφοροποίηση των επιπέδων ανάπτυξης των επιμέρους νησιών καθώς των κύριων τομέων παραγωγής και απασχόλησης. Ως εκ τούτου, προσφέρεται για τη συλλογή χρήσιμων δεδομένων, που αφορούν τη διαφορετική προσέγγιση των ανωτέρω ζητημάτων σε τοπικό επίπεδο. Η συγκριτική ανάλυση των δεδομένων που θα προκύψουν από την έρευνα πεδίου θα αναδείξει τους διαφορετικούς θεσμικούς και κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες που συγκλίνουν υπερ ή κατά της διαμόρφωσης δικτύου ΘΠΠ και της αξιοποίησης των θαλάσσιων πόρων για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού όπως ο καταδυτικός τουρισμός.

3.2. Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης

Η διοικητική δομή¹⁰¹ της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου διαρθρώνεται σε 13 Περιφερειακές Ενότητες (Σύρου, Άνδρου, Θήρας, Καλύμνου, Καρπάθου, Κύθνου, Κω, Μήλου, Μυκόνου, Νάξου, Πάρου, Ρόδου, Τήνου) και 34 Δήμους: 19 στις Κυκλάδες και 15 στη Δωδεκάνησο. Οι κοινωνικοοικονομικές διαφοροποιήσεις καθώς και άλλοι παράγοντες, όπως η έκταση, λαμβάνονται υπόψιν και στο Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού Νοτίου Αιγαίου¹⁰², βάσει του οποίου τα νησιά ομαδοποιούνται ως ακολούθως:

- α) νησιά μικρής γεωγραφικής έκτασης με σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης,
- β) νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά ενώ διαθέτουν και άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και εκμεταλλεύσιμους πόρους, όπως η Μήλος (έκτασης 167 τετ.χλμ.) και η Κύθνος (έκτασης 99 τετ.χλμ.),
- γ) νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, όπως η Σαντορίνη (έκτασης 90 τετ.χλμ.).

Με βάση τα στοιχεία από την τελευταία απογραφή του πληθυσμού, κατά τη δεκαετία 2001-2011 στην Περιφέρεια Ν. Αιγαίου σημειώνεται σημαντική πληθυσμιακή αύξηση κατά 21,18%, ενώ ο πληθυσμός της χώρας μειώνεται κατά 0,22%. Ο Δήμος Θήρας συγκαταλέγεται στους πολυπληθείς δήμους, παρουσιάζοντας ταυτόχρονα μεγάλη πληθυσμιακή αύξηση, ενώ στο Δήμο Κύθνου σημειώνεται πληθυσμιακή μείωση.¹⁰³

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου συγκαταλέγεται σε μια από τις «περισσότερο αναπτυγμένες» Περιφέρειες της χώρας, καταγράφοντας το 2015 το υψηλότερο κατά κεφαλή ΑΕΠ (18.153€).

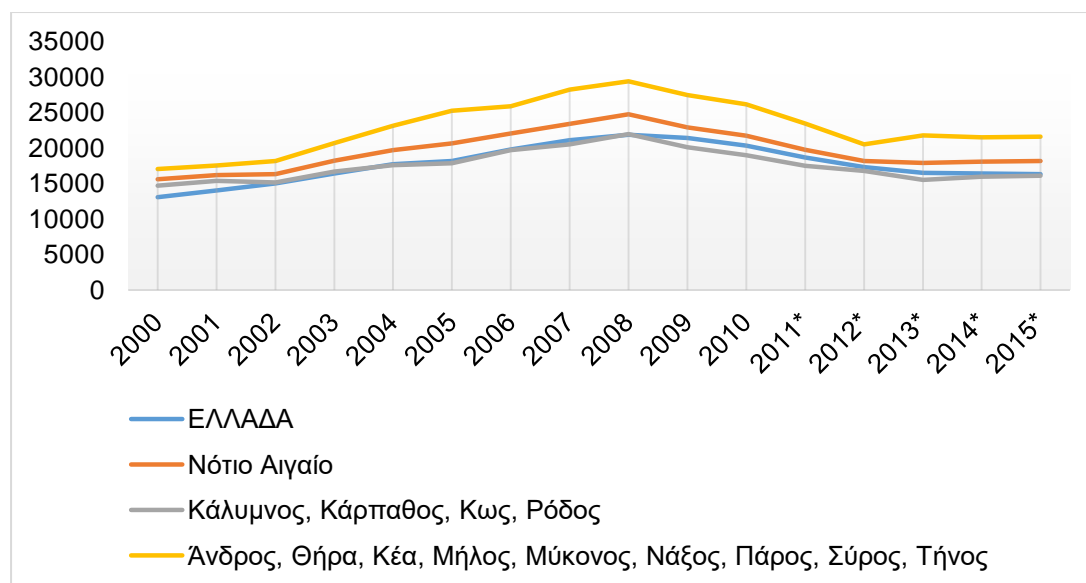
---

¹⁰¹Ν.3852/10

¹⁰² Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού Νοτίου Αιγαίου, 2003
<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=iq2HrVGxFO8%3d&tabid=514&language=el-GR>

¹⁰³Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2015) “Αξιολόγηση, αναθεώρηση και εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ”, σελ. 7-8.

Διάγραμμα 1: Κατά κεφαλή ΑΕΠ σε εθνικό, περιφερειακό και νομαρχιακό επίπεδο, 2000-2015(σε €, τρέχουσες τιμές)

*Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Περιφερειακοί Λογαριασμοί, <http://www.statistics.gr/el/statistics/eco>

Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1, κατά την περίοδο 2000-2015, η πορεία του περιφερειακού κατά κεφαλήν ΑΕΠ παρακολουθεί την εξέλιξη του εθνικού, αλλά παραμένει διαχρονικά σε υψηλότερα επίπεδα. Μεταξύ των δύο νησιωτικών συμπλεγμάτων, που συγκροτούν τη διοικητική Περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου (Κυκλάδες και Δωδεκάνησα), παρατηρείται μεγάλη διαφοροποίηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ του Νομού Κυκλάδων είναι υψηλότερο καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου, αγγίζοντας τις 21.578€ το 2015, ενώ το ίδιο έτος στο Νομό Δωδεκανήσου δεν ξεπερνά τις 16.056€. Σημαντικές οικονομικές ανισότητες εμφανίζονται και μεταξύ των επιμέρους νησιών.

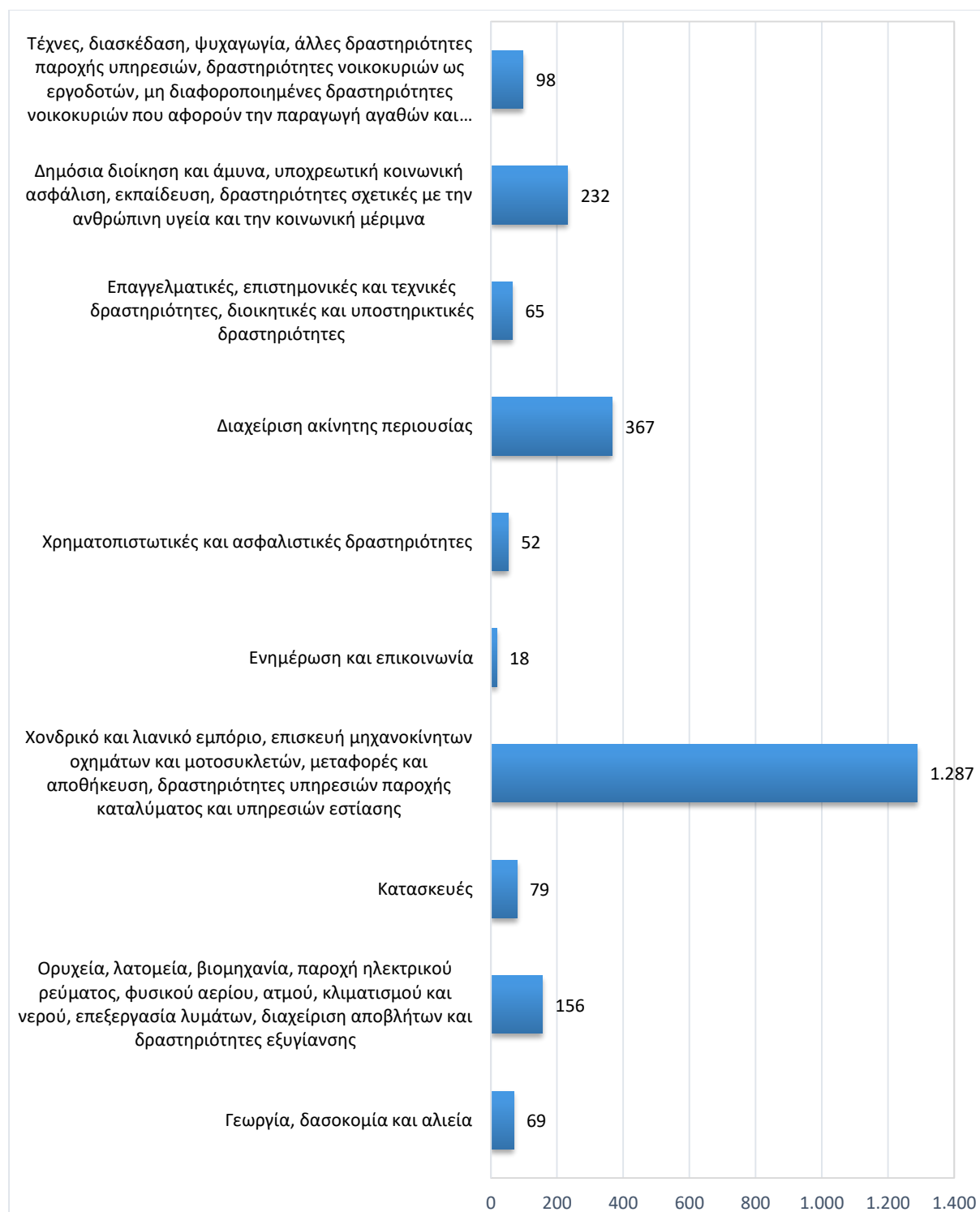
Η δυναμική οικονομία της Περιφέρειας και ειδικότερα του Νομού Κυκλάδων οφείλεται στην πρωτοκαθεδρία των δραστηριοτήτων του τριτογενούς τομέα και κυρίως του τουρισμού και των σχετικών συμπληρωματικών του υπηρεσιών, που διατηρείται ενισχυόμενη έως σήμερα, και εντοπίζεται σε περιορισμένο αριθμό νησιών που είναι τουριστικοί προορισμοί διεθνούς εμβέλειας, ιδίως στο Νομό Κυκλάδων. Ο τουρισμός και το εμπόριο αντιστοιχούν στο 51,4% της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής. Άλλοι σημαντικοί κλάδοι δραστηριότητας είναι η δημόσια διοίκηση, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης και της υγείας (15,7%), και η διαχείριση ακινήτων (11,4%). Ο πρωτογενής (2,5%) και ο δευτερογενής τομέας (9,2% συμπεριλαμβανομένων των κατασκευών) συμμετέχουν με μικρά ποσοστά (ΕΛΣΤΑΤ 2011).

Ειδικότερα στον Νομό Κυκλάδων, η συνεισφορά του κλάδου του εμπορίου και των υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης συνεισφέρει καθοριστικά στο ΑΕΠ, με την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία του να αντιστοιχεί σε 1.287 εκατ. € το 2015. Ακολουθεί ο κλάδος διαχείρισης ακίνητης περιουσίας με πολύ χαμηλότερη συνεισφορά (367 εκατ. €) (Διάγραμμα 2). Η άνοδος της τουριστικής ανάπτυξης συμπαρέσυρε και όλες τις σχετικές δραστηριότητες του τριτογενούς τομέα - κυρίως το εμπόριο-, καθώς και τις κατασκευές από το δευτερογενή τομέα, ενώ η άνθιση των εισοδημάτων δημιούργησε συνθήκες ραγδαίας αύξησης της διαχείρισης ακίνητης περιουσίας.¹⁰⁴ Η γεωργία, η κτηνοτροφία και η αλιεία αποτελούν παραδοσιακούς κλάδους δραστηριότητας της Περιφέρειας του Νοτίου Αιγαίου, πλην όμως η συμβολή τους στο ΑΕΠ του Νομού Κυκλάδων παραμένει σε χαμηλά επίπεδα (69εκ. €).

---

¹⁰⁴Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Νοτίου Αιγαίου βάσει του στόχου «Επενδύσεις για την ανάπτυξη και την απασχόληση», 2014, https://www.espa.gr/elibrary/Notio_Aigaiio_2014GR16M2OP013_1_4_el.pdf

Διάγραμμα 2: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία¹⁰⁵ κατά κλάδο δραστηριότητας, Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου - Νομός Κυκλάδων, 2015 (σε εκατ. €, τρέχουσες τιμές)

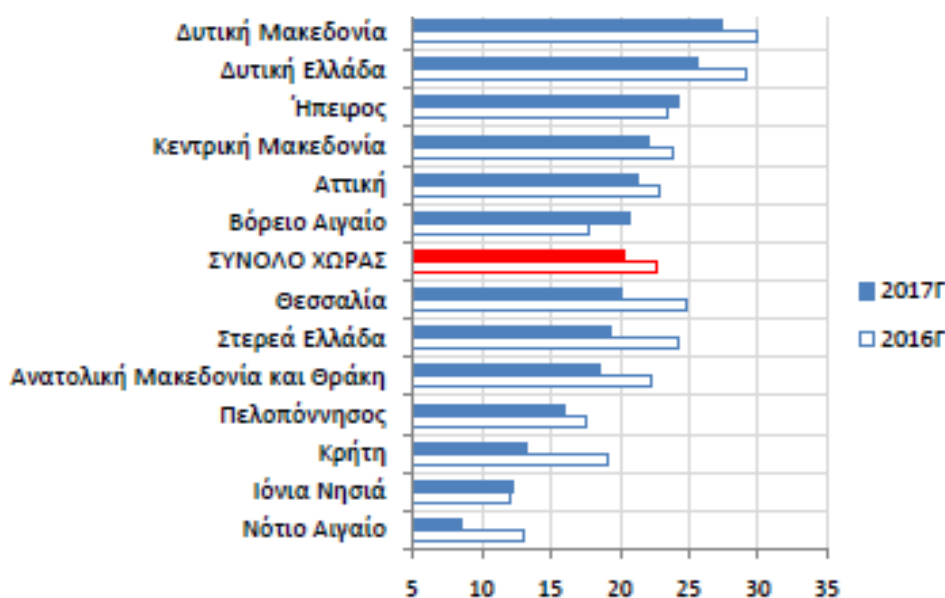
*Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Περιφερειακοί Λογαριασμοί

¹⁰⁵Ως «ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ)» νοείται η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε κόστος συντελεστών, η οποία είναι η αξία απόδοσης παραγωγής μείον την αξία ενδιάμεσης κατανάλωσης. Είναι μια μέτρηση της συνεισφοράς μεμονωμένων παραγωγών, τομέων ή κλάδων στο ΑΕΠ.

Κατά το γ' τρίμηνο του 2017, η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου καταγράφει το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης (57.6%) και το χαμηλότερο επίπεδο ανεργίας (8.6%) πανελλαδικά, όταν τα αντίστοιχα ποσοστά σε εθνικό επίπεδο είναι 52.3% και 20.2% του πληθυσμού.¹⁰⁶ Όπως φαίνεται μάλιστα στο Διάγραμμα 3, το 2017 σημειώθηκε ραγδαία μείωση του -ήδη σχετικά χαμηλού- ποσοστού ανεργίας συγκριτικά με το 2016. Σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας (ΠΕ), το μικρότερο ποσοστό ανεργίας εμφανίζουν οι ΠΕ Κέας-Κύθνου (8,82%) και Μήλου (8,98%) ενώ το μεγαλύτερο οι ΠΕ Σύρου (16,70%) και Καλύμνου (16,62%).¹⁰⁷

Διάγραμμα 3: Ποσοστό (%) ανεργίας ανά περιφέρεια

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2017) *Έρευνα Εργατικού Δυναμικού - Γ' Τρίμηνο 2017*, σελ. 8

Παρά τα υψηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης, τα χαμηλά επίπεδα ανεργίας και τον τουριστικό προσανατολισμό που χαρακτηρίζουν την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, αξιοσημειώτες είναι οι διαφορές μεταξύ των νησιών όσον αφορά την παραγωγική δομή της

¹⁰⁶ΕΛΣΤΑΤ (2017) *Έρευνα Εργατικού Δυναμικού - Γ' Τρίμηνο 2017*, Διαθέσιμο: <http://www.statistics.gr/statistics/-/publication/SJO01/>

¹⁰⁷Υπουργείο Παραγωγικής Ανασυγκρότησης, Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2015) “*Αξιολόγηση, αναθεώρηση και εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ*”, σελ. 9

τοπικής οικονομίας και το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των κατοίκων τους. Τούτο προκύπτει σαφώς από τα πιο πρόσφατα απογραφικά δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ (2011) σε επίπεδο δήμου.¹⁰⁸

Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού των δήμων Θήρας, Μήλου και Κύθνου απασχολείται στους κλάδους του τουρισμού, του εμπορίου και των κατασκευών (Πίνακας 1). Ωστόσο, στο Δήμο Θήρας τα ποσοστά απασχόλησης στους ανωτέρω κλάδους αγγίζουν το 62% του τοπικού πληθυσμού. Ο τουριστικός προσανατολισμός της Σαντορίνης, με όρους έως και «μονοκαλλιέργειας», φαίνεται ότι έχει οδηγήσει στη συρρίκνωση της απασχόλησης στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, με τους κλάδους της γεωργίας, της αλιείας και των ορυχείων να καταγράφουν πολύ χαμηλά (αν όχι μηδενικά) ποσοστά απασχόλησης.

Πίνακας 1: Κύριοι κλάδοι απασχόλησης (2011) (% πληθυσμού)

	Δήμος Θήρας	Δήμος Μήλου	Δήμος Κύθνου
Γεωργία, Δασοκομία, Αλιεία	4.18	3.82	23.46
Αλιεία - Υδατοκαλλιέργειες	0.97	1.15	3.6
Δραστηριότητες Υπηρεσιών Παροχής Καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	29.4	12.67	13.7
Χονδρικό-Λιανικό Εμπόριο	19.24	17.12	11.99
Κατασκευές	12.31	12.2	20.38
Ορυχεία- Λατομεία	0.26	5.81	0

Πηγή: ΠΑΝΟΡΑΜΑ Απογραφικών Δεδομένων, <https://panorama.statistics.gr/>

Αντίθετα, στο Δήμο Κύθνου το μεγαλύτερο ποσοστό των κατοίκων απασχολείται στον τομέα της γεωργίας και αλιείας (23.4%) και στον τομέα των κατασκευών (20.3%), με το ποσοστό απασχόλησης στους τομείς του τουρισμού και του εμπορίου να μην ξεπερνά το 13.7% και 11.9% αντίστοιχα. Σημειώνεται δε ότι η Κύθνος συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης στον κλάδο της αλιείας (3.6%) σε σύγκριση με τα άλλα δύο νησιά των Κυκλάδων που αποτελούν αντικείμενο της παρούσας μελέτης.

¹⁰⁸ Η εφαρμογή Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων αναπτύσσεται από ερευνητική ομάδα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) σε συνεργασία με την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), με βάση το μεταξύ τους μνημόνιο συνεργασίας και στο πλαίσιο του ερευνητικού έργου «Δυναμική Διαχείριση Βάσεων Κοινωνικών Δεδομένων και Χαρτογραφικών Αναπαραστάσεων». Το Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων δίνει τη δυνατότητα ανάλυσης και επεξεργασίας και επιτρέπει τη λεπτομερή χαρτογραφική απόδοση των δεδομένων σε βάθος τριών απογραφών (1991-2001-2011).

Διαφορετική φαίνεται ότι είναι και η κατανομή των παραγωγικών δραστηριοτήτων στην περίπτωση του Δήμου Μήλου. Αν και οι τομείς του τουρισμού, του εμπορίου και των κατασκευών συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά απασχόλησης, η Μήλος συγκαταλέγεται στα νησιά των Κυκλάδων που αναπτύσσει σημαντική εξορυκτική δραστηριότητα, με το ποσοστό απασχόλησης να αντιστοιχεί στο 5.8% των κατοίκων.

Σε επίπεδο Περιφέρειας, το υψηλότερο ποσοστό εργατικού δυναμικού παρατηρείται στους άντρες, στα άτομα ηλικίας 30-44 ετών, στα άτομα που έχουν ολοκληρώσει μετα-δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στα άτομα ξένης υπηκοότητας. Σε ό,τι αφορά τις υπό διερεύνηση περιοχές, το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης σημειώνεται στο Δήμο Θήρας, με τα αντίστοιχα ποσοστά στους Δήμους Μήλου και Κύθνου να υπολείπονται έως και 10 ποσοστιαίες μονάδες (Πίνακας 2). Ταυτόχρονα, ο Δήμος Θήρας παρουσιάζει τα χαμηλότερα ποσοστά συνταξιούχων και ατόμων με κύρια ασχολία τα οικιακά, καθώς και τα υψηλότερα ποσοστά μαθητών/ σπουδαστών. Ως εκ τούτου, μικρό μόνο μέρος του πληθυσμού είναι οικονομικά ανενεργό, ενώ παράλληλα ένα υψηλό ποσοστό του πληθυσμού αναμένεται να τροφοδοτήσει μελλοντικά την τοπική αγορά εργασίας. Αντίθετα, ο Δήμος Μήλου, και ιδίως ο Δήμος Κύθνου, συγκεντρώνουν ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά οικονομικά ανενεργού πληθυσμού (περίπου 45%), γεγονός που περιορίζει τη δυναμική της τοπικής οικονομίας.

Πίνακας 2: Επίπεδα απασχόλησης / Κύρια ασχολία (2011) (% πληθυσμού)

	Δήμος Θήρας	Δήμος Μήλου	Δήμος Κύθνου
Απασχολούμενοι	47.34	38.36	40.43
Ανεργοί	4.77	2.55	2.42
Συνταξιούχοι	14.34	25.92	29.64
Οικιακά	14.18	17.88	15.48
Μαθητές/ Σπουδαστές	16.59	13.94	10.93
Εισοδηματίες	0.6	0.17	0

Πηγή: ΠΑΝΟΡΑΜΑ Απογραφικών Δεδομένων, <https://panorama.statistics.gr/>

Τούτο, προκύπτει σαφώς και από την ηλικιακή κατανομή του τοπικού πληθυσμού (Πίνακας 3). Οι Δήμοι Μήλου και Κύθνου συγκεντρώνουν τα υψηλότερα ποσοστά πληθυσμού ηλικίας 65 ετών και άνω (24.2% και 25.6%), καθώς και τα χαμηλότερα ποσοστά πληθυσμού στην πιο δυναμική ηλικιακή ομάδα, σε όρους αγοράς εργασίας, ήτοι 15-34 ετών. Αντίθετα, η ηλικιακή

κατανομή στον Δήμο Θήρας δημιουργεί προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης, καθώς το 17.6% και 30% του πληθυσμού είναι έως 14 ετών και 15-34 ετών αντίστοιχα, ενώ οι ηλικιωμένοι δεν ξεπερνούν το 11.6%.

Πίνακας 3: Ηλικιακές ομάδες (2011)(% πληθυσμού)

	Έως 14 ετών	15-34 ετών	35-64 ετών	65 ετών και άνω
Δήμος Θήρας	17.66	29.84	40.86	11.65
Δήμος Μήλου	13.88	19.77	42.13	24.21
Δήμος Κύθνου	11.68	20.54	42.1	25.69

Πηγή: ΠΑΝΟΡΑΜΑ Απογραφικών Δεδομένων, <https://panorama.statistics.gr/>

Ιδιαίτερη έκπληξη προκαλεί το ιδιαίτερα χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης της πλειονότητας του πληθυσμού και των τριών νησιών, παρά τα υψηλά επίπεδα ανάπτυξης του Νομού Κυκλάδων και ιδίως της Σαντορίνης. Ειδικότερα, η πλειονότητα του πληθυσμού όλων των δήμων έχει ολοκληρώσει την κατώτερη δευτεροβάθμια (γυμνασιακή) εκπαίδευση, με ποσοστό που στην περίπτωση της Κύθνου φθάνει το 66.7%, ξεπερνώντας κατά πολύ τον εθνικό μέσο όρο (55.5%). Το επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι σαφώς χαμηλότερο από τον μέσο εθνικό επίπεδο (14.72%), ενώ το επίπεδο ανώτερης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (λυκειακής) προσεγγίζει το μέσο εθνικό όρο (29.7%), με εξαίρεση τον Δήμο Κύθνου που καταγράφει χαμηλότερα ποσοστά.

Πίνακας 4: Επίπεδο Εκπαίδευσης (ISCED)¹⁰⁹ ανά Δήμο (2011) (% πληθυσμού)

	Κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ISCED 0-2)	Ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ISCED 3-4)	Τριτοβάθμια εκπαίδευση (ISCED 5-8)
Δήμος Θήρας	60.24%	29.33%	10.43%
Δήμος Μήλου	58.28%	31.19%	10.53%
Δήμος Κύθνου	66.76%	23.58%	9.65%

Πηγή: ΠΑΝΟΡΑΜΑ Απογραφικών Δεδομένων, <https://panorama.statistics.gr/>

¹⁰⁹Η ταξινόμηση ISCED (International Standard Classification of Education) δημιουργήθηκε από την UNESCO τη δεκαετία του '70, με σκοπό την ομαδοποίηση των εκπαιδευτικών συστημάτων διαφορετικών χωρών. Ισχύει η παρακάτω αντιστοίχιση: ISCED 0: Προσχολική Εκπαίδευση, ISCED 1: Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, ISCED 2: Κατώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ISCED 3: Ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, ISCED 4: Μεταδευτεροβάθμια, μη Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, ISCED 5: Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, ISCED 6: Μεταπτυχιακές Σπουδές.

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτουν σαφώς οι έντονες ενδοπεριφερειακές κοινωνικοοικονομικές ανισότητες, οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στον θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό, στην οριοθέτηση του δικτύου θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών και στην ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού.

Η εξωστρέφεια της οικονομίας της Περιφέρειας, λόγω του τουριστικού προσανατολισμού, σίγουρα αντισταθμίζει σε μεγάλο βαθμό τις πιέσεις της εγχώριας ύφεσης κατά την τελευταία δεκαετία. Ωστόσο, οι θετικές επιπτώσεις περιορίζονται στα νησιά που έχουν ιδιαίτερα ανεπτυγμένη τουριστική δραστηριότητα, όπως η Σαντορίνη. Τούτο καθιστά ευάλωτη την περιφερειακή οικονομία, καθώς εξαρτάται κυρίως από εξωγενείς παράγοντες, όπως οι διεθνείς τουριστικές αγορές. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η διατήρηση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων και υπηρεσιών της με την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, προκειμένου να μειωθούν οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες και να διατηρηθεί -αν όχι να ενισχυθεί- η οικονομική της ευημερία.

Αναμφίβολα, το χαμηλό ποσοστό του οικονομικά μη-ενεργού πληθυσμού και η ηλικιακή κατανομή υπέρ της δυναμικής ηλικιακής ομάδας (15-34 ετών), όπως στην περίπτωση της Σαντορίνης, λειτουργούν ευνοϊκά για τη διατήρηση και ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης. Ταυτόχρονα, επηρεάζουν τις στάσεις και θέσεις της τοπικής κοινωνίας (υπέρ ή κατά της ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού και περιορισμού της αλιείας στις ΘΠΠ). Εκτιμάται ότι το υψηλό ποσοστό μη-ενεργού πληθυσμού στους Δήμους Κύθνου και Μήλου, που δεν πλήττεται άμεσα από τις αλλαγές στην παραγωγική δομή της τοπικής οικονομίας, καθώς και το υψηλό ποσοστό νέων ηλικίας 15-34 ετών στο Δήμο Θήρας, που είναι πιο ευέλικτοι στη μεταβολή του κλάδου απασχόλησης, δεν θα αντιμετωπίσουν αρνητικά νέες πρωτοβουλίες για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Επιπλέον, τα ιδιαίτερα χαμηλά ποσοστά απασχόλησης στον τομέα της αλιείας και των υδατοκαλλιεργειών που προσεγγίζουν το 1% του πληθυσμού, με εξαίρεση το Δήμο Κύθνου που προσεγγίζει το 4%, δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για την οριοθέτηση περιοχών με περιορισμούς στην αλιεία και καθιστά πιο εύκολη τη δημιουργία αντισταθμιστικών οφελών για την ομάδα των αλιέων. Αντιθέτως, στην περίπτωση της Κύθνου, όπου η απασχόληση στον κλάδο της αλιείας προσεγγίζει το 4%, αναμένονται εντονότερες αντιστάσεις σε θεσμικές αλλαγές που έχουν βραχυπρόθεσμα αρνητικές επιπτώσεις. Τέλος, τα ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά πληθυσμού με χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης δυσχεραίνουν την προσαρμογή της τοπικής κοινωνίας σε νέες αναπτυξιακές συνθήκες και, ως εκ τούτου, ενδέχεται να

λειτουργήσουν ανασταλτικά σε πρωτοβουλίες που μεταβάλλουν την υφιστάμενη παραγωγική δομή.

Η σημαντική τουριστική δραστηριότητα σε ορισμένα νησιά των Κυκλάδων, όπως η Σαντορίνη, οδηγεί σε αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις και επιτείνει την ανάγκη βιώσιμης ανάπτυξης, ενώ σε νησιά με αναπτυσσόμενη τουριστική δραστηριότητα και άλλους παραγωγικούς τομείς, όπως η Μήλος και η Κύθνος κρίνεται αναγκαία η αντιμετώπιση των συγκρούσεων μεταξύ των διαφορετικών δραστηριοτήτων και την αποτροπή εξάρτησής του από το «παραδοσιακό» μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης.

Παράρτημα 1: Κωδικοποίηση της ελληνικής περιβαλλοντικής νομοθεσίας

Επίπεδο ρύθμισης	Σύμβαση / Νομοθετικό κείμενο	Επικύρωση / Ενσωμάτωση στο εθνικό δίκαιο / Εθνική Νομοθεσία
Διεθνής Σύμβαση	Πρωτόκολλο της Καρθαγένης για τη Βιοασφάλεια	N. 3233/04 (ΦΕΚ 51/Α/04)
Διεθνής Σύμβαση	Σύμβαση MARPOL 73/78- Πρόληψη της ρύπανσης της θάλασσας από πλοία	N. 1269/1982 (ΦΕΚ Α' 89), Π.Δ. 404/1986 (ΦΕΚ 182/Α/26-11-1986), Π.Δ. 254/1989 (ΦΕΚ 120/Α/11-05-1989), Π.Δ. 288/1992 (ΦΕΚ 147/Α/02-09-1992), Π.Δ. 103/1992 (ΦΕΚ 47/Α/31-03-1992), Π.Δ. 46/1993 (ΦΕΚ 17/Α/17-02-1993), Π.Δ. 361/1996 (ΦΕΚ 233/Α/20-09-1996), Π.Δ. 54/1999 (ΦΕΚ 53/Α/22-03-1999), Π.Δ. 128/2000 (ΦΕΚ 112/Α/06-04-2000), Π.Δ. 206/2000 (ΦΕΚ 186/Α/25-08-2000), Π.Δ. 312/2002 (ΦΕΚ 273/Α/13-11-2002), Π.Δ. 114/2006 (ΦΕΚ 112/Α/08-06-2006), Απόφαση αρ. 2431.02/02/05 (ΦΕΚ 331/Β/15-03-2005), Π.Δ. 27/2007 (ΦΕΚ 19/Α/30-01-2007), Απόφαση με αρ. 2431.02.1/02/07 (ΦΕΚ 197/Α/23-08-2007), Ν. 3100/2003 (ΦΕΚ 20/Α/29-01-2003)
Διεθνής Σύμβαση	Σύμβαση "OPRC 1990" και OPRC – HNS" 2000: Αντιμετώπιση της ρύπανσης της θάλασσας από πετρέλαιο, επικίνδυνες και επιβλαβείς ουσίες. Εθνικό Σχέδιο Έκτακτης Ανάγκης και εφαρμογή Τοπικών Σχεδίων Έκτακτης Ανάγκης	N.2252/1994, Ν. 3100/2003 και Π.Δ. 11/2002
Διεθνής Σύμβαση	Σύμβαση της Βέρνης - Διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης	N. 1335/1983
Διεθνής Σύμβαση	Σύμβαση της Βόννης - Διατήρηση των αποδημητικών ειδών της άγριας πανίδας	N.2719/1999
Διεθνής Σύμβαση	Σύμβαση Ραμσάρ - Προστασία των διεθνούς ενδιαφέροντος υγροτόπων	N.Δ. 191/1974
Διεθνής Σύμβαση	Σύμβαση-πλαίσιο για την κλιματική αλλαγή	N. 2205/1994

Διεθνής Σύμβαση	Διεθνής Σύμβαση για την καταπολέμηση της ερημοποίησης	N. 2468/1997
Διεθνής Σύμβαση	Διεθνής Σύμβαση CITES για το διεθνές εμπόριο των απειλούμενων με εξαφάνιση ειδών της άγριας πανίδας και χλωρίδας	N. 2055/1992
Διεθνής Σύμβαση	Σύμβαση για την προστασία των φυτών	N. 3495/2006.
Διεθνής Σύμβαση	Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας	N. 2321/1995 (ΦΕΚ 136/A/23-06-1995)
Διεθνής Σύμβαση	Σύμβαση Γενεύης για την ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα	N.Δ. 1182/1972 (ΦΕΚ 111/A/08-07-1972)
Περιφερειακή Σύμβαση	Σύμβαση της Βαρκελώνης για την προστασία της Μεσογείου Θάλασσας από τη ρύπανση	N. 855/23-12-78 (ΦΕΚ 235/A 23-12-78), όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 3022/2002 (ΦΕΚ 144/A/19-06-2002)
Περιφερειακή Σύμβαση	Πρωτόκολλο Σύμβασης Βαρκελώνης - Πρόληψη της ρύπανσης της Μεσογείου από απορρίψεις πλοίων και αεροσκαφών	N. 855/23-12-78 (ΦΕΚ 235/A 23-12-78)
Περιφερειακή Σύμβαση	Πρωτόκολλο Σύμβασης Βαρκελώνης – Προστασία από τη Διασυνοριακή Μεταφορά Επικίνδυνων Αποβλήτων και τη διάθεσή τους	N. 855/23-12-78 (ΦΕΚ 235/A 23-12-78)
Περιφερειακή Σύμβαση	Πρωτόκολλο Σύμβασης Βαρκελώνης - Προστασία της Μεσογείου Θαλάσσης από τη ρύπανση από χερσαίες πηγές (LBS Protocol)	N. 1634/17-7-86 (ΦΕΚ 104/A/18-7-86), όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 3022/2002 (ΦΕΚ 144/A/19-06-2002)
Περιφερειακή Σύμβαση	Πρωτόκολλο Σύμβασης Βαρκελώνης - Περί των ειδικά προστατευόμενων περιοχών της Μεσογείου	N. 1634/17-7-86 (ΦΕΚ 104/A/18-7-86)
Περιφερειακή Σύμβαση	Πρωτόκολλο Σύμβασης Βαρκελώνης περί συνεργασίας για την πρόληψη της ρυπάνσεως από πλοία και, σε περιπτώσεις επείγουσας ανάγκης, στην καταπολέμηση της ρύπανσης της Μεσογείου Θάλασσας	N. 3497/2006 (ΦΕΚ 219/A/13-10-2006)
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγίες / διαδικασίες για την αντιμετώπιση περιστατικών πλοίων που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης ή κινδύνου σύμφωνα με τις απαιτήσεις του άρθρου 20 της Οδηγίας 2002/ 59 για τον ορισμό περιοχών καταφυγής.	Υ.Α. 2411.1/07/03/ΦΕΚ Β' 850/27-06-2003

Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγία 92/43/ΕΟΚ - Διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας – Δίκτυο Natura 2000	Κ.Υ.Α. 33318/3028/1998, όπως τροποποιήθηκε με την ΚΥΑ Η.Π. 14849/853/ Ε103, (ΦΕΚ Β' 645 11.4.2008)
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγία 2009/147/ΕΚ (πρώην 79/409/ΕΟΚ) για τη διατήρηση των άγριων πτηνών	ΚΥΑ 414985/1985, ΚΥΑ Η.Π. 37338/1807/Ε103 (ΦΕΚ 1495/Β' 6.9.2010) και ΚΥΑ Η.Π. 8353/276/Ε103/17-2-2012 (ΦΕΚ 415/Β/23-2- 2012)
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1967/2006 - Βιώσιμη εκμετάλλευση των αλιευτικών πόρων στη Μεσόγειο	ΥΑ 167378/14-5-2007 (ΦΕΚ 392Δ/24-8-2007), ΥΑ 2442/51879/28-4-2016 (ΦΕΚ 118Δ), ΥΑ 2826/68784/26-6-2017 (ΦΕΚ 175Δ)
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγία 2010/1975 περί Βιομηχανικών Εκπομπών. Ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης – Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων	Ν. 4014/2011 (ΦΕΚ 209/Α/21.9.2011)
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγίες 97/11/ΕΕ και 96/61/ΕΕ σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων των δημόσιων και ιδιωτικών έργων καθώς την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης	Ν. 3010/2002 (ΦΕΚ 91/Α/25.4.2002)
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγία 2001/42//ΕΚ σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων	ΚΥΑ 107017/2006 (ΦΕΚ 1225/Β/5-9-06)
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγία 2000/60/ΕΚ για την προστασία και διαχείριση των υδάτων	Ν. 3199/2003, Π.Δ. 51/2007
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγία 2004/35/ΕΚ, σχετικά με την περιβαλλοντική ευθύνη όσον αφορά στην πρόληψη και την αποκατάσταση περιβαλλοντικής ζημίας	ΠΔ 148/09 (ΦΕΚ 190/Α/29-9-09)
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγία 2008/98/ΕΚ, σχετικά με την ποινική προστασία του περιβάλλοντος μέσω ποινικού δικαίου	Ν. 4042/2012 (ΦΕΚ 24/Α/13.2.2012)
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1967/2006 για τη βιώσιμη εκμετάλλευση των αλιευτικών πόρων στη Μεσόγειο	ΥΑ 167378/14-5-2007 (ΦΕΚ 392Δ/24-8-2007), 2442/51879/28-4-2016 (ΦΕΚ 118Δ), ΥΑ 2826/68784/26-6-2017 (ΦΕΚ 175Δ)
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγία 2001/18 - Σκόπιμη ελευθέρωση γενετικώς τροποποιημένων οργανισμών στο περιβάλλον	ΥΑ 38639/2017 (ΦΕΚ 1334/Β/05)
Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγία 2004/35/ΕΚ - Περιβαλλοντική ευθύνη	Προεδρικό Διάταγμα 148/09 (ΦΕΚ 190/Α/29-9-09)

Ευρωπαϊκή Νομοθεσία	Οδηγία 2008/98/ΕΚ - Ποινική προστασία του περιβάλλοντος	Ν. 4042/2012 (ΦΕΚ 24/Α/13.2.2012)
Εθνική νομοθεσία	Δασικός Κώδικας – Προστασία των Δασών	Ν.Δ. 86/1969, Ν.Δ.996/1971 και 998/1979, όπως έχουν τροποποιηθεί με τον Ν. 3028/2003
Εθνική νομοθεσία	Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (τροποποιεί το πλαίσιο προστασίας των δασών)	Ν. 3028/2003 (ΦΕΚ 153/Α/28.6.2002)
Εθνική Νομοθεσία	Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις	Ν.1650/86, όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 3937/2011 (ΦΕΚ 60 Α/31.03.2011)
Εθνική Νομοθεσία	Αιγιαλός, παραλία και άλλες διατάξεις	Ν. 2971 /2001 (ΦΕΚ Α 285)
Εθνική Νομοθεσία	Δημιουργία και λειτουργία φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών	Άρθρο 15, Ν. 2742/1999, όπως τροποποιήθηκε με άρθρο 7 του Ν.3937/2010 και το άρθρο 13, Ν. 3044/2002 (ΦΕΚ 197/Α/27-8-2002)
Εθνική Νομοθεσία	Εθνικό δίκτυο παρακολούθησης της ποιότητας και της ποσότητας των υδάτων	ΚΥΑ 140384/Β/2011
Εθνική Νομοθεσία	Αιγιαλός, παραλία και άλλες διατάξεις	Ν. 2971/2001 (ΦΕΚ Α-285/19-12-2001)
Εθνική Νομοθεσία	Φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών	Ν. 3044/2002 (ΦΕΚ 197/27-8-2002), Ν. 1650/1986, Ν. 2742/1999
Εθνική Νομοθεσία	Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης	Απόφαση 6876/4871. (ΦΕΚ 128 Α/03.07.2008)
Εθνική Νομοθεσία	Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τον τουρισμό	ΦΕΚ 1138/Β/2009, και η τροποποίησή του στο ΦΕΚ 3155/Β/2013
Εθνική Νομοθεσία	Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	ΦΕΚ 2464/Β/3-12-08, Ν. 3851/2010 (ΦΕΚ 85/Α/3- 6-2010)

Εθνική Νομοθεσία	Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τις υδατοκαλλιέργειες	ΦΕΚ 2505/Β/04.11.2011
Εθνική Νομοθεσία	Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τη βιομηχανία	Απόφαση 24208, ΦΕΚ 151 ΑΑΠ/13.04.2009
Εθνική Νομοθεσία	Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη	Ν. 2508 (ΦΕΚ 165/Α/1997)
Εθνική νομοθεσία	Προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος	Ν. 743/1977, όπως κωδικοποιήθηκε με το Π.Δ. 55/1998 (ΦΕΚ Α' 58)

Παράρτημα 2: Αναδρομή θεσμικού πλαισίου για τους Ιαματικούς Πόρους και τον Ιαματικό Τουρισμό

Το 1918 δημιουργήθηκε από την πολιτεία, για πρώτη φορά, κλάδος ιαματικών πηγών στην υπηρεσία «Ξένων και Εκθέσεων» του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας.
N. 2188/1920 «περί Ιαματικών Πηγών» (ΦΕΚ 132/A/17.6.1920)
B.Δ. 16/ 7-8-1920 (ΦΕΚ 189/A/ 21.08.1920) “περί ανακηρύξεως μίας πηγής υδάτων μεταλλικών ή μη εις ιαματικήν πηγήν και άδεια εκμεταλλεύσεως αυτής
B.Δ. 2/29-4-1922 περί ανακηρύξεως ιδιωτικών πηγών μεταλλικών υδάτων ως ιαματικών τοιούτων (ΦΕΚ 67/A/ 05.05.1922)
N. 4844/1930 Περί εκμετάλλευσης Ιαματικών Πηγών (ΦΕΚ 268/A/4.8.1930)
B.Δ. 23/ 21-3-1931 περί κατατάξεως των ιαματικών πηγών (ΦΕΚ 80/A/ 31.03.1931)
ΦΕΚ 162/A/16.05.1934 – Ανακήρυξη ιαματικής πηγής Γιάλτρων Αιδηψού
N. 4086/1960 περί τροποποίησης διατάξεων Ιαματικών Πηγών (ΦΕΚ 112/A/30.7.1960)
B.Δ.190/ 1962 “Περί κατατάξεως των νομίμως ανακεκηρυγμένων Ιαματικών Πηγών” (ΦΕΚ Α’49)
Προδιαγραφές για την ανέγερση υδροθεραπευτηρίων καθορίστηκαν με την απόφαση αρ. 530992/1987 Γ. Γραμματέα ΕΟΤ (ΦΕΚ557/8/23*10.87) περί «Τεχνικών προδιαγραφών τουριστικών εγκαταστάσεων».
Προβλέπεται η εφαρμογή της σχετικής διάταξης της παραγράφου 17 του άρθρου 6 του Ν. 2160/1993 (ΦΕΚ 118/A/1993) και επί των Ι.Π. τουριστικής σημασίας μετά των πάσης φύσεως εγκαταστάσεων αυτών, που υπάγονται στη διοίκηση και διαχείριση της ΕΤΑ ΑΕ
N. 2356/1995 (ΦΕΚ 986/B/ 30.11.1995) “Προδιαγραφές κέντρων θαλασσοθεραπείας και υπαγωγή τους στο καθεστώς των κινήτρων του ν.1892/90”.
Υ.Α. Τ/2364/26.6.1997 (ΦΕΚ 551/B/ 07.07.1997) “Προϋποθέσεις έγκρισης – χορήγησης ειδικού σήματος λειτουργίας σε επιχειρήσεις κέντρων θαλασσοθεραπείας”.
ΦΕΚ 1067/B/3.12.1997 ΚΥΑ υπ’ αρ. Τ.4400/24.11.1997 «Προδιαγραφές Εγκαταστάσεων Αξιοποίησης Ιαματικών Πηγών για την υπαγωγή τους στο καθεστώς κινήτρων του Ν.1892/90, όπως ισχύει»
Ήδη όμως, δυνάμει των Ν. 2636/1998 (ΦΕΚ 198/A/27.8.1998)

<p>Βάσει των διατάξεων αυτών έχει εκδοθεί η απόφαση αρ. 34510/7766/1999 του ΥΠΕΧΩΑΕ, (ΦΕΚ 35/8/26.1.1999) για την έγκριση προδιαγραφών εκπόνησης υδρογεωλογικών μελετών για την προστασία Ι. Π. σε πολεοδομούμενες περιοχές.</p>
<p>Ν. 2837/2000 (ΦΕΚ 178/Α/3.8.2000), η διοίκηση, διαχείριση και αξιοποίηση των Ι. Π. Τουριστικής σημασίας, ιδιοκτησίας ΕΟΤ, περιήλθε στην Ανώνυμη Εταιρία «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΑΚΙΝΗΤΑ Α.Ε.» (ΕΤΑ Α.Ε.). Η εποπτεία των Ι. Π. Τοπικής σημασίας ασκείται από τις κατά τόπους Νομαρχίες.</p>
<p>Μεταφορά αρμοδιοτήτων από τον ΕΟΤ, Π. Δ/μα 313/2001 (ΦΕΚ 211/Α/2001): Α) Η Γ. Γραμματεία Τουρισμού του Υπουργείου Ανάπτυξης είναι αρμόδια κυρίως για την ανακήρυξη Ιαματικής Πηγής και την απαλλοτρίωση εκτάσεων περίξ Ι. Π. Β) Οι κατά τόπους Περιφέρειες είναι αρμόδιες για την εποπτεία και διοίκηση των Ι. Π. Τουριστικής σημασίας, οι οποίες δεν έχουν περιέλθει στην ΕΤΑ ΑΕ. Δυνατότητα μίσθωσης Ι. Π. αρμοδιότητας ΕΤΑ ΑΕ για χρονική διάρκεια μέχρι και 99 έτη: Στο άρθρο 4, παρ. 10 του Ν. 3139/2003 (ΦΕΚ 100/Α/30.4.2003)</p>
<p>Ν.3299/04 (άρθρ.12 παράγρ.2 εδάφ.η')</p>
<p>ΦΕΚ 230/Α/24.10.2006 ν. 3498/2006 «Ανάπτυξη ιαματικού τουρισμού και άλλες διατάξεις».</p>
<p>Υ.Α. 16655/22.12.2006 (ΦΕΚ 1932 Β)- Διαδικασία Αναγνώρισης Φυσικών Πόρων</p>
<p>Σύνταγμα αρθ.18 παρ.1 27/05/2008</p>
<p>Υ.Α. 18582/2008 (ΦΕΚ Β' 1926/18.09.2008) "Γενικό Μητρώο Ιαματικών Φυσικών Πόρων"</p>
<p>ΦΕΚ 1055/Β/02.06.2009 «Καθορισμός των όρων και των προϋποθέσεων λειτουργίας των Μονάδων Ιαματικής Θεραπείας, των Κέντρων Ιαματικού Τουρισμού και των Κέντρων Θαλασσοθεραπείας, καθώς και των οικονομικών επιβαρύνσεων, της διαδικασίας και των απαραίτητων δικαιολογητικών για την απόκτηση του ειδικού σήματος λειτουργίας τους».</p>
<p>Υ.Α. 17414/02.10.2009 (ΦΕΚ 2215 Β) Τροποποίησης της 16655 Απόφαση Διαδικασία Αναγνώρισης Φυσικών Πόρων.</p> <p>Την υπ' αριθμ. 14759/09.11.2011 (ΦΕΚ 2657/Β') ΚΥΑ Διοικητικής Μεταρρύθμισης & Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, Οικονομικών, Πολιτισμού & Τουρισμού «Απλούστευση της διαδικασίας Χορήγησης Ειδικού Σήματος Λειτουργίας σε Μονάδες Ιαματικής Θεραπείας, Κέντρα Ιαματικού Τουρισμού και Κέντρα Θαλασσοθεραπείας. Ένταξη της διαδικασίας στα Ενιαία Κέντρα Εξυπηρέτησης (Ε.Κ.Ε.), σε εκτέλεση των διατάξεων του Ν. 3844/2010 (ΦΕΚ 63/Α')».</p>
<p>ΦΕΚ 4049/Α/23.02.2012 «Αντιμετώπιση της βίας στα ελληνικά γήπεδα, του Ντόπινγκ, των προσυνηνομένων αγώνων και λοιπές διατάξεις», άρθρο 39 «Ρύθμιση θεμάτων ιαματικών πηγών»</p>

<p>ΦΕΚ 1909/Β/15.06.2012 «Καθορισμός τεχνικών προδιαγραφών ανέγερσης κέντρων αναζωογόνησης (spa) του άρθρου 1του Ν. 3498/2006, όπως ισχύει, που περιλαμβάνονται σε σύνθετα τουριστικά καταλύματα, του Κεφαλαίου Γ΄ του Μέρους Β΄ του Ν. 4002/2011, όπως ισχύει»</p>
<p>Υ.Α. 18401 (παράταση των προθεσμιών της παραγράφου 3 του άρθρου 17, της παραγ. 1 του άρ. 22 και της παρ. 1 του αρ. 23 κτλ.) ΦΕΚ 3445/Β/31/12/2012</p>
<p>Υ.Α. 177/1.2.2012 (ΦΕΚ 319/Β/ 14.02.2012) Καθορισμός τεχνικών και λειτουργικών προδιαγραφών και λοιπών όρων και προϋποθέσεων για τη δημιουργία σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων.</p>
<p>Το άρθρο 39, παρ. 1, του Ν. 4049/2012 «Αντιμετώπιση της βίας στα γήπεδα, του Ντόπινγκ, των προσυνηνομημένων αγώνων και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ 35/Α΄).</p>
<p>Υ.Α. 18401/31.12.2012 (ΦΕΚ 3484/Β/ 3.12.2012) -Παράταση προθεσμιών έως 31.12.2013</p> <p>ΦΕΚ 3054/Β/ 18.11.2012 αρθ.16 παρ.1 – Επίδομα λουτροθεραπείας</p> <p>Ν. 4179/2013 (ΦΕΚ 175/Α/ 08.08.2013) – Απλούστευση διαδικασιών για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στον τουρισμό, Αναδιάρθρωση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού και λοιπές διατάξεις</p>
<p>Ν. 4238/2014 (ΦΕΚ 38/Α/ 17.02.2014): Πρωτοβάθμιο Εθνικό Δίκτυο Υγείας (Π.Ε.Δ.Υ.), αλλαγή σκοπού Ε.Ο.Π.Υ.Υ. και λοιπές διατάξεις. Άρθρο 31: Κέντρα ιαματικού τουρισμού-θερμαλισμού</p> <p>Ν.4272/2014 (ΦΕΚ 145/Α) – Προσαρμογή στο εθνικό δίκαιο της εκτελεστικής οδηγίας 2012/25/ΕΕ της Επιτροπής της 9ης Οκτωβρίου 2012 για την θέσπιση διαδικασιών ενημέρωσης σχετικά με την ανταλλαγή, μεταξύ των κρατών-μελών, ανθρώπινων οργάνων που προορίζονται για μεταμόσχευση – Ρυθμίσεις για την ψυχική υγεία για την Ιατρικώς Υποβοηθούμενη Αναπαραγωγή και λοιπές διατάξεις – Άρθρο 40: τροποποίηση του άρθρου 31 του 4238/2014 σχετικά με τις μονάδες ιαματικού τουρισμού και τα κέντρα ιαματικού τουρισμού-θερμαλισμού και κέντρα θαλασσοθεραπείας</p> <p>Ν.4276/2014 (ΦΕΚ 155/Α) - Απλούστευση διαδικασιών λειτουργίας τουριστικών επιχειρήσεων και τουριστικών υποδομών, ειδικές μορφές τουρισμού και άλλες διατάξεις.</p>
<p>Υ.Α. 22527/30.10.2014 (ΦΕΚ 2997/Β/ 06.11.2014) Τροποποίηση της υπ΄ αρ. Υ.Α. 16655/22.12.2006 (ΦΕΚ 1932 Β)</p> <p>ΦΕΚ 1476/Β/ 14.06.2015</p> <p>Υ.Α. 1721/04.02.2013 (ΦΕΚ 188 Β) Τροποποίησης της 16655 Απόφαση Διαδικασία Αναγνώρισης Φυσικών Πόρων.</p>
<p>Ν.4254/2014 (ΦΕΚ 85/Α) καταργήθηκε η Γενική Διεύθυνση Ανάπτυξης Ε.Ο.Τ. και οι Διευθύνσεις Μελετών και Επενδύσεων, Ποιοτικού Ελέγχου & Εποπτείας Αγοράς, Τουριστικών Εγκαταστάσεων,</p>

<p>Επιθεώρησης και Συντονισμού Περιφερειακών Υπηρεσιών. Οι δε μεταφερόμενες αρμοδιότητες από τον Ε.Ο.Τ. ασκούνται από οργανικές μονάδες του Υπουργείου Τουρισμού.</p>
<p>ΦΕΚ Α' 50/01-04-2016, Ν. 4374/2016 Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας: α) στις διατάξεις της Οδηγίας 2013/50/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Οκτωβρίου 2013 και β) στο άρθρο 1 της Οδηγίας 2014/51/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014 και άλλες διατάξεις. αρθ.11,12.</p>
<p>Ν. 4403/2016 (ΦΕΚ 125/Α/ 07.06.2016) Προσαρμογή της Ελληνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 2013/34/ΕΕ και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού”. - Παράταση προθεσμιών για 12 επιπλέον μήνες.</p>
<p>Ν. 4582/2018 (Α'208) Θεματικός τουρισμός – Ειδικές μορφές τουρισμού – Ρυθμίσεις για τον εκσυγχρονισμό του θεσμικού πλαισίου στον τομέα του τουρισμού και της τουριστικής εκπαίδευσης – Στήριξη τουριστικής επιχειρηματικότητας και άλλες διατάξεις.</p>
<p>Υ.Α. 2704/2018 “Καθορισμός τεχνικών και λειτουργικών προδιαγραφών ανέγερσης, μετατροπής και επέκτασης Μονάδων Ιαματικής Θεραπείας και Κέντρων Ιαματικού Τουρισμού - Θερμαλισμού και διαδικασία χορήγησης ειδικού σήματος λειτουργίας (Ε.Σ.Λ.)” (ΦΕΚ Β' 603).</p>
<p>Ν 4602/2019 (Α' 45) “Ερευνα, εκμετάλλευση και διαχείριση του γεωθερμικού δυναμικού της Χώρας, σύσταση Ελληνικής Αρχής Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών, ιδιοκτησιακός διαχωρισμός δικτύων διανομής φυσικού αερίου και άλλες διατάξεις”.</p>
<p>Υ.Α. 12961/2019 (Β 2898) Καθορισμός κριτηρίων και τρόπου διανομής των ιαματικών φυσικών πόρων σε περισσότερες εγκαταστάσεις.</p>

Παράρτημα 3: Αναγνωρισμένοι Ιαματικοί Φυσικοί Πόροι με τις διατάξεις του ν. 3498/2006

Α/Α	ΦΥΣΙΚΟΣ ΠΟΡΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΕΚ	ΤΙΤΛΟΣ
1	Θέρμαι Σύλλα (νερό)	2982/ Β/ 2014	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό Θέρμαι Σύλλα» ως ιαματικού.
2	Σουρωτή (νερό)	2271/Β/2014 (και ΦΕΚ 2972/Β/30.08.2017 Διόρθωση σφάλματος)	Αναγνώριση του νερού της πηγής Σουρωτή ως ιαματικού φυσικού πόρου.
3	Κρηνίδες Καβάλας (νερό & πηλός)	3635/Β/2014 (και ΦΕΚ 463/Β/27.03.15 Διόρθωση σφάλματος)	Αναγνώριση των φυσικών πόρων α) νερού, β) πηλού «Λουτρών Κρηνίδων Καβάλας» ως ιαματικών
4	Γιάλτρα Αιδηψού (νερό)	2963/ Β/2014	Αναγνώριση ως ιαματικού του φυσικού πόρου «νερό Γιάλτρων Αιδηψού».
5	Λουτρά Κυλλήνης (νερό)	2982/Β/ 2014	Αναγνώριση ως ιαματικού του φυσικού πόρου «νερό Λουτρών Κυλλήνης
6	Λουτρά Ν.Απολλωνίας (νερό)	3635/Β/2014	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό Λουτρών Ν. Απολλωνίας» ως ιαματικού.
7	Φρύνη Σκουρτανιώτη (νερό)	2963/ Β/2014	Αναγνώριση ως ιαματικού του φυσικού πόρου «νερό Πηγής Φρύνη – Γ. Σκουρτανιώτη».
8	Παπαϊωάννου (νερό)	1616/Β/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Αναστασίου Παπαϊωάννου» στα Λουτρά Αιδηψού ως ιαματικού.
9	Μπαλαλάς (νερό)	1483/ Β/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Ιωάννη και Νικόλαου Μπαλαλά στα Λουτρά Αιδηψού» ως ιαματικού.

10	Λουτρά Ελευθερών Καβάλας (νερό)	3634/B/2014 (και ΦΕΚ 2688/B/29-8-16 Τροποποίηση παροχής)	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό Λουτρών Ελευθερών» του Δήμου Παγγαίου Νομού Καβάλας ως ιαματικού. Τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 2 της υπ' αριθ. 26267/16.12.2014 (ΑΔΑ: ΩΠΗΞΟΟ-ΥΝΔ) (3634/B/2014) υπουργική απόφαση αναγνώρισης του φυσικού πόρου «νερό Λουτρών Ελευθερών» του Δήμου Παγγαίου Νομού Καβάλας ως ιαματικού.
11	Λουτράκι Αριδαίας – Αλμωπίας (νερό)	3626/ B/2014	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «θερμή πηγή Λουτρακίου Αριδαίας – Αλμωπίας» ως ιαματικού.
12	Κάνιστρο Κασσάνδρας Χαλκιδικής (νερό)	3635/ B/ 2014	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «Νερό Κανίστρου Κασσάνδρας Χαλκιδικής» ως ιαματικού.
13	Τραϊανούπολη (νερό)	1148/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «Λουτρών Τραϊανούπολης» ως ιαματικού.
14	Υπάτη (νερό) - Λουτρά Υπάτης	50/B/2015	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «Νερό Υπάτης» ως ιαματικού.
15	Αγραπιδιά Αμυνταίου	1647/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό γεώτρησης Αγραπιδιάς - Λιμνοχωρίου ΑΠ» Δήμου Αμυνταίου Φλώρινας, ως ιαματικού.
16	νερό Αγ. Αναργύρων Κύθνου	1860/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Αγίων Αναργύρων Κύθνου» ως ιαματικού.
17	νερό Πηγής Κακάβου Κύθνου	1861/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Κακάβου Κύθνου» ως ιαματικού.
18	Λίμνη Βουλιαγμένης	1113/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό Λίμνης Βουλιαγμένης» ως ιαματικού.
19	Μώλος Αγ.Κων/νος	1113/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό γεώτρησης Δημαρχείου Μώλου» ως ιαματικού.

20	Αδάμαντας Μήλου	1131/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό ιαματικών λουτρών Λάκκου Αδάμαντα Μήλου» ως ιαματικού.
21	Μπανιώτη Χέλωβα-Ζωγόπουλου	1114/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Μπανιώτη – Χέλωβα Λυσιμαχίας, Ζωγόπουλου» ως ιαματικού.
22	Λέττα Βασιλάκου Αιδηψού	2831/B/2015	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Λέττας Βασιλάκου Λουτρών Αιδηψού» ως ιαματικού.
23	Κομπόγιαννη Αιδηψού	2831/B/2015	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Κομπόγιαννη Λουτρών Αιδηψού» ως ιαματικού.
24	Γ1 Νταμάρια Αιδηψού	2831/B/2015	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Γ1 Νταμάρια Αιδηψού» ως ιαματικού.
25	Καλλοντικά Κοναβιτη Καμμένα Βούρλα	1134/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Καλλοντικά Κονιαβίτη – Καμμένα Βούρλα» ως ιαματικού.
26	Γερανίου Καϊάφα	1043/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Λουτρών Γερανίου Καϊάφα» ως ιαματικού.
27	Λουτρά Θερμοπυλών	1616/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Λουτρά Θερμοπυλών» ως ιαματικού.
28	Λουτρά Θερμών Νιγρίτας	1114/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Λουτρών Θερμών Νιγρίτας» ως ιαματικού.
29	Αγκίστρο Σερρών	1600/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό θερμής Πηγής Αγκίστρου Σερρών» ως ιαματικού.
30	Ποταμια Δημο Αβδηρων-Γενησαία Ξάνθης	3899/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Ποταμιάς» (γεώτρηση ΓΠ-1) του Δήμου Αβδήρων, ως ιαματικού.
31	Παρανέστι Δράμας	1860/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «πηγή Θερμών Παρανεστίου Δράμας» ως ιαματικού.

32	Λουτράκι Περαχώρας	3899/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό υδρογεώτρησης I-IAM-1 περιοχής Λουτρακίου Περαχώρας» ως ιαματικού.
33	Θερμές Καλύμνου	1113/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό από πηγάδι οικισμού Θερμών Καλύμνου» ως ιαματικού.
34	Πηγή Εχίνου Δήμος Μύκης	1166/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό Λουτρών στην περιοχή Θερμών Εχίνου του Δήμου Μύκης Ν. Ξάνθης» ως ιαματικού.
35	Μουρτιάνου ή Σώκου	1861/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «πηγή Μουρστιάνου ή Σώκου» ως ιαματικού.
36	Λουτρά Ωραίας Ελένης	1861/B/2016	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό Λουτρών Ωραίας Ελένης» ως ιαματικού.
37	Πηγή Λαγκαδά Θεσ/νίκης	117/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό γεώτρησης Λαγκαδά» Θεσσαλονίκης, ως ιαματικού.
38	Πηγή Καλλιθέας Ρόδου	121/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό ιαματικής πηγής Καλλιθέας Ρόδου», ως ιαματικού.
39	Λουτρά Αγ. Παρασκευής Κασσάνδρας Χαλκιδικής	2260/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Αγίας Παρασκευής» Κασσάνδρα Χαλκιδικής, ως ιαματικού.
40	Χανόπουλο Άρτας	2342/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «πηγή Χανόπουλου» Άρτας, ως ιαματικού.
41	Κλείσοβα Αγ. Τριάδας, Μεσολογγι.	2459/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «πηλός Αγίας Τριάδας» Δήμου Ι.Π. Μεσολογγίου, ως ιαματικού.
42	Πηγή Μανδράκι Νισύρου	2433/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «πηγή "Μανδρακίου" Δήμου Νισύρου», ως ιαματικού.
43	Πηγή Αγιασμάτων Χίου	2973/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «νερό πηγής Αγιασμάτων» Δήμου Χίου, ως ιαματικού.
44	Πηγή Κιβωτού Δήμου Γρεβενών	3956/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «πηγή Κιβωτού» (γεώτρηση αρτεσιανή) Δήμου Γρεβενών, ως ιαματικού.

45	Πηγή Παλαιοβράχας Δήμου Μακρακώμης	3956/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «Πηγή Παλαιοβράχας» (γεώτρηση αντλούμενη) Δήμου Μακρακώμης, ως ιαματικού.
46	Θέρμα Ηφαίστου Λήμνου	4601/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «Πηγή Θέρμων Ηφαίστου» Δήμου Λήμνου, ως ιαματικού.
47	Πηγή Αιζωνής (Γλυφάδα)	4744/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου ΠΗΓΗ ΑΙΞΩΝΗΣ (ΓΛΥΦΑΔΑ), ως ιαματικού.
48	ΛΟΥΤΡΑ ΠΡΕΒΕΖΑΣ	4744/B/2017	Αναγνώριση του φυσικού πόρου ΛΟΥΤΡΑ ΠΡΕΒΕΖΑΣ, ως ιαματικού.
49	Εμπρός Θέρμη- Αγ.Φωκα Κω	450/B/2018	Αναγνώριση του φυσικού πόρου Εμπρός Θέρμη-Αγ.Φωκα Κω, ως ιαματικού.
50	«Πηγή Κόκκινο Στεφάνι Μυρτιάς» Δήμου Θέρμου	1347/B/2018	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «Πηγή Κόκκινο Στεφάνι Μυρτιάς» Δήμου Θέρμου, ως ιαματικού.
51	«Νερό Γεώτρησης (αντλούμενη) Λουτρών Σιδηρόκαστρου» Δήμου Σιντικής	1400/B/2018	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «ΝΕΡΟ ΓΕΩΤΡΗΣΗΣ (ΑΝΤΛΟΥΜΕΝΗ) ΛΟΥΤΡΩΝ ΣΙΔΗΡΟΚΑΣΤΡΟΥ» Δήμου Σιντικής, ως Ιαματικού.
52	Πηγή Αμάραντου (Κόνιτσα)	2165/B/2018	Αναγνώριση του Φυσικού Πόρου «Πηγή Αμαράντου» Δήμου Κόνιτσας, ως Ιαματικού.
53	Πηγή Καβάσιλα (Κόνιτσα)	2165/B/2018	Αναγνώριση του Φυσικού Πόρου «Πηγή Καβάσιλα» Δήμου Κόνιτσας, ως Ιαματικού.
54	Πηγή Παναγιά (Τρικκαίων)	3047/B/2018	Αναγνώριση του Φυσικού Πόρου «Παναγιά» Δήμου Τρικκαίων, ως Ιαματικού.
55	Πηγή Σουλαντά, Δ. Σοφάδων	ΦΕΚ Β 6059 /31.12.2018	Αναγνώριση του Φυσικού Πόρου “Πηγή Σουλαντά” Δήμου Σοφάδων, ως ιαματικού.
56	Πηγή Σμοκόβου, Δ. Σοφάδων	ΦΕΚ Β 6195 /31.12.2018	Αναγνώριση του Φυσικού Πόρου “Πηγή Σμοκόβου” Δήμου Σοφάδων, ως ιαματικού.
57	Πηγή Κόλπου Γέρας, Δ. Λέσβου	ΦΕΚ 385/B/2019	Αναγνώριση του Φυσικού Πόρου “Πηγή Κόλπου Γέρας” στο Δήμο Λέσβου, ως Ιαματικού»

58	Πηγή Αγ. Νικολάου (Μέθανα)	ΦΕΚ 1333/Β/18.04.2019	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «Πηγή Αγίου Νικολάου» Μεθάνων στον Δήμο Τροιζηνίας, ως ιαματικού.
59	Πηγή Αγ. Αναργυρων (Μέθανα)	ΦΕΚ1333/Β/18.04.2019	Αναγνώριση του φυσικού πόρου «Πηγή Αγίου Νικολάου» Μεθάνων στον Δήμο Τροιζηνίας, ως ιαματικού.
60	Πηγή ΕΟΤ Λουτρακίου (πόσιμο)	ΦΕΚ1493/Β/03.05.2019	Αναγνώριση του Φυσικού Πόρου «Πηγή Αγίων Αναργύρων» Μεθάνων στον Δήμο Τροιζηνίας, ως Ιαματικού
61	Πηγή Μεθάνων (Ξενοδοχείο Αι Πηγαί)	ΦΕΚ1497/Β/03.05.2019	Αναγνώριση του φυσικού πόρου ΠΗΓΗΣ ΜΕΘΑΝΩΝ (ΑΙ ΠΗΓ ΑΙ) στον Δήμο Τροιζηνίας, ως Ιαματικού
62	Πηγή Κρεμαστών (Αμφιλοχία)	ΦΕΚ1490/Β/03.05.2020	Αναγνώριση του φυσικού πόρου ΠΗΓΗ ΚΡΕΜΑΣΤΩΝ δημο ΑΜΦΙΛΟΧΙΑ ως Ιαματικού
63	Πηγή Αμμουδάρας	ΦΕΚ2112/Β/05.06.2019	Αναγνώριση του φυσικού πόρου ΠΗΓΗ ΑΜΜΟΥΔΑΡΑΣ ΔΗΜΟΥ ΑΡΓΟΥΣ ΟΡΕΣΤΙΚΟΥ, ως ιαματικού

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Archipelagos (2020) «Αλιεία», Διαθέσιμο: <http://archipelago.gr/ti-kanoume/thalassia-prostasia/aliia/>.
- Dupont, C., Cochrane, S., Vermondon, B., Wilson, L. (2014) Technical Assessment of the MSFD 2012 obligations Greece, Διαθέσιμο: http://ec.europa.eu/environment/marine/eu-coast-and-marine-policy/implementation/reports_en.htm
- European Commission (2012) “Environment Commission urges Cyprus and Greece to clean up wastes and landfills”, Διαθέσιμο: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-66_EN.htm
- European Commission (2017) Natura 2000 nature and biodiversity, Newsletter n.42, July. Διαθέσιμο: http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000newsl/nat42_en.pdf
- Harmelin, J.G. (2000) Mediterranean marine protected areas: some prominent traits and promising trends, *Environmental Conservation*, 27(2):104-105.
- Pulina, M., Meleddu, M. (2012) Defining a marine protected area strategy: A stakeholder perspective, *Ocean and Coastal Management*, 66: 46-55, <https://doi.org/10.1016/j.ocecoaman.2012.05.003>
- Tabata, R.S. (1992) Scuba Diving Holidays, *Special Interest Tourism*, 29:171-184
- WWF Ελλάς (2017) «Ρύπανση στον Σαρωνικό». Διαθέσιμο: https://www.wwf.gr/images/pdfs/ekthesi_saronikos.pdf
- WWF Ελλάς (2019) «Παραπομπή της Ελλάδας στο Δικαστήριο της Ε.Ε. για ανεπαρκή προστασία της βιοποικιλότητας», Διαθέσιμο: <https://www.wwf.gr/news/2293-parapompi-tis-elladas-sto-dikastirio-tis-e-e-gia-aneparki-prostasia-tis-viopoikilotitas>
- Απόφαση 6876/4871 (ΦΕΚ Α 128/3-7-2008) «Έγκριση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης».
- ΕΕΑ (2018) *Natura 2000 Barometer*. Διαθέσιμο: <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/natura-2000-barometer>.
- Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου (2020) *Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου (Ε.Θ.Π.Ζ.)* Διαθέσιμο: <http://www.nmp-zak.org/el/node/70>
- Ελληνικό Ελεγκτικό Συνέδριο (2003) *Έκθεση Ελέγχου MARPOL: Η ρύπανση της θάλασσας και των λιμανιών από τα πλοία*, Διαθέσιμο: https://www.elsyn.gr/sites/default/files/control_report_marpol.doc
- Ελληνικό Κτηματολόγιο (2020) *Δασικοί Χάρτες και Κτηματολόγιο*, Διαθέσιμο: <https://www.ktimatologio.gr/categories/dasikoi-hartes>
- Επιτροπή «Φύση 2000» (2011) «Ο Θεσμός των φορέων διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών (10 χρόνια)». Διαθέσιμο:

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=PckRvxTB9Yw%3d&tabid=764&language=el-GR>

Επιτροπή «Φύση 2000» (2012) «Διαχείριση προστατευόμενων περιοχών μη υπαγόμενων σε φορείς διαχείρισης». Διαθέσιμο:

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=bDm9i%2bMVQHk%3d&tabid=764&language=el-GR>

ΚΥΑ 50743/2017 (ΦΕΚ 4432/Β/2017) «Αναθεώρηση εθνικού καταλόγου περιοχών του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Δικτύου Natura 2000».

ΚΥΑ 24208/2009 (ΦΕΚ Α 1138/ 11-7-2009) «Έγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού».

ΚΥΑ 107017/2006 (ΦΕΚ 1225/Β/05-09-2006) «Εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 2001/42/ΕΚ».

ΚΥΑ 23537/06-05-2003 (ΦΕΚ 621/Δ/19-06-2003) «Χαρακτηρισμός Χερσαίων και Θαλασσιών. Περιοχών των Βορείων Σποράδων ως Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου».

ΚΥΑ 24208 (ΦΕΚ 1138 Β/11-06-2009) Έγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού».

ΚΥΑ 28704/4362/26-11-2001 (ΦΕΚ 1575 Β/28-11-2001) «Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Καταστημάτων Κράτησης».

ΚΥΑ 29310/2003 (ΦΕΚ 1471 Β/9-10-2003) «ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης».

ΚΥΑ 31722/04-11-2011 (ΦΕΚ 2505/Β/4-11-2011) «Έγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις υδατοκαλλιέργειες και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού».

ΚΥΑ 33318/3028/1998 (ΦΕΚ 1289 Β' /28-12-1998) «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων (ενδιαιτημάτων), της άγριας πανίδας και της αυτοφυούς χλωρίδας».

ΚΥΑ 33318/3028/1998 (ΦΕΚ 1289/β/28-12-98) «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων (ενδιαιτημάτων), της άγριας πανίδας και της αυτοφυούς χλωρίδας».

ΚΥΑ 37338/1807/ Ε.103/2010 (ΦΕΚ 1495/Β/1-9-2010) «Καθορισμός μέτρων και διαδικασιών για τη διατήρηση της άγριας ορνιθοπανίδας και των οικοτόπων/ενδιαιτημάτων της, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ, «Περί διατηρήσεως των άγριων πτηνών», του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979, όπως κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2009/147/ΕΚ» .

- ΚΥΑ 67659/9-12-2013 (ΦΕΚ 3155/Β/9-12-2013) «Έγκριση τροποποίησης Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού».
- ΚΥΑ Η.Π. 14849/853/ Ε103 (ΦΕΚ 1289Β/1998) «Τροποποίηση των υπ' αριθμ. 33318/3028/1998 κοινών υπουργικών αποφάσεων (Β'1289) και υπ' αριθμ.29459/1510/2005 κοινών υπουργικών αποφάσεων (Β'992), σε συμμόρφωση με διατάξεις της οδηγίας2006/105 του Συμβουλίου της 20ης Νοεμβρίου 2006της Ευρωπαϊκής Ένωσης».
- Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ Α 160/1610-1986) «Για την προστασία του περιβάλλοντος».
- Ν. 2742/ 1999 (ΦΕΚ Α' 207/7-10-1999) «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις».
- Ν. 3010/2002 (ΦΕΚ 91/Α/25-4-2002) «Εναρμόνιση του Ν. 1650/1986 με τις Οδηγίες 97/11 Ε.Ε. και 96/61 Ε.Ε., διαδικασία οριοθέτησης και ρυθμίσεις θεμάτων για τα υδατορέματα και άλλες διατάξεις».
- Ν. 3044/2002 (ΦΕΚ 197/27-8-2002). «Μεταφορά Συντελεστή Δόμησης και ρυθμίσεις άλλων θεμάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων».
- Ν. 3937/2011 (ΦΕΚ Α 60/31-3-2011) «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις».
- Ν. 3983/2011 (ΦΕΚ 144/Α/17-6-2011) «Εθνική στρατηγική για την προστασία και διαχείριση του θαλάσσιου περιβάλλοντος - Εναρμόνιση με την Οδηγία 2008/56/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Ιουνίου 2008 και άλλες διατάξεις».
- Ν. 4002/2011 (ΦΕΚ Α 180/22-8-2011) «Τροποποίηση της συνταξιοδοτικής νομοθεσίας του Δημοσίου - Ρυθμίσεις για την ανάπτυξη και τη δημοσιονομική εξυγίανση - Θέματα αρμοδιότητας Υπουργείων Οικονομικών, Πολιτισμού και Τουρισμού και Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης».
- Ν. 4014/2011 (ΦΕΚ 209/Α/21-9-2011) «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος».
- Ν. 4269/2014 (ΦΕΚ Α' 142/28-6-2014) «Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη».
- Ν. 4447/2016 (ΦΕΚ 241/Α/23-12-2016) «Χωρικός σχεδιασμός - Βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις».
- Ν. 4519/2018 (ΦΕΚ 25/Α/20-2-2018) «Φορείς Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών και άλλες διατάξεις».

- N. 4546/2018 (ΦΕΚ 101/Α/12-6-2018) «Ενσωμάτωση στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2014/89/ΕΕ «περί θεσπίσεως πλαισίου για το θαλάσσιο χωροταξικό σχεδιασμό» και άλλες διατάξεις».
- N. 4618/2019 (ΦΕΚ Α' 89/10-06-2019) «Κύρωση των επιμέρους συμβάσεων για τα έργα V και VI της από 6.9.2018 Σύμβασης Δωρεάς μεταξύ του Ιδρύματος «Κοινοφελές Ίδρυμα Σταύρος Σ. Νιάρχος» και του Ελληνικού Δημοσίου για την ενίσχυση και αναβάθμιση των υποδομών στον τομέα της Υγείας και άλλες διατάξεις».
- N.3409/2005 (ΦΕΚ 273/Α/4-11-2005) «Καταδύσεις αναψυχής και άλλες διατάξεις».
- N.3851/2010 (ΦΕΚ 85 Α'/4-6-2010) «Επιτάχυνση της ανάπτυξης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και άλλες διατάξεις σε θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής».
- N.4179/2013 (ΦΕΚ Α175/8-8-2013) «Απλούστευση διαδικασιών για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας στον τουρισμό, αναδιάρθρωση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού και λοιπές διατάξεις».
- ΝΔ 187/1973 (ΦΕΚ Α 261/3-10-1973) «Περί Κώδικα Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου».
- ΠΔ 11/2002 (ΦΕΚ 6/Α/21-1-2002). «Εθνικό Σχέδιο Έκτακτης Ανάγκης για την αντιμετώπιση περιστατικών ρύπανσης από πλοία και άλλες επιβλαβείς ουσίες».
- ΠΔ 24/2018 (ΦΕΚ 51 Α/21-03-2018) «Απαγόρευση αλιείας σε θαλάσσια περιοχή νότια της νήσου Θάσου για την προστασία νεαρών ατόμων μπακαλιάρου (*Merluccius merluccius*)».
- ΠΔ 29/2003 (ΦΕΚ 1272/Δ/27-11-2003) «Τροποποίηση του από 01-12-1999 προεδρικού διατάγματος Χαρακτηρισμός χερσαίων και θαλασσίων περιοχών του κόλπου Λαγανά και των νήσων Στροφάδων ως Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο και χαρακτηρισμός ως περιφερειακής ζώνης του Εθνικού Θαλάσσιου Πάρκου της χερσαίας έκτασης του Δήμου Ζακύνθου (τέως Δήμος Ζακυνθίων και κοινότητες Βασιλικού, Αμπελοκήπων και Αργασίου) και του Δήμου Λαγανά (τέως κοινότητες Καλαμακίου, Μουζακίου, Κερίου, Παντοκράτορα και Λιθακιάς) νομού Ζακύνθου (ΦΕΚ 906/Δ/1999), διόρθωση (ΦΕΚ 916/Δ/2001)».
- ΠΔ 519/1992 (ΦΕΚ 519/Δ/28-5-1992) «Χαρακτηρισμός Θαλάσσιου Πάρκου, με την ονομασία "Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο Αλοννήσου Βορείων Σποράδων».
- ΠΔ 55/1998 (ΦΕΚ Α' 58/20-3-1998) «Προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος».
- ΠΔ 9/2018 (ΦΕΚ 15/Α/31-1-2018) «Απαγόρευση αλιείας στη θαλάσσια περιοχή Καλύμνου - Κω».
- ΠΔ 906/1999 (ΦΕΚ 906/Δ/22-12-1999) «Χαρακτηρισμός χερσαίων και θαλασσίων περιοχών του κόλπου Λαγανά και των νήσων Στροφάδων ως Εθνικό θαλάσσιο Πάρκο και χαρακτηρισμός ως περιφερειακής ζώνης του Εθνικού θαλάσσιου Πάρκου της χερσαίας έκτασης του δήμου Ζακύνθου (τέως δήμος Ζακυνθίων και κοινότητες Βασιλικού, Αμπελοκήπων και Αργασίου) και του δήμου Λαγανά (τέως

κοινότητες Καλαμακίου, Μουζακίου, Κερίου, Παντοκράτορα και Λιθακιάς) νομού Ζακύνθου».

- Σαλωμίδη, Μ., Ίσσαρης, Ι., Pancucci-Παπαδοπούλου, Μ.Α. (2006) Οι Θαλάσσιες Προστατευόμενες Περιοχές ως Εργαλείο Διαχείρισης του Παράκτιου Χώρου: Μελέτη Σκοπιμότητας σε μία Περιοχή Υψηλής Βιοποικιλότητας, 8ο Πανελλήνιο Συμπόσιο Ωκεανογραφίας & Αλιείας. Θεσσαλονίκη 4-8 Ιουνίου 2006:148.
- Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2006) – «Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1967/2006 σχετικά με μέτρα διαχείρισης για τη βιώσιμη εκμετάλλευση των αλιευτικών πόρων στη Μεσόγειο Θάλασσα, την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 2847/93 και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1626/94»
- ΥΑ 11508 (ΦΕΚ 151 ΑΑΠ/13-04-2009) «Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για την Βιομηχανία και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού».
- ΥΑ 126635/2016 (ΦΕΚ 3799/Β/25-11-2016). «Έγκριση των προγραμμάτων παρακολούθησης για τη συνεχή εκτίμηση της περιβαλλοντικής κατάστασης των θαλάσσιων υδάτων του άρθρου 11 του ν. 3983/2011 (Α' 144)».
- ΥΑ 167378/14-5-2007 (ΦΕΚ 392Δ/24-8-2007) «Καθορισμός θαλάσσιων περιοχών, εκτός Δικτύου NATURA 2000, με βλάστηση ιδίως από Ποσειδωνία (*Posidonia oceanica*), στις οποίες απαγορεύεται η αλιεία με συγκεκριμένα εργαλεία».
- ΥΑ 2123/2-6-2006 (ΦΕΚ 449/Β/13-4-2006) «Καθορισμός όρων και προϋποθέσεων για την έκδοση Άδειας Παροχής Καταδυτικών Υπηρεσιών Αναψυχής - διαδικασίες ελέγχου - απαγορεύσεις άσκησης της δραστηριότητας».
- ΥΑ 2442/51879/28-4-2016 (ΦΕΚ 118 Δ) «Καθορισμός θαλάσσιων περιοχών ... οποίες απαγορεύεται η αλιεία με συγκεκριμένα εργαλεία».
- ΥΑ 25290/10-10-2003 (ΦΕΚ 1487/Β/10-10-2003) «ΠΠΧΣΑΑ Νοτίου Αιγαίου».
- ΥΑ 25291/10-10-2003 (ΦΕΚ 1486 Β/10-10-2003) «ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Κρήτης».
- ΥΑ 25292/10-10-2003 (ΦΕΚ 1484 Β/10-10-2003) «ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Θεσσαλίας».
- ΥΑ 25294/10-10-2003 (ΦΕΚ 1485Β/10-10-2003) «ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Πελοποννήσου».
- ΥΑ 25297/9-10-2003 (ΦΕΚ 1470 Β/9-10-2003) «ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας».
- ΥΑ 25301/10-10-2003 (ΦΕΚ 1451 Β/10-10-2003) «ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Ηπείρου».
- ΥΑ 26295/9-10-2003 (ΦΕΚ 1472 Β/9-10-2003) «ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας».
- ΥΑ 26297/9-10-2003 (ΦΕΚ 1473Β/9-10-2003) «ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου».
- ΥΑ 26298/9-10-2003 (ΦΕΚ 1469 Β/9-10-2003) «ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας».

- ΥΑ 2826/68784/26-6-2017 (ΦΕΚ 175Δ) «Τροποποίηση των διατάξεων της απόφασης με αριθμ. 2442/51879/2016 «Καθορισμός θαλάσσιων περιοχών, εκτός Δικτύου NATURA 2000, με βλάστηση ιδίως από Ποσειδωνία (*Posidonia oceanica*), στις οποίες απαγορεύεται η αλιεία με συγκεκριμένα εργαλεία» (Δ' 118) του Υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων».
- ΥΑ 48976/10-10-2003 (ΦΕΚ 56 Β/19-1-2004) «ΠΠΧΣΑΑ Περιφέρειας Ιονίων νήσων».
- ΥΑ 49828 (ΦΕΚ 2464 Β/03-12-2008) «Εγκριση ειδικού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αιεφόρου ανάπτυξης για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού».
- ΥΑ 7290/2019 (ΦΕΚ 1495/Β/3-5-2019) «Διαδικασία, όροι και προϋποθέσεις θέσης δράσεων υπό την αιγίδα του Υπουργείου Τουρισμού».
- ΥΑ 8551/2018 (ΦΕΚ 1087/Β/26-3-2018) «Ηλεκτρονική έκδοση και διακίνηση εισερχομένων και εξερχομένων εγγράφων του Υπουργείου Εσωτερικών».
- ΥΑ ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/ 60806/2748 (ΦΕΚ 1741/3-8-2011). «Εγκριση αναοριοθέτησης ενάλιου αρχαιολογικού χώρου Βορείων Σποράδων – Αλοννήσου».
- ΥΠΕΚΑ (2014) Εθνική Στρατηγική για την Βιοποικιλότητα και Σχέδιο Δράσης, Διαθέσιμο: <https://www.cbd.int/doc/world/gr/gr-nbsap-01-el.pdf>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και ενέργειας (2015) Αξιολόγηση, αναθεώρηση και εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού & Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, Διαθέσιμο: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=m7iIU8ZXJ8g%3d&tabid=514&language=el-GR>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2016) Report on the monitoring programs of Greece for the Implementation of the Article 11 of the Marine Strategy Framework Directive (2008/56/EC), Διαθέσιμο: http://cdr.eionet.europa.eu/gr/eu/msfd_mp/msfd4text/envwlnnw/
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και ενέργειας (2020b) «Επιτροπή Φύση 2000», Διαθέσιμο: <http://www.ypeka.gr/el-gr>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2020α) «Μελέτες» Διαθέσιμο: <http://www.ypeka.gr/el-gr>